

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EVLİLİKLE İLGİLİ KALIP YARGI VE YATKINLIKLARIN
EVLİLİK UYUMUNA ETKİLERİ: MALATYA ÖRNEĞİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Ali ESGİN

HAZIRLAYAN
Ayşegül BABACAN TİMUR

MALATYA-2023

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI

**EVLİLİKLE İLGİLİ KALIP YARGI VE YATKINLIKLARIN EVLİLİK
UYUMUNA ETKİLERİ: MALATYA ÖRNEĞİ**

Ayşegül BABACAN TİMUR

Danışman
Prof. Dr. Ali ESGİN

Yüksek Lisans Tezi

Malatya 2023

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Evlilikle İlgili Kalıp Yargı ve Yatkınlıkların Evlilik Uyumuna Etkileri: Malatya Örneği” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin “Kaynakça” da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.... /.... /2023

Ayşegül BABACAN TİMUR

ÖNSÖZ

Tüm yaşamamın boyunca yanımda olan aileme, araştırmaya katılarak samimi görüşlerini paylaşan tüm çiftlere, eğitim yaşamımda katkılarını gördüğüm bütün hocalarıma ve özellikle bu çalışmamı yapmamda beni yönlendiren danışman hocam Sayın Prof. Dr. Ali ESGİN'e sonsuz teşekkürü bir borç bilirim.

Temmuz 2023

MALATYA

Ayşegül BABACAN

ÖZET

Araştırmanın amacı, evlilik ile ilgili kalıp yargı ve yatkınlıkların evlilik uyumuna etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. İnsanlar genellikle bir diğer kişi, grup veya toplumlar hakkında konuşurken, onlarla ilgili sahip olunan kalıp yargılardan yararlanma eğilimi göstermektedirler. Kalıp yargılar, bir grubun üyelerine yönelik sabit, aşırı basitleştirilmiş ve aşırı genelleştirilmiş, genellikle ön yargılı bir kanı, bir grubun tüm üyelerine atfedilen olumlu veya olumsuz özellikleri taşıyan zihinsel yapılardır. Kalıp yargılar farklı unsurlardan etkilenilerek toplum tarafından oluşturulmakta, toplumun o anki düşünce yapısı ile şekillenerek ileriki dönemlerde de devamlılığını korumaktadır. Bireylerin kalıp yargıları uygulama yatkınlıklarını ve kalıp yargıların kendisini değiştirerek yeniden şekillendirebilecek birçok faktör bulunurken, bu faktörlerden en öne çıkanları sağduyu ve kanaat kavramlarıdır. Sağduyu doğruyu ve yanlış birbirinden ayırt ederek davranışları oluşturmayı ifade ederken; kanaat, toplumsal değişimle birlikte mevcut durum konusunda oluşan kamuoyunu ifade etmektedir. Sağduyu, bireyin olması gerektiği gibi davranmasını sağlarken, kanaat, kalıp yargılardan ziyade mevcut durumda kamuoyu beklentilerini karşılayacak şekilde davranışların ortaya konmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla bu iki kavram kalıp yargıların, katı halini yumuşatıcı bir özellik göstermektedir. Toplumsal yaşam içerisinde her alanda ortaya çıkan kalıp yargıların sıklıkla görüldüğü sosyal ilişkilerden biri de evlilik kurumudur. Bunun yanında modernleşmenin beraberinde getirdiği sağduyu bilgisi ve toplumda oluşan Kanaatlere bağlı olarak yaşanan toplumsal değişim, evliliğin yaşanmasında ve algılanışında da farklılık ve değişimlerin olmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda evliliğe yönelik kalıp yargıların toplum içerisinde algılanışının şekillenmesinde eğitim, sosyo-ekonomik düzey, üzerinde yaşanan coğrafya ve sahip olunan kültür etkili olmaktadır. Bu nedenle ortaya çıkan kalıp yargıların insanlar üzerinde nasıl etki bıraktığını ve modernleşmenin etkisiyle yaşananların evli çiftlerin hayatına yansımalarının etkileri ele alınması toplumun evlilik kurumuna bakışını ve evliliğe ilişkin kalıp yargıları ortaya koymak toplumsal düzenin seyri hakkında bilgiler açısından önemlidir. Araştırma sonucunda eşlerin verdikleri cevaplarda evlilikle ilgili kalıp yargıların izlerinin bulunduğu ve eşler arasında evlilik uyumunun bulunduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Benlik, Beklenti, Evlilik, Kalıp Yargı

ABSTRACT

The aim of the research is to examine the effects of marriage-related stereotypes and predispositions on marital adjustment. People generally tend to use stereotypes about another person, group or society when talking about them. Stereotypes are mental structures that hold a fixed, oversimplified and overgeneralized, often prejudiced opinion about members of a group, positive or negative characteristics attributed to all members of a group. Stereotypes are created by society by being influenced by different elements, and they maintain their continuity in the future by being shaped by the current mentality of the society. While there are many factors that can reshape individuals' tendency to apply stereotypes and the stereotypes themselves, the most prominent of these factors are the concepts of common sense and opinion. While common sense refers to creating behaviors by distinguishing between right and wrong; Opinion refers to the public opinion formed regarding the current situation with social change. While common sense ensures that the individual behaves as he should, opinion ensures that behaviors are displayed in a way that meets public expectations in the current situation rather than stereotypes. Therefore, these two concepts have a feature that softens the rigid state of stereotypes. One of the social relations in which stereotypes that emerge in every field of social life are frequently seen is the institution of marriage. In addition, the common sense knowledge brought by modernization and the social change due to the opinions formed in the society cause differences and changes in the experience and perception of marriage. In this context, education, socio-economic level, geography and culture are effective in shaping the perception of stereotypes about marriage in society. For this reason, it is important to discuss how the emerging stereotypes affect people and the effects of the reflection of what has happened under the influence of modernization on the lives of married couples, and to reveal the society's view of the institution of marriage and the stereotypes regarding marriage, in terms of information about the course of the social order. As a result of the research, it was determined that there were traces of stereotypes about marriage in the answers given by the spouses and that there was marital harmony between the spouses.

Keywords: Self, Expectation, Marriage, Stereotype

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	viii
ÖNSÖZ	ix
ÖZET	x
ABSTRACT.....	xi
İÇİNDEKİLER	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	4
1.1. Araştırmanın Konusu, Amacı, Önemi.....	4
1.2. Araştırmanın Yöntemi.....	7
1.3. Araştırmanın Soruları.....	8
1.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	8
1.5. Verilerin Analizi.....	9
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	9
1.7. Araştırmada Karşılaşılan Zorluklar ve Kolaylıklar	9
İKİNCİ BÖLÜM.....	11
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	11
2.1. Evlilik.....	11
2.1.1. Evlilik Türleri	13
2.1.1.1. Eşin Seçildiği Gruba Göre Evlilik Türleri	13
2.1.1.1.1. Dıştan Evlenme (Egzogami)	13
2.1.1.1.2. İçten Evlenme (Endogami)	14
2.1.1.2. Eş Sayısına Göre Evlilik Türleri	15
2.1.1.2.1. Tek Eşli Evlilik (Monogami)	15

2.1.1.2.2. Çok Eşli Evlilik (Poligami).....	15
2.1.1.2.3. Çok Erkek Evlilik (Poliandri)	16
2.1.1.2.4. Çok Kadın Evlilik (Polijini)	16
2.1.1.3. Oturulan Yere Göre Evlilik Türleri	16
2.1.1.3.1. Matrilokal (Ana Çevresi)	17
2.1.1.3.2. Baba Çevresi (Patrilokal)	17
2.1.1.3.3. Ev Açma (Neolokal)	18
2.1.2. Evlilik Biçimleri	18
2.1.2.1. Akraba ve Hemşeri Evlilikleri	18
2.1.2.2. Görücü Usulü Evlilik	19
2.1.2.3. Tanışarak/ Anlaşarak Evlenme	19
2.1.2.4. Aşk Evliliği	20
2.1.2.5. Kaçarak Evlenme	20
2.1.3. Evlilik Uyumu	21
2.2. Kalıp Yargı Kavramı.....	23
2.2.1. Kalıp Yargılarla İlgili Yaklaşımlar.....	25
2.2.1.1. Psikodinamik Yaklaşım	25
2.2.1.2. Sosyokültürel Yaklaşım	26
2.2.1.3. Sosyal Biliş Yaklaşımı	27
2.3. Benlik Kavramı	28
2.4. Beklenti Kavramı	30
2.4.1. Beklenti Türleri	30
2.4.1.1. Grup Temelli Beklentiler	31
2.4.1.2. Hedef Temelli Beklentiler	31
2.4.2. Beklenti ve Motivasyon İlişkisi.....	32

2.4.3. Beklenti Davranış İlişkisi	33
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	34
EVLİLİKLE İLGİLİ KALIP YARGI VE YATKINLIKLARIN EVLİLİK UYUMUNA ETKİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	34
3.1. Evliliğin Anlamına İlişkin Bulgular	34
3.1.1. Evliliği Tanımlama	34
3.1.2. İyi ya da Güzel Bir Evlilik için Olması Gerekenler	38
3.1.3. Evlilik ile İlgili Kalıp Yargılar	41
3.2. Kendi Evliliğini Tanımlama	44
3.2.1. Tanışma ve Evliliğin İlk Yılları	46
3.2.2. Evliliğin Durumu	48
3.2.3. Evlilik ile İlgili Pişmanlık, Beklentiler	50
3.3. Eşlerin Birbirlerinden Farklılıkları	52
3.3.1. Farklılıkların Konuları	52
3.3.2. Yaşanan Sorunların Çözüm Yolları	56
3.4. Evli Olmanın Anlamı	58
3.4.1. Evli Olmanın Sorumlulukları	59
3.4.2. Evlilikte Sorumlulukların Değişimi	61
3.4.3. Evliliğin Standartlaşması	63
3.5. Evlilikte Bireysel Sınırlılıklar	65
3.5.1. Ailenin Evliliğe Müdahalesi	67
3.5.2. Eş ile İlişkiyi Taze Tutmak	69
3.5.3. Eş ile İletişim	71
3.5.4. Evlilikle İlgili Diğer İnsanların Tutumu	73
3.6. Günümüz Evlilikleri	75

SONUÇ.....	79
KAYNAKÇA.....	82
EKLER.....	91
Ek 1. Veri Toplama Aracı	91

GİRİŞ

Sosyoloji, toplumsal alanda ortaya çıkan sorunları anlama ve açıklama görevini üstlenen bir bilim dalı olarak öne çıkmaktadır. Sosyoloji, görünenden ile birlikte görünenin ötesinde olanı incelemektedir. Sosyolojik araştırmalarda bu şekildeki yaklaşımın sebebi, görünenin ötesindekinin görüneni şekillendirici unsur olmasıdır (Sezal, 2003: 7). Sosyoloji bilimi, geçmişle günümüzü bir süreç olarak kabul ederek sosyal olguların yapılaşma süreçlerini ve dinamiklerini anlama ve açıklama süreci ile ilgilenmektedir (Arslantürk, 2009: 11). Sosyolojik araştırmanın odak noktasında toplum içerisinde gerçekleşen sosyal ilişkiler bulunmaktadır. Bu odak noktası, sosyal gerçekliği açıklamaya yönelik teorilerde merkezi bir rol oynamıştır. Sosyoloji bilimi; toplum içindeki bireyi, grupları, kurumları, bunlar arasındaki ilişki ve etkileşimleri, yine bunlardan ayrı ayrı ya da birlikte olarak gerçekleşen sorun ve meseleleri, bağlantılar kurarak incelemektedir (Sezal, 2003: 6). Sosyal ilişkiler toplum veya grup içerisinde gerçekleşmektedir. Sosyal ilişkilerin yoğun bir şekilde yaşandığı toplumsal guruplardan biri de ailedir.

Aile, toplumun en önemli parçası olarak kabul edilmektedir. Tarihin akışına göre toplumsal yapı da değişmekte, bu değişimlerle birlikte aile yapısındaki değişimler de doğal olarak ortaya çıkmıştır. Bazı yaklaşımlar bu değişikliklerin her toplumda aynı düzeyde gerçekleştiğini iddia etse de bu durum, bu değişikliklerin toplumdan topluma farklılık gösterdiği gerçeğini değiştirmemektedir (Aydın, 2013: 216). Aile kurumunun inşası sürecinde gerçekleştirilen evlilik de toplumsal normların yansıtılmasında önemli bir role sahiptir.

Evlilik, bir yetişkinin hayatındaki en önemli kararlardan biri iken, toplumun temel taşlarından biri olan aile kurumunun oluşmasındaki en önemli adımdır (Kublay ve Oktan, 2015: 26). Evlenmek, aile olmanın ilk adımıdır. Aile yolunun ilk aşaması toplumsal yapının değişkenliğine göre (eşin seçtiği grup, evlilik şekli, eş sayısı) farklılaşmaktadır. Evlilikler başlangıçta belirli türlere ayrılrsa da, bu ana tipler aynı zamanda yapılarındaki farklılıklar nedeniyle alt türlere de ayrılmıştır. Yapılan evlilikler, yapılış biçimleri ve uygulanan ritüeller toplumun kültürünün yansımalarıdır. Kısacası evlilik, içinde bulunduğu toplumun sosyo-kültürel yapısına göre yapılmaktadır (Ünal, 2016: 229).

İki kişilik psikolojik bir yapı olarak düşünüldüğünde evlilik ile ilgili dikkat çeken diğer bir konu da bireylerin evliliğin duygusal ve sosyal yönlerine odaklanmalarıdır. İki kişinin evlenmesindeki amaç birbirlerinin fiziksel, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayan bir ortam yaratmaktır (Gülerce, 1996: 31). Bu açıdan bakıldığında evliliğin bir uyum gerektirdiğini düşünmek yanlış olmayacaktır.

Evlilik uyumu evliliğin niteliğini belirleyen önemli bir unsurdur. Evlilik uyumu; eşlerin birbirlerine ne derece uyum sağladıkları ve bu birlikteliğin ne derece mutluluk ve huzur getirdiği olarak tanımlanabilir (Ergül ve Yılmaz, 2020: 47). Birbirini etkileyen konularda ortak kararlar alabilmek, her iki eşin aldığı kararları olumlu değerlendirmek ve her iki eşten de memnun olmak uyumlu bir evlilik ilişkisine işaret etmektedir (Tutarel-Kışlak ve Göztepe, 2012: 28).

Çelik ve Tümkeya'ya (2012: 223) göre eşlerin sözel ve davranışsal ipuçlarıyla birbirlerine destek olma, etkili iletişim sağlama, eşle ortak ilgi alanları bulma ve ilgilenme, problem çözme becerilerini geliştirme ve gerekli sorumlulukları paylaşma tutumları, evlilik uyumunu belirlemede geçerli olmaktadır. Birlikte vakit geçirmek, çatışmaları çözmek ve iyi iletişimi değerlendirmek de evlilik uyumunun belirleyicileri olarak öne çıkmaktadır (Öztürk ve Arkar, 2014: 17). Çok boyutlu bir kavram olan evlilik uyumunun en önemli yordayıcılarından biri sevgi ve saygının varlığıdır. Sevgi ve saygı, eşlerin kendilerini ifade etmelerini ve sorunları çözmelerini kolaylaştırmada önemli bir unsurdur (Tutarel-Kışlak ve Çavuşoğlu, 2006: 62). Bir çiftin uyumlu olup olmadığını değerlendirmedeki en önemli faktörlerden biri, ilişkilerini sürdürme çabaları ve mutluluklarıdır. Evlilikte uyumlu kabul edilen çiftler birbirlerini tamamlamalı ve ortak hedefler çerçevesinde birbirlerini mükemmelleştirmeye çalışmalıdırlar (Duman, 2018: 247). Eşler arasında bu şekildeki tutum, evliliğin mutlu bir şekilde devamlılığını sağlarken, aynı zamanda toplumsal bir beklentiyi de ifade etmektedir. Genel anlamda evlilik ve ailenin devamlılığını ihtiva eden bu beklentilerin oluşmasında etkili olan faktör evlilik ile ilgili kalıp yargılardır.

Tutkun ve Koç'un (2008: 256) belirttikleri gibi kalıp yargılar, bir grubun üyeleri hakkında sabit, basite indirgenmiş ve aşırı genelleştirilmiş, genellikle yanlış görüşler ve grubun tüm üyelerine atfedilen olumlu ya da olumsuz özellikler içeren psikolojik yapılarıdır. Kalıp yargılar, bir grubun tüm üyelerini aynı kılmakta, bireysel özelliklerini

göz ardı ederek insanları etiketlemektedir (Çayır, 2012: 166). Eşlerin evlilik ile ilgili kalıp yargılara yatkınlıkları evlilik uyumlarında etkili olabileceği söylenebilir. Bu açıdan bakılarak evlilikle ilgili kalıp yargılara yatkınlığın evlilik uyumuna etkilerinin incelenmesinin amaçlandığı araştırma üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde araştırmanın metodolojisi ilgili bilgiler yer almaktadır. Bu bölümde araştırmanın konusu, amacı, önemi, yöntemi, evren ve örnekleme, araştırma verilerinin analizi, araştırmanın sınırlılıkları ile araştırmada karşılaşılan zorluklar ve kolaylıklar ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

İkinci bölümde; evlilik, kalıp yargı, benlik ve beklenti kavramları üzerinde durulmuştur. Evlilik kavramı incelenirken, öncelikle evliliğin tanımı yapılmış, evliliğe karşı toplumsal bakış açısı ele alınarak, evliliğin türleri, biçimleri açıklanarak evlilik uyumu hakkında bilgiler verilmiştir. Kalıp yargı kavramı incelenirken, öncelikle kavramın tanımı yapılarak toplumsal açıdan kalıp yargıların ifade ettiği anlam üzerinde durulmuş ve kalıp yargılar ile ilgili yaklaşımlar ele alınmıştır. Beklenti kavramının incelenmesinde beklenti ile motivasyon ve davranış arasındaki ilişki ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde yapılan araştırmadan elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bu bölümde araştırmanın bulgularına yer verilirken, araştırma sorularının sırasına uygun olarak katılımcıların; evliliğin anlamına ilişkin düşünceleri, kendi evliliklerini tanımlama şekilleri, eşlerin birbirinden farklılıkları, evli olmanın anlamı, evlilikte bireysel sınırlılıklar, günümüz evlilikleri ile araştırmaya katılanların kalıp yargılara yatkınlıkları ile evlilik uyumu hakkındaki genel düşünceleri hakkındaki bulgular ayrı ayrı ele alınmıştır.

Araştırmanın sonuç bölümünde ise araştırmadan elde edilen bulgular, evlilikle ilgili kalıp yargılara yatkınlığın evlilik uyumuna olan etkileri çerçevesinde değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1. Araştırmanın Konusu, Amacı, Önemi

Kalıp yargılar, belli bir topluluğun tüm üyelerini aynılaştırmakta, insanların bireysel özelliklerini göz ardı ederek onlar hakkında birtakım etiketlemelerin oluşmasına sebep olmaktadır (Çayır, 2012: 168). Kalıp yargılar, toplumda yaygın olan peşin hükümleri kuvvetlendirip gerçeğe aykırı durumları gerçekmiş gibi gösterebilmektedir. Buna karşılık gerçeklere ya da birtakım kanıtlara dayanmadıklarından ötürü kalıp yargıların, yanlış oldukları veya gerçek durumun tamamını yansıtmadıklarını söylemek mümkündür. Kalıp yargılarla bireylere atfedilen niteliklerin her zaman gerçeklerle örtüşmesi veya birtakım kanıtlara dayanması beklenmezken, bu niteliklerin var olduğu kabul edilmektedir. Kalıp yargılar tahminlere veya duygusal bir duruma bağlı olarak değerlendirme ve hükümler içermektedirler. Çoğunlukla kulaktan dolma, genel bilgiler içeren kalıp yargılar, toplumsal yaşama, gelenek ve göreneklere ya da kişisel eğilimlere dayalı olarak meydana gelmekte ve bireyler arasında pek sorgulanmadan sözlü iletişim yoluyla hızlı bir biçimde yayılarak davranışa dönüşmektedirler (Gökdayı, 2017: 61-62). Olumlu olabilirken aynı zamanda olumsuz nitelikte de olabilen kalıp yargılar, bireylerin kişilik özelliklerini göz ardı ederken, herkese birtakım ortak özellikler yükledikten sonra değerlendirme yapılan bir durumdur. Örneğin; “Japonlar çalışkandır” ya da “Kadınlar iyi araba kullanamaz” gibi ifadeler kalıp haline gelmiş yargılara örnek olarak verilebilir (Göregenli, 2012a: 18).

Belirli gruplara yönelik üretilen katı ve olumsuz kalıp yargıların, önyargıların oluşumuna da zemin hazırladığı söylenebilir (Newman, 2013: 21). İnsanlar, dünyayı anlamlandırabilmek, üzerinde düşünebilmek ve bazı konularda yorum yapmadan önce birtakım öngörülerde bulunmak istemektedirler. Bu nedenle, her bir uyarıyı ayrı ayrı olarak değil de, bir sınıflamaya ya da gruplamaya tabi tutarak değerlendirmekte ve ona göre davranışlar sergilemektedirler (Göregenli, 2012a: 19). Bu sınıflama ve gruplama işlemine kategorilendirme denmektedir. Oluşturulan kategoriler görülen, yapılan ve

bunlardan hareketle oluşturulan yargılar ile yakın bir ilişki içerisinde ve bireyler hakkında bir yargıya varmada oldukça etkilidir (Beştepe, 2021: 20).

İnsanlar kendilerinden farklı görünen ve davranışlar sergileyen bireylere karşı olumsuz duygular besledikleri için genellikle onları bir kalıba sokma eğilimi içerisinde olmaktadır. Bu şekilde damgalanan bireylerin yaşamını, diğer bireylerle bir arada sürdürmesi bazen çok zor olabilmektedir. Bu yönüyle kalıp yargılar, kişiler arası iletişim ve etkileşimi büyük oranda sınırlandırmakta veya engellemektedir (Newman, 2013: 22).

Kalıp yargılar insanda belli bir beklentiye de yol açmaktadır. Örneğin tutum ve davranış olarak bir kadından beklenen ile erkekten beklenenler arasında fark olduğunu düşünenlere göre, kadınlar ile ilgili kalıp yargılar ile erkeklerle ilgili kalıp yargılar farklı olmalıdır. Genelde biyolojik özelliklere göre oluşan ve toplumun da cinsiyet algısı üzerine inşa edilen kalıp yargılar, cinsiyet kimliği, cinsiyete dayalı iş bölümü, cinsiyet rolleri ve bu durumlara ilişkin tutum ve davranışların sosyo-kültürel etkilerle belirlendiğinden, cinsiyete ait nitelikler toplumdan topluma, bölgeden bölgeye, hatta aynı toplum içerisinde farklı zamanlarda bile değişiklikler bulunmaktadır (Vatandaş, 2007: 31). Dolayısıyla bu nitelik kesinlikle kadınlar için ya da bu nitelik kesinlikle erkekler içindir demek mümkün değildir. Toplumsal değişim ile bu kalıplar her ne kadar değişime uğrasa da bireyler tarafından içselleştirildiği için bireyin bilincinde yer etmiştir ve farkında olmadan bunu kendi kimliği olarak biçimlendirmiştir (Apalı, 2016: 396). Kalıp yargıların oluşması ve toplumsal düzene yerleşmesi zaman içerisinde olmaktadır. Toplum tarafından kabul edilen kalıp yargılardan bazıları zaman içerisinde yok olurken, bazıları devamlılıklarını sürdürmekte ve toplumsal yaşamışlıkların etkisi ile yeni kalıp yargılar eskiden kalan kalıp yargıların yanında yerini almaktadır.

Toplum içinde genel kabul görmüş kalıp yargıların oluşmasında, değişerek yeniden şekillenmesinde etkili olan birçok kavram bulunmaktadır. Kalıp yargıların şekillenmesini sağlayan kavramlardan önemli ikisi sağduyu ve kanaat olgusudur.

Sağduyu, doğruyla yanlış birbirlerinden ayırt etme ve doğru yargılama gücü olarak tanımlanmaktadır (Akarsu, 2007: 90). Sağduyu, akli iyi kullanmak, düşünerek hareket etmek, hareket alanının bilincinde olmak, davranışlarda özenli olmak, bireysel isteklere uygun, toplumsal beklentilere aykırı olmayan davranışları ortaya koyacak düşünce yapısını ifade etmektedir (Mengüşoğlu, 1999: 17). Sağduyu; fazla hırsların,

isteklerin ve toplum olarak olumsuz kabul edilen hareketlerin ve duyguların frenleyicisi durumundadır. Sağduyunun diğer görevi de bireyin bilincinde yasaklanmış ancak bilinçaltında bulunan arzu ve isteklerin çoğunun ortadan kaldırılarak onlara sarf edilen enerjisini daha yararlı ve bilinçli yönleere yöneltilmesini sağlamaktır (Eren, 1979: 12). Sağduyu ile oluşan yargılar, gündelik yaşantı içerisinde karşılaşılan, var olanlar hakkındaki deneyimler ve onlara dair oluşan yargılardır (Kuşçu, 2020: 220).

Sağduyu yargıları da kalıp yargılar gibi bireyin davranışlarına şekil vermekle birlikte kalıp yargılar bireylerin karşı karşıya geldiği durumlara alışılmış kalıp davranışlar çerçevesinde karşılık vermesini, sağduyu yargıları ise bireylerin alışılmıştan ziyade doğru olan davranışları ortaya koymalarını ifade etmektedir. Kalıp yargıların toplumun genelinin kabul etmiş olduğu davranış biçimlerini ihtiva ederken (Eroğlu, 2015: 303), sağduyulu davranışların toplumsal değerleri de kapsayacak şekilde daha bireysel davranışlar olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Çelen, 2000: 107). Bu açıdan bakılarak sağduyu ve kalıp yargı kavramlarının etkisi ile ortaya konan davranışların bir yandan birbirine zıt davranışları ifade ettiği söylenebilirken, diğer yandan da kalıp yargılar dolayısıyla ortaya konan yanlış davranışların sağduyu bilgisi ile daha doğru, toplumca daha kabul görür hale getireceği söylenebilir. Bu yönü ile sağduyu bilgisi kalıp davranışları değiştirici ve yeniden şekillendirici bir etkiye sahip olabilmektedir. Bu etki kalıp yargıları düzenleyici yönde olmaktadır.

Kalıp yargıları düzenleyici olan diğer bir kavram ise kanaat kavramıdır. Eski dilde ‘Efkar-ı umumiye’ ya da ‘Amme efkari’ olarak literatüre geçmiş olan ifadeler, bugün ‘kamuoyu’ olarak bilinmektedir. Ek olarak, birleşik kullanılmış olan ‘oy’ kelimesi ise özünde kanaat anlamında kullanılarak türetilmiştir (Özbek, 2010: 42). Kanaat kelimesi tarihsel süreçte incelendiğinde Batı dünyasında iki farklı anlama geldiği gözlemlenmektedir. Anamlardan ilki ‘kesinleşmiş yargı’ olarak kullanılandır. Bir diğer anlamı ise ün, şan, şeref ve itibar kavramlarını ifade etmektedir. Her iki anlamın bir potada eritilmesi ile ortaya çıkan ifade ise tüm ön yargı ve kısıtlamalardan uzak, eleştirilerin tamamına açık anlamlarına gelen bir kavramı oluşturmaktadır. İlk başlarda kanaat ve eleştiri kavramları birbirine karşıt iki olgu gibi görülmüş olsa da zamanla yapılan eleştirilerden meydana gelen toplumsal yargı, kanaat yani özünde günümüz tanımıyla kamuoyu halini almıştır (Gider, 2020: 14). Baker (2010: 22) kanaat olgusunu Spinoza’nın çalışmalarıyla paralel olarak ‘zorunlu yanılsamalar’ olarak adlandırmıştır.

Baker'a göre kanaatler, bireylerin kendi aralarındaki iletişimde onları etkileyebilen, bilinçaltında düşünceler oluşturabilen olgulardır. Ayrıca Baker'a göre kanaatler sadece kitlesel boyutlarda değil bireysel olarak ta ele alınmalıdır. Kanaatlar kişisel imajları oluşturmakta etkili olabildikleri gibi başkalarını etkileme yönüyle de kullanılabilirler. Günümüzdeki kanaatlerin inşa edilişi yahut oluşumu 17. yüzyıl'da Pascal'ın ya da Kant'ın cevabı belli olmayan, tartışma yaratacak insanları düşündürecek sorular yerine cevapları hazır soruların, oluşturulan kanaatlere göre formüle edilen bir hale gelmiştir. Bu da belli kanaatlerin onaylanması meşrulaştırılması işlevini görmektedir. Bu noktada Baker, Bergson'un 'soruları sorgulamak' mefhumunu önermektedir. Bu, kanaatin, sosyal bilimlerde bir problem olarak algılanmasına zemin hazırlamaktadır. Baker, mevcut sosyolojinin yaptığı anketleri, kamuoyu araştırmalarını ve buna benzer her şeyi zaten bireylerin zihinlerinde, dillerinde belirlenmiş olan kanaatlerin bir toplamı olduğunu belirterek ve bunu 'kanaat sosyolojisi' olarak tanımlayarak mevcut sosyolojiyi kanaatlerin içinde bir kanaat olarak görmektedir (Baker 2010: 23). Kanaat olgusu bütün bu tanımlamalar neticesinde otorite için destek sağlayan bir araç olarak düşünülebilir.

Kanaat kavramı da kesinleşmiş yargıları ifade etmek amacıyla kullanılırken, toplumsal değişime bağlı olarak şekillenerek kalıp yargıları şekillendirme yönünde etkili olabilmektedir. Sağduyu kavramına benzer şekilde, yanlış kalıp yargıların toplumun genelinde oluşan kanaat olgusu ile birlikte değişerek şekillenmesi mümkün olabilmektedir. Buna göre sağduyu ve kanaat kavramlarının bireylerin kalıp yargıları uygulama, kalıp yargılara uygun davranış biçimlerini ortaya koyma konusundaki yatkınlıklarını da etkileyebildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Kalıp yargılar sosyal ilişkilerin tamamında etkili olurken, yoğun bir şekilde etkisinin görüldüğü kurumlardan biri de evlilik kurumudur. Kadına, erkeğe, aileye, evliliğe bakış açısını oluşturan kalıp yargılar, sağduyu bilgisi ve toplumda hakim olan kanaatler ile şekillenebilmektedir.

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Evlilik ile ilgili kalıp yargıların inceleneceği çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim modeli kullanılacaktır. Olgubilim yönteminde, insan deneyimlerinin içeriği ve anlamıyla ilgili veriler elde edilmektedir. Bu yöntem ile insan deneyimlerinin sözel tanımları, ifadeleri ve yazılmış metinlerden gözlem, görüşme ve

yazılı metin incelemesi gibi teknikler ile sonuca gidilebilmektedir (Kocabıyık, 2015: 58). Araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile 30 evli çiftle yüzyüze görüşme yapılarak araştırmanın verileri toplanmış ve analiz edilmiştir. Araştırma 2022 yılı Mayıs ayında Malatya ilinde yürütülmüştür. Araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu EK-1’de yer almaktadır.

1.3. Araştırmanın Soruları

Araştırmada katılımcılara 7 soru sorulmuştur. Bu sorular araştırmanın alt problemi olarak akınmış ve araştırma bulguları bu sorulara göre analiz edilmiştir.

1. Evlilik sizin için ne ifade ediyor? Evliliği nasıl tanımlarsınız?
2. Kendi evliliğinizi nasıl tanımlıyorsunuz?
3. Birbirinizden farklı olduğunuzu düşünüyor musunuz?
4. Size göre evli bir kadın olmak/evli bir erkek olmak ne anlama geliyor?
5. İnsanlar evli olsa da bireysel anlamda özel alanları, sınırları olmalıdır görüşü hakkında ne düşünürsünüz?
6. Sizce günümüzde yeni evli çiftlerin evlilikleri nasıl? Boşanmalar neden artıyor sizce?
7. Konuyla ilgili söylemek istediğiniz başka bir şey var mı?

1.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırma Malatya ilinde yapılmıştır. Araştırmaya katılan çiftlerin demografik özelliklerine bakıldığında 30 çiftin yaşları 25 ile 60 arasında değişmektedir. Kadın katılımcıların yaşları itibariyle bakıldığında 8’i X Kulağında, 22’si Y Kuşağında, erkeklerden ise 13’ü X, 17’si Y Kuşağındadır. Eşlerden 5’i aynı yaştayken, diğer 25 çiftin tamamında erkeğin yaşı kadından daha büyüktür. Eşler arasındaki yaş farkı 1 ile 8 yaş arasında değişmektedir. Kadınlardan 16’sı ev hanımı, 14’ü ev hanımlığı dışında bir işte de çalışmaktadır. Kadınlardan 6’sı ilkokul mezunuyken, 6’sı lise, 18’i ön lisans, lisans ve lisansüstü, erkeklerden 5’i ilkokul, 5’i lise, 20’si ön lisans, lisans ve lisansüstü eğitim almışlardır. Araştırmaya katılan çiftlerin evlilik süreleri 3 ay ile 36 yıl arasında değişmektedir. Çiftlerden 10’unun evlilik süresi 10 yıldan azken, 11’inin 11-20 yıl arasında, 9’unun ise 20 yıldan fazladır.

1.5. Verilerin Analizi

Araştırma nitel yöntem ile yürütülmüştür. Niteliksel araştırma, insanların kendi potansiyellerini anlamak, kendi sırlarını ortaya çıkarmak ve inşa etmek için çaba sarf ettikleri toplumsal yapı ve sistemlerin derinliklerini keşfetmek için geliştirdikleri bilgi üretim biçimlerinden biridir. Nitel yöntemler kullanılarak tasarlanan araştırmalarda, çalışılan olay veya olguya ilişkin derin bir anlayışa ulaşmaya çalışılır (Morgan, 1996: 492). Nitel araştırmalarda gözlem, görüşme, belge ve konuşma analizi gibi nitel veri toplama teknikleri yaygın olarak kullanılmaktadır. Ayrıca nitel araştırma, toplumsal gerçeklikte ve doğal ortamlarda insana ilişkin algıları ve olayları derinlemesine incelemekte ve farklı disiplinleri birleştiren bütüncül bir bakış açısına da sahiptir (Merriam ve Grenier, 2019: 37). Bunun yanında nitel araştırma, konuları kendi bağlamında yorumlayıcı bir yaklaşımla inceler; olay ve olguları açıklarken insanların onlara yüklediği anlamlara odaklanır. Nitel araştırmaya yönelik araştırmacıların keşfedici zihinsel süreçleri pratik hale gelir ve olaylar arasındaki farklı ilişkileri daha keskin bir anlayışla algılar (Malterud, 2001: 485).

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları aşağıdaki gibidir:

1. Araştırma veri toplama aracında yer alan sorulara katılımcıların vermiş oldukları cevaplar ile sınırlıdır.
2. Araştırmanın kuramsal çerçevesi, ilgili literatürde yer alan bilgiler ile sınırlıdır.
3. Araştırma Malatya ilinde bulunan ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan aileler ile sınırlıdır.

1.7. Araştırmada Karşılaşılan Zorluklar ve Kolaylıklar

Araştırma konusu evlilikle ilgili kalıp yargılardır. Konunun evlilik olması ve bireyler için özel bilgileri içeriyor olması dolayısıyla araştırmaya katılım oldukça zor olmuştur. Araştırmaya katılmaları için görüşülen eşlere öncelikle araştırma konusu anlatılmış, yapılan araştırmadan elde edilen verilerin ne amaçla kullanılacağı, isim adres gibi bilgilerin üçüncü kişilerle paylaşılmayacağı özellikle belirtildikten sonra araştırmaya katılmaları sağlanmıştır. Diğer bir zorluk ise araştırma konusunun evlilik ile ilgili kalıp

yargılar ve bu konudaki yatkınlık durumunun araştırılması olması sebebiyle, araştırmaya katılanlara doğrudan bu konudaki kalıp yargıları belirtiniz denilmemiş, katılımcıların evlilikle ilgili sorulara vermiş oldukları cevaplar içerisinde araştırma konumuz olan evlilikle ilgili kalıp yargıların izleri incelenmiştir. Bu da araştırmanın diğer bir zorluğu olarak öne çıkmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Evlilik

Aile, evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler vb.'lerinin arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük bütündür. Evlilik ise anlam ve kapsam olarak kavramsal sınırları daha belirgin, sınırları daha dar olan bir kavramdır. Evlilik, kadın ve erkek arasında hayatı paylaşmak, çocukları büyütmek için yapılan ve toplumsal olarak kabul edilen bir sözleşme olarak yorumlanabilmektedir (Özgüven, 2009: 19).

Evlilik, insanı diğer canlılardan ayıran en karakteristik davranış biçimlerinden birinin kurumsallaşmış halidir. Evlilik yalnızca insana özgüdür. Tarih boyunca her toplumda farklı evlilik biçimleri ve yöntemleri bulunabileceğinden evliliği tek bir sosyolojik modele oturtmak mümkün değildir. Ancak evlilik kurumu bütünleyici bir sosyokültürel yapı olarak aile birliğinin temeli olmaya devam etmektedir. Bu amaçla evlilik adına yapılan açıklamalarda; aileyi oluşturan bağlar, akrabalık, çocuklar, mülkiyet konuları, cinsiyet gibi çeşitli fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlar ile tüm bunların sosyal, hukuki ve dini yönleri vurgulanarak sosyokültürel meşruiyet yönüne dikkat çekilmektedir (Yıldırım, 2011: 65).

Evlilik, hukuki metinlerde 'evlilik birliği' olarak anılmakta ve iki karşı cins arasında yasal olarak kabul edilmekte ve güvenilir bir yaşam birlikteliğine atıfta bulunmaktadır. Kadın ve erkek arasında akdedilen bir medeni hukuk sözleşmesi olarak tanımlanmaktadır. Amaç, bir aile kurmaktır. Özkan'a (2001: 30) göre evlilik, evlenme ehliyetine sahip bir erkek ve bir kadının aile kurmak için yasal olarak izin verilen birlikteliğidir. Demir ve Acar'a (1993: 126) göre evlilik, bir erkek ve bir kadının karşılıklı yükümlülükleri ve bir aile kurmak için toplumsal ve yasal birlikteliğidir.

Genel anlamıyla evlilik; biyolojik, ekonomik, psikolojik, sosyal ve kültürel amaçlarla yasal ve kültürel olarak belirlenmiş hak ve sorumluluk sınırları içinde birlikte yaşamaya ve belirlenen amaçlar doğrultusunda aktif olarak bir arada olmaya karar veren karşı cinsten iki kişi arasında gerçekleşmektedir (Maden, 1991: 495).

Evlilik, çiftlerin cinsel duygularını tatmin etmek için bir arada olmalarına dayanmaktadır. Cinsel birleşme doğuştan gelen biyolojik bir ihtiyaç olarak görülürken, evlilik sosyokültürel bir olgudur. Kadın ve erkek arasındaki içgüdüsel uzlaşma kültür tarafından kurumsallaştırılmaktadır. Evlilik hayatının yaşandığı toplumun örf ve adetleri geçerlidir. Evlilik belirli toplumsal kurallara göre gerçekleşir ve toplumsal bir olaydır (Erkal, 1995: 57).

Evlilik, toplumun iki yetişkinin cinsel birlikteliğini kabul etmesi ve onaylaması demektir (Giddens, 2008: 247). Toplumsal cinsel davranışın meşruiyetinin bir tezahürü olarak evlilik, Hegelci özellikler taşımaktadır. Hegel'e göre evlilik, iki kişinin çıkarları aşan bir aşk çerçevesinde ortak bir amaç için bir araya gelme kararıdır (Aytaç, 2007: 119).

Evliliği iki yetişkin arasındaki karşılıklı duygusal bağların birliği olarak düşünmek yeterli değildir. Evliliğin gerçekleşmesinde duygusal kalıplardan başka nedenlerin de olduğu söylenmelidir (Giddens, 2012: 76). Sosyal bir varlık olan insanların bir arada yaşaması gerekmektedir. Bu amaçla meşru bir zeminde cinsel duyumu sağlarken, hayati bir ihtiyaç olarak gördükleri neslin devamı da sağlanmış olmaktadır (Giddens, 2012: 64).

Evlilik manevi açıdan da önemlidir. İslam dinine göre evlilik, nesillerin devamını sağlamak ve Müslüman toplumun nüfusunu artırmak için gereklidir. Evlilik sayesinde insanlar gayrimeşru birlikteliklerden kurtulmuş, bu sayede namus bağlamında toplumsal barış sağlanmıştır (Akkiraz ve Kasadar, 1998: 340-342). Yahudilikte aile kavramı, sosyal yapının temel unsuru kabul edilmekte ve dinî bir hüküm olarak görülmektedir. Evlenme kuralları ise Talmud'da belirtilmiştir. Buna göre Yahudiler, aileyi dinî prensiplere dayalı bir evlilikle kurmakta, onu neslin devamı ve çoğalması için gerekli görmektedir (Tümer ve Küçük, 1993: 228-229). Evlenmeyi gerçekleştiren işlemin adı da nikâhtır. Yahudiler, farklı din mensupları ile evlenme konusunda titiz davranmakta ve Babil sürgününden sonra bazı tavizler verilmiş olsa da diğer din mensuplarına kız vermemektedirler (Erdem, 1991: 343). Hristiyanlıkta iki insan Tanrı'nın huzurunda evlendiklerinde Tanrı'nın nazarında onların bir tek varlık oldukları kabul edilmektedir (Ünal, 1998: 19). Hz. İsa ve kilise arasındaki çözülmez ruhani münasebetin sembolü olarak kabul edilen nikâh, kutsal bir ayindir. Evlilik, Tanrı'nın meydana getirdiği bir kurum sayılması itibarıyla ilk çağlardan beri kutsal sayılmıştır (Tümer ve Küçük, 1993: 269).

2.1.1. Evlilik Türleri

Evliliğin işlevi her toplumda benzer olabileceği gibi üslubu ve töreni açısından toplumdan topluma farklılıklar gösterebilmektedir. Kültürel farklılıklar nedeniyle her toplumun kendine özgü evlilik şekli vardır (Kasapoğlu ve Karkıner, 2011: 30). Evlilik türleri toplumların geçmişte yaşadıklarına, kültürel özelliklerine göre değişmekte ve üç ana başlık altında ele alınmaktadır. Bunlar; Eş Seçen Gruplara Göre Evlilik Türleri, Eş Sayısına Göre Evlilik Türleri, İkamet Yerine Göre Evlilik Türleridir (Adak, 2016: 43).

2.1.1.1. Eşin Seçildiği Gruba Göre Evlilik Türleri

Evlilikleri sınıflandırmak için geçerli olan faktörler, evlilik türlerinin anlaşılmasını ve tanımlanmasını kolaylaştırmaktadır. Bir evlilikte iki yetişkin birey arasındaki hem fiziki hem de akrabalık derecesindeki yakınlığı evliliğin tanımında oldukça etkilidir. Bu bağlamda egzogami ve endogami evlilikler, hem fiziki hem de akrabalıktaki yakınlık-uzaklık açısından tanımlanan evliliklerdir. Bu evliliklerde grup aidiyeti önemli olmaktadır (Soydan, 1994: 11).

2.1.1.1.1. Dıştan Evlenme (Egzogami)

Dış evlilik, aile içindeki bir birey ile aile dışından biri arasındaki evliliktir (Ergan vd., 2012: 293). Bu evliliklerin gerçekleşmesinde toplumsal normların büyük etkisi vardır ve toplum içinde belirli amaçlara hizmet etmektedir. Bu hedeflerden biri dışarıdan farklı gruplarla etkileşim kurmak ve akrabalığı geniş bir alana yaymaktır. Amacı, yaygın olarak dağıtılan akrabalık yoluyla toplumsal güveni sağlamaktır. Bu evlilikler sayesinde güven duygusunun yanı sıra savaş ve mücadelelere son verilerek barış ortamı oluşturulmaya çalışılmaktadır (Abalı, 2009: 98).

Grup dışında yapılan evlilik tıbbi açıdan daha uygun olmaktadır. Bunun sebebi, akraba evliliklerinde engelli çocuk sahibi olma ihtimalinin bulunmasıdır. Bu nedenle evlilikler çoğunlukla grup dışındaki bireyler ile gerçekleştirilmektedir. Dini inanç, bireylerin evlenme nedenlerinden biridir ve grup evliliklerinin gerçekleşmesini engellemektedir. Bazı toplumların inanışlarına göre grup evliliklerinde büyük günah işlenmiş sayılmaktadır. Bu nedenle, grup içinde evlilik hoş karşılanmaz ve grup dışındaki insanların evlenmeye daha istekli olması kaçınılmazdır (Gömeç, 2015: 6).

2.1.1.1.2. İçten Evlenme (Endogami)

Endogami, aile içi evliliktir. Aynı aileden iki yetişkin bireyin birleşmesi ile meydana gelen evlilik türüdür (Ergan vd., 2012: 293). Aile bütünleşmesini ve devamlılığını sağlamak için grup yeleri arasında evlilik tercih edilmektedir. Bu evlilikte her iki taraf da kan bağıyla bağlıdır ve bu evlilik sayesinde kan bağı daha da güçlenmekte, böylece grup içindeki güven duygusu artmaktadır. Bir diğer husus ise mal taksiminin önünde engel teşkil eden bu tür evlilikler, malın evlilik yoluyla yabancılara devrini önlemede ve ailenin ekonomik bütünlüğünün sağlanması da etkin rol oynamaktadır. Ekonomik bütünlüğün, siyasi birliğin ve karşılıklı yardımlaşmanın samimi ve gerçek bir sevgi çerçevesinde sağlanması, bu evlilik grubu içinde çok yönlü dayanışmanın inşa edilmesi için önemlidir (kten, 2009: 107). İçten evlenme sororat ve levirat olarak iki biçimde görülmektedir.

1. Baldız Alma (Sororat)

Dul kalmış olan erkeğin, rahmetli eşinin kız kardeşi ile evlenmesidir. Sororat evliliğin yapılmasında iki unsur ne çıkmaktadır. Bu unsurlardan ilki çocukların annelerinin ölümü sonrasında yapılan bu evliliği kabul etmelerinin nispeten daha kolay olmasıdır. Dolayısıyla sororat evliliğin yürümesinde çocukların tutumu çok önemli olmaktadır. Evlilik sonrasında oluşan üvey anne ocuk ilişkisi, evlilik öncesindeki teyze ve yeğen ilişkisinden dolayı daha nazik ve sıcak olabilirken, bu da çocukların sororat evliliği daha kolay kabullenmelerini sağlayabilmektedir. Çünkü aslında teyze olan kadının çocuğa yaklaşımı, kan bağı olmayan bir kadına göre daha şefkatli ve samimi olabilir. Sororat evliliğin yapılmasındaki ikinci unsur, akrabalık bağı ile ilgilidir. Eşin lm öncesinde var olan akrabalık ilişkisi sororat evlilik ile daha güçlü olarak devam ettirilmiş olmaktadır. Bu nedenlerle farklı toplumlarda sororat evlilikleri görülmektedir (Sezen, 2005: 190).

2. Kayınla Evlenme (Levirat)

Bir erkeğin, ölen erkek kardeşinin dul eşiyle yaptığı evliliktir. Levirat evlilikleri diğer evliliklerden karakter olarak farklıdır. Çoğunlukla etrafta bulunanlara duyurulmadan sessizce ve törensiz olarak yapılmasından dolayı levirat evlilik bazı toplumlarda hayalet evlilik olarak nitelendirilir (Kurt, 2016: 251). Bağlı ve Sever'e (2005: 3) göre ölen erkeğin ailesi, dul kalan kadının biyolojik, psikolojik ve diğer ihtiyaçlarının

karşılanması, babasız çocukların bakım ve güvenliğinin sağlanabilmesi için dul kadını kayını ile evlendirmektedirler. Levirat evliliğın diğer önemli unsurları da ailenin ekonomik bütünlüğünün ve akrabalık bağının devam etmesini sağlamaktır.

2.1.1.2. Eş Sayısına Göre Evlilik Türleri

İlkel toplumlardan günümüze kadar sosyo-ekonomik faktörler başta olmak üzere diğer gelişmeler (savaş gibi) evlilikleri etkilemiştir. Savaşlar kadın ve erkeklerin nüfus dengesini bozmakta, demografik olarak kadın nüfusu daha fazla olmaktadır. Erkek ile kadın eşleşmesinde yaşanan bu sayısal fark, savaşlarda ölen erkeklerin eşleri başkalarıyla evlenmek zorunda kalmaları ile erkeğın birden fazla kadınla evlenmesi türündeki evliliklerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu tür sorunların ortaya çıkması, evliliklerin eş sayısına göre çeşitlendirilmesine kaynaklık etmektedir. Toplumsal yapı ve yaşanan olaylar nedeni ile eş sayısına göre evlilikler, dört farklı evlilik türü şeklinde sınıflandırılmaktadır. Bu evlilik türleri; monogami, poligami, poliandri ve polijinidir (Adak, 2016: 44).

2.1.1.2.1. Tek Eşli Evlilik (Monogami)

Tek eşlilik, bir kadının bekar bir erkekle, bir erkeğın de bekar bir kadınla evlenmesidir. Bu tür evliliklerin en yaygın olduğı toplumlar sanayi toplumlarıdır. Üretim tarzındaki değişimler toplumsal yapıyı olduğı kadar gerçekleri ve kurumları da değiştirmiştir. Evlilik de bu değişimlerden payını alan olgulardan biridir. Tarım toplumunda aile için gerekli olan insan gücü, sanayi toplumunda aile yapısı için etkisizdir. Bu nedenle, tek eşlilik çok eşliliğe göre daha popülerdir. Bu evliliklerde karı-koca ve çocuklar arasındaki ilişki daha sıcak ve sevecen bir yapıdadır (Kütük ve Ergon, 2015: 41).

2.1.1.2.2. Çok Eşli Evlilik (Poligami)

Çok eşlilik, bir erkeğın veya kadının birden fazla eşi olması durumudur. Bu tür evlilikler, geleneksel tarım toplumlarında yaygın bir evlilik türüdür. Bu dönemlerde erkek ile birden fazla kadın arasındaki evlilikler diğer evliliklere göre daha yaygındır (Zencirkıran, 2016: 166). Geleneksel tarım toplumlarında insan gücüne duyulan ihtiyaç ve aileyi her türlü saldırıdan koruma ihtiyacı çok eşliliği doğurur (Kütük ve Ergon, 2015: 42).

2.1.1.2.3. Çok Erkek Evlilik (Poliandri)

Poliandri, bir kadının aynı anda birden fazla erkekle evli olması ve birden fazla kocası olması demektir. Bu tür evlilikler babasoylu ve anasoylu toplumlarda daha yaygındır. Kadın grubuna dahil olan erkekler burada yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu evlilik aynı zamanda mali ve güvenlik nedenleriyle birden fazla erkek kardeşin bekâr bir kadınla evlenmesini ifade etmektedir. Poliandri, tek bir bölgeye veya tek bir topluma ait olmayıp, farklı bölgelerdeki farklı toplumlarda meydana gelmiştir. Bunlar arasında Afrika kıtası, Hint Denizi ve Arap Yarımadası'ndaki adalarda yaşayan bazı topluluklar bulunmaktadır (Ülken, 1969: 68).

2.1.1.2.4. Çok Kadın Evlilik (Polijini)

Çok eşlilik, bir erkeğin birden fazla kadınla evlenmesidir. Bu evlilik türü birçok toplumda görülmektedir. Birden fazla kadınla evlilik genellikle ekonomik sınıf ayrımcılığının olduğu toplumlarda daha yaygındır. Bu evlilikler çeşitli nedenlerle gerçekleşir. Genel olarak bakıldığında bu tür evliliklerin farklı amaçlar çerçevesinde yapıldığı görülmektedir. Bu amaçlardan biri, aile nüfusunu arttırmaktır. Özellikle tarımla geçinen ailelerde aile nüfusunun fazlalığı çalışacak kişi sayısının ve buna bağlı olarak aile gelirinin de artması anlamına gelmektedir. Bu yönüyle bakıldığında birden fazla kadınla evlenmenin aileye ekonomik katkısının bulunduğu söylenebilir. Erkeğin ekonomik olarak güçlü olması, sınıfsal farklılıkların bulunması da birden fazla kadınla evlilik yapmanın diğer bir sebebidir. Ekonomik açıdan güçlü veya üst sınıfa mensup bir erkek, bir kadının daha giderlerini karşılayabilecek durumda olmasından dolayı ikinci, üçüncü evliliklerini yapabilmektedir. Çok kadınla evliliğin diğer bir sebebi ise aileler arasındaki uzlaşmayı sağlamak veya ittifak kurma arzusudur. Aileler arasındaki bozulan ilişkiler veya iki ailenin birleşmesi ile toplum içerisinde daha güçlü olma isteği evli olan erkeğin ittifak kurma arzusunda olunan aileden bir kadınla evlenmesine sebep olabilmektedir. Daha çok barbar toplumlarda görülen; savaş, yağma, kız kaçırma gibi olaylarda birden fazla kadınla evliliğin sebepleri arasındadır (Yıldırım, 2015: 145-146).

2.1.1.3. Oturulan Yere Göre Evlilik Türleri

Bir evliliği tanımlamaya yardımcı olan faktörlerden biri de yer seçimidir. Yetişkinler evlendikten sonra bir yere yerleşip birlikte yaşamlarını sürdürürler. Bu

anlamda evlilikler, çiftin ikamet ettiği yere göre anasoylu, babasoylu ve yeni-soylu olmak üzere üç kategoriye ayrılmaktadır (Güneş, 2018: 143).

2.1.1.3.1. Matrilokal (Ana Çevresi)

Bu tür evliliklerde evlenen yetişkin bireyler kadın grubuna dahil olur ve yaşamlarını sürdürürler. Bu tür evlilikler günümüzde içe dönük olarak tanımlanmaktadır. Bu tür evliliklerin gerçekleşmesinde sosyoekonomik faktörler önemlidir. Eski Türk dilinde erkek, dışarıdan evli bir kadına mühür yapıştırmak zorundadır. Bu mühür para ya da başka herhangi bir eşyaya değil, insan emeğine tekabül etmektedir. Bir erkek evlendiği kadına bu damgayı kadının ailesine katılarak ve bir süre çalışarak ödemektedir (Şentürk, 2015: 16).

Genel olarak çok eşli toplumlarda ana çevresinde yerleşimler vardır. Bu evlilikte soy kadına göre ilerlemektedir. Aileye anne yani kadın denir. Bu nedenle evlilikte erkek mutlaka kadın grubuna dahil edilmelidir (Engels, 2003: 18-19).

Bir diğer önemli faktör güvenlidir. Kadının ailesi onun güvenliğini sağlama konusunda yetersiz kalıyorsa, erkek güvenlik eksikliğini gidermek için kadının ailesine katılır. Erkekler aileye entegre olarak hem ailenin güvenliğini sağlamakta hem de aileye işgücü olarak katkı sunmaktadır (Ülken, 1969: 68).

2.1.1.3.2. Baba Çevresi (Patrilokal)

Evli yetişkin bir kadının mensubu olduğu aile veya gruptan ayrılarak erkeğin bulunduğu aile veya gruba katılmasıdır. Bu evlilik türünde evlenen çiftin erkeğin evine yerleşmesi için katı kurallar yoktur. Ataerkil bir evlilikte karı koca evlendikten sonra erkeğin ailesine dâhil olabilir veya eve daha yakın bir yere yerleşebilirler (Erdentuğ, 1980: 173).

Babasoylu evlilikler genellikle babasoylu toplumlarda görülür. Ataerkil toplumda kadın erkekten aşağıdır. Aile içinde kadın kalıcı olarak görülmemekte, bir gün evlenip hayatlarını başka bir yerde devam ettirecekleri düşünülmektedir. Evliliğe bağlı bu sosyalleşme sürecinin bir sonucu olarak, kadınlar evlendikten sonra kocalarının ailesine yerleşmekte veya yakınlaşmaktadır (Sultana, 2019: 423).

2.1.1.3.3. Ev Açma (Neolokal)

Bu evlilik türünde, bir erkek ve bir kadın kendi ailelerinden farklı bir aileye yerleşebilmektedirler. Gerçekleşen yeni mahalli evliliklerde kadın ve erkek ailelerinde yalnız yaşamakta, sonradan doğan çocuklar aile hayatına dâhil edilmekteydi (Erdentuğ, 1980: 173). **Bu evlilikler meydana geldikleri toplumsal yapıyla yakından ilişkilidir. Sanayileşmenin hız kazanmasıyla birlikte** geniş aile yapısı parçalanmış ve sadece karı-koca ve çocukların yaşadığı çekirdek aile yapısı ortaya çıkmıştır. Çekirdek ailenin sosyoekonomik yapının bir sonucu olduğu söylenebilir (Soyyigit, 2002: 28).

Neolokal, günümüz sanayi toplumu yapısına uygun olmakla birlikte, araştırmalarda sanayi öncesi toplumda da görülmektedir. Eski Türk toplumu, neolokal evliliklerin görülebildiği sanayi öncesi toplumlardan biridir. Erkeğin ailesi dâhil edilmediği gibi kadının ailesi de dahil değildir. Ailenin maddi ve manevi desteği ile hem erkek hem de kadın ayrı bir ev açmaktadırlar. Bu evlere ‘ak evler’ denmektedir (Şentürk, 2015: 17).

2.1.2. Evlilik Biçimleri

Eş seçimi toplumun kültürel ve ekonomik yapısı, yerleşim düzeni, üretim ilişkileri, örf ve adetleri ile yakından ilişkilidir (Sezen, 2005: 186). Şehirde ya da kırsalda yaşıyor olma, geleneksel bir geniş aileye ya da modern çekirdek aileye mensup olma, üniversiteye gidip gitmeme, kişinin eş seçimini etkileyen faktörlerdir. Eş seçimi sorunu her toplumda tartışılan ortak bir sorundur. Hayalleri ve beklentileri olan iki karşı cinsin evlenmeden önce tanışıp birbirlerini tam olarak anlamaları kolay değildir (Özgüven, 2020: 35).

2.1.2.1. Akraba ve Hemşeri Evlilikleri

Akrabalar ve hemşeriler arasındaki evlilik, bir tür iç evlilik olarak kabul edilir. Bu tür evliliklerle grubun istikrarı ve düzeni garanti altına alınmış, miras paylaşımının önüne geçilmiştir. Akraba evliliği yoluyla kurulan aile olgusunun temel belirleyicisi, eşler ile ataları (kardeş çocukları, kardeşlerin torunları) arasındaki kan bağıdır. Sosyoloji ve antropoloji açısından ‘yakın akraba evliliği’ gündelik dilde geniş aile olgusunu ve türünü anımsatabilir. Aynı zamanda bazı bölgelerde hala bir dereceye kadar devam eden kabile, soy, kabile ve kabileye olan bağlılıkları da çağrıştırmaktadır. Akraba evlilikleri, erkek ve

kız kardeşler dışında birinci ve ikinci derece ‘yakın akraba evliliği’ kapsamına girse de önemli olan bunların kan bağına sahip olmasıdır. Akraba ve hemşeri evliliğinin ayrıca geleneksel, geleneksel ve geleneksel bir kültürel boyutu vardır. Aileler yabancıları aralarına almak istemezler, akrabalık ve dayanışmanın yabancıların etkisiyle zayıfladığına, üretim ve mülkiyet potansiyelinin akraba olmayanlar tarafından bölünmediğine inanırlar, geleneksel otoriteye saygı gösterirler ve böylece maddi ve manevi varlığı garanti altına alırlar. Manevi birikimin ve geleceğin yakın akraba evliliği olgusunun temel kurumsal temelidir (Ayan vd., 2022: 81).

2.1.2.2. Görücü Usulü Evlilik

Aile büyükleri tarafından kararlaştırılan bu tür evlilik, geleneksel toplumda çok yaygındır. Ülkemizde görücü usulü evlilikler en çok köy, kasaba ve küçük şehirlerde kabul görmektedir. Görücü usulü öncelikle yaşı ileri olan bir grup kadının evlenecek olan kadını ziyaret etmesiyle başlamaktadır. Erkek seçim yaparken kadının niteliklerini ve güzelliğini göz önünde bulundururken, kadın da erkeğin işine, maddi durumuna ve statüsüne değer vermektedir. Bu tür evliliklerde örf ve adetlere uyulması esastır (Sezen, 2005: 186).

Görücü usulü evlilikler gönüllü veya zorla yapılabilir. Görücü usulü zorla evlilik, geleneklerin korunduğu bölgelerde meydana gelen bir evlilik şeklidir. Bu evlilik türünde evlenme süreci, doğrudan erkeğin annesi, babası veya diğer akrabaları tarafından başlatılır. Erkeğin ailesi ile kadının ailesinin görüşerek anlaşması sonucunda evlenecek olanlar istememelerine rağmen bu evlilik ailelerin istediği şekilde sonuçlanmakta ve evlilik gerçekleşmektedir. Görücü usulü evliliğin isteyerek olması, modern değerlerin geleneksel değerleri belirli ölçüde etkilediği bölgelerde var olan bir evlilik şeklidir. Bu evlilik türünde evlenecek erkek ve kadının rızası aranmaktadır. Aile veya diğer akrabalar tarafından başlatılan, onların gözetiminde devam eden ve her iki tarafın rızasıyla sonuçlanan bir evlilik şeklidir (Gül, 2016: 5).

2.1.2.3. Tanışarak/ Anlaşarak Evlenme

Bu evlilik türünde hem erkek hem de kadın kiminle evlenmek istediğine, tanıdık, aile ya da akraba olmaksızın karar vermektedir (Sayın, 2020: 239). Modern değerlerin geleneksel değerlere görece daha etkili olduğu bölgelerde görülebilecek bir evlenme

şeklidir. Evlenecek olan tarafların ailelerden bağımsız herhangi bir sosyal çevrede tanışmaları, ilişkiyi başlatmaları ve devamında evlilik kararı almalarına dayalı bir evlenme şeklidir (Gül, 2016: 5). Büyük kentlerde ve eğitim düzeyinin yükseldiği çevrelerde en yaygın olan evlenme biçimidir. Kişiliğini bulmuş, ekonomik özgürlüğü olan eğitim düzeyi yüksek gençler, bu yolla evliliği tercih etmektedirler (Sezen, 2005: 193).

Evlenecek kişiler önce arkadaş olurlar, bir süre flört ederler ve birbirini tanırlar. Evlenmeye karar veren kişi, evlenmek istediği kişinin kendisine uygun olup olmadığına kendisi karar verir. Bu tür evlilikte duygular daha baskındır. Bu tür evlilikler şehirlerde daha yaygındır. Şehirlerdeki zengin sosyal alanlar, insanların evlenmesine, birlikte vakit geçirmesine ve birbirini daha iyi tanınmasına olanak sağlamaktadır (Sayın, 2020: 239).

2.1.2.4. Aşk Evliliği

Batılı yayınlar, evliliğin temelinde aşk olduğu fikrinin 18. yüzyıl icadı olduğunu iddia etmektedir. O zamana kadar evlilik sevgiye dayalı değil, ailenin birlik ve beraberliği için kurulan bir bağ olarak görülüyordu (Hortaçsu, 2015: 90).

Sanayileşme ile birlikte geleneksel evlilik, modern toplumda aşk evliliği konumundan çıkmıştır. Bununla birlikte, geleneksel evlilik türleri dışlanmamıştır, ancak modern ve geleneksel gelenekler bir değişim süreci içinde bir arada var olmaya devam etmektedir. Bu, belirli bir toplumda evlilik tutumlarının ve geleneklerinin gelişmesine yol açmaktadır. Örneğin, Türkiye'deki hem dini hem de resmi evliliklere örnek verilebilir. Aşk evliliklerinde, ilişki ve seçim sürecine romantik çekim unsuru hakimdir. Duygusal tutum mantığa göre önceliklidir (Özgüven, 2020: 35).

2.1.2.5. Kaçarak Evlenme

Ailelerin evliliğe kesin karşı çıkması durumunda kız kaçırma olayı gündeme gelir. Bu durum, sosyo-ekonomik ve diğer sebeplerle en çok kız tarafının engellemesi ile ortaya çıkar. Bu engeller arasında kız tarafının başlık parası istemesi önemli bir yer tutmaktadır. Delikanlı kızla anlaşarak kızı kaçıırır. Kız kaçırmanın diğer bir şekli de kızın rızası olmadan, zorla kaçırılmasıdır. Bu durumda delikanlı, arkadaşlarından veya yakınlarından yardım almakta, bu da aileler arası sürtüşme ve kavgalara sebep olmaktadır (Sezen, 2005: 187).

Son çare olarak yaygın bir evlilik şekli olarak görülse de, bazı bölgelerde düğünlerin maddi yükü kişisel olarak bu yöntemin tercih edilmesine yol açmaktadır. Geleneksel evliliklerin aksine, kaçak evliliklerde ebeveyn izni yoktur (Doğancı ve Tuncay, 2022: 341).

Evlilik, yukarıda sayılan tür ve biçimlerden herhangi biri gibi oluşsa da ortak amaç, evliliği sürekliliğidir. Eşler ve ailelerinin genel anlamda amacı, hangi şekilde gerçekleşmiş olursa olsun evliliğin devam etmesidir. Bu devamlılığın önemli koşulunun evlilikte uyum ile sağlanabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

2.1.3. Evlilik Uyum

Sosyal insan denilen kişinin içinde yaşadığı topluma uyum sağlaması, kendini mutlu bir birey olarak hissetmesiyle yakından ilgilidir. Evlilik, toplumsal yaşamda önemli bir yer tutmakta ve bireylerin yaşamlarında uyum sağlamalarını ve sürdürmelerini gerektiren evrensel bir kavram olarak kabul edilmektedir. Evlilik uyumu, insan ilişkilerinde en temel unsurlardan biri olup, sosyal bir varlık olarak insanoğlunun dikkat ettiği önemli kavramlardan biridir. Evlilik uyumu, evli bireylerin ruh sağlıkları için sahip olmaları gereken önemli bir sosyal ilişkidir (Arvas ve Hökenekli, 2017: 130).

Evlilik yaşamının sağlıklı bir şekilde devam etmesini etkileyen faktörler arasında evlilik uyumu, doyum ve evlilik kalitesi olduğu gibi sosyal çevre, ekonomi, aile ilişkileri, çocuklar gibi faktörler ile kültürel ve dini manevi inançlar yer almaktadır. Mutlu, uyumlu, tatmin edici bir evlilik için; iletişim, ilişki algısı, problem çözme becerileri, bağlılık, sosyal kaygı, cinsellik, maneviyat ve din, eğitim gibi faktörlerle ilişkili olduğu literatürde görülmektedir (Kasapoğlu, 2007: 139).

Farklı kişilik özelliklerine sahip iki kişinin ortak bir amaç doğrultusunda genel olarak mutlu olabildikleri evlilik, uyumlu evlilik olarak tanımlanmaktadır. Evlilik beklentilerinin evlilik uyumunun önemli belirleyicilerinden biri olduğu söylenmektedir. Bu beklentilerin ne kadar gerçekçi olduğu, bir evliliğin kalitesi hakkında çok şey söyler. Kadın ve erkek birbirini ne kadar yakın görürlerse, uyumlu bir evliliğe sahip olmaları o kadar kolay olabilecektir (Kasapoğlu, 2007: 140).

Literatür araştırması, evliliğin bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlıklarını korurken ve iyilik duygularını artırırken, yaşam süreleri ve yaşam kaliteleri üzerinde olumlu bir

etkiye sahip olduğunu bulmuştur. Böyle bir durumda, toplumun devamı ve bireyin sağlıklı yaşamı için ailenin bütünlüğünün ve devamlılığının sağlanması önemlidir (Glenn, 1991: 261).

Aile yaşamı üç aşamalı bir süreç olarak tanımlanır. Birinci aşamada; evli çiftler evliliğin getirdiği sorunlar ve sorumluluklarla baş başa kalan bir noktadadırlar. İkinci aşamada evli çiftler çocuk sahibi olup olmayacaklarına karar verirler ve eğer öyleyse çocuk yetiştirme sorumluluğunu üstlenme dönemine girerler. Üçüncü aşamada çocukların; okul, evlilik, iş vb. gibi konulardan dolayı çiftin evden ayrılarak çifti yalnız bıraktığı anlaşılmaktadır. Bu dönemde bireyler eşleriyle daha çok vakit geçirdikleri, yenilik ve değişime karşı ortak mücadele ettikleri bir dönemdedirler (Glenn, 1991: 262).

Evlilik ilişkisini sağlıklı tutan temel inanç ve değerlere dayalı iki ilişki modeli olduğu görülmektedir. Bunlardan birincisi, evlilikte biz yerine ben anlayışının hakim olmasıdır. Bu anlayış, eşlerden birinin diğer eşi sürekli baskı ve kontrol altına alma, onu yönetme eğiliminden kaynaklanmaktadır. Bu davranışın altında yatan, kontrol odaklı bir korku kültürüdür. Evliğin biz anlayışı ile devam etmesi, gelişim odaklı bir değerler kültürünü ifade etmektedir. İlişkide değerleri koruyan eşler, evlilikte birbirlerini kontrol etmeye ve baskı altına almaya çalışmamaktadırlar. Bu insanlar inandıkları ve yaşadıkları değerlerle mutlu ve uyumlu bir yuva oluştururlar (Cüceloğlu, 2017: 68).

Evlilik uyumu, aynı zamanda ruh sağlığı açısından evlilik mutluluğuna ve doyuma yol açmaktadır. Uyum bozulduğunda sadece evli çift değil, çiftin çocukları, aileleri ve hatta çevreleri de olumsuz etkilenmektedir. Bu da kriz ortamı yaratmaktadır. Bu bağlamda, evlilik uyumunun yeniden sağlanmasına yönelik araştırmalar sadece evlilik içinde yaşayan iki yetişkin için değil, evlilikten etkilenen diğer bireyler için de faydalı olabilmektedir. Uyumlu ve sağlıklı bir evliliğin bireylere, topluma ve çevreye verdiği önem nedeniyle son yıllarda yurt içinde ve yurt dışında bu konuyla ilgili araştırmalar sık sık yapılmaktadır. Modern yaşamın olumsuz yönlerinden biri de evlilik ve aile yapılarının çarpıklığıdır (Schnor, 2012: 331). Bu çarpıklık, evlilik uyumuna zarar verirken, aynı zamanda da aile yapısını bozmaktadır. Böylesi bir olumsuzluğun yaşanmamasında eşlerin belirli bir olgunlukta hareket etmeleri evlilik uyumu açısından yararlı olabilecektir.

Cüceloğlu'na (2017: 69) göre olgun insan; inançlarını ve değerlerini bilme sorumluluğuna sahiptir. Bu kişi inanç ve değerlerin hayatında ne kadar etkili olduğunu

bilmektedir. Çünkü inançlar ve değerler, insan eylemlerine anlam veren faktörler olarak tanımlanmaktadır.

Etkili bir ilişki ya da evliliğe yönelik faktörlerin dışında, dini ve manevi etkilerin varlığını da göz ardı etmek mümkün değildir (Schnor, 2012: 332). Bir insanın hayatında maneviyatı önemliyse, hayatını inançları ve duyguları doğrultusunda sürdürmek istiyorsa, başka bir inanca sahip ya da manevi bakış açısı olmayan biriyle evliyse denilebilir ki eşiyle olan evliliğinde çatışmalar ve sorunlar yaşanabilmektedir. Evlilikteki bu farklılıklar, evli çiftlerin birlikte yaşamasını zorlaştırmaktadır (Ünal ve Akgün, 2022: 233). Farklı dinlerde aile hayatının mutluluğu için benzer ifadelerin olduğu görülmektedir. Hem İncil hem de Tevrat, eşlerin birbirlerini sevmelerini ve birbirlerine sadık olmalarını ve ayrıca karı koca arasında sevgi dolu ilgilenmeyi gerektirmektedir (Arvas ve Hökenekli, 2017: 101).

Evlilik uyumunda din ve maneviyatın etkisi de olmaktadır. Evliliğe giden yolda evlenecek olanların ve ailelerinin birbirlerini dini ve manevi açıdan tanımaları ve uyum içerisinde olduklarını fark etmeleri evlilik uyumunun sağlanması sonucunu doğurabilecektir (Geçioğlu ve Kayıklık, 2019: 203).

2.2. Kalıp Yargı Kavramı

Kalıp yargılar, önceden belirlenmiş bir dizi düzen, norm ve standartlar bütünü olarak bireylerin yaşamlarını etkilemektedir. Sosyalleşme çabalarıyla toplumun tüm üyeleri çeşitli kalıplara göre eğitmeye ve geliştirilmeye çalışılmaktadır (Demir, 2016: 37). Sosyologlar sosyalleşmenin iki aşamada gerçekleştiğini belirtmektedirler. Bunlardan birincisi, kültürel öğrenmenin en yoğun olduğu bebeklik ve erken çocukluk döneminde gerçekleşmektedir. Bu süre zarfında bireyler, daha sonraki öğrenmelerinin temelini oluşturacak olan dil ve temel davranış kalıplarını öğrenmektedirler. Bu anlamda ailenin sosyalleşmenin temel aracı olduğu söylenebilir. Sosyalleşmedeki ikinci aşama ise çocukluk ve olgunluk döneminde ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde okullar, akran grupları, sosyal ortamlar, medya sosyalleştirici bir güç haline gelirler. Yaşanan sosyal etkileşimler bireylerin kültürel kalıplarını şekillendiren belirli değerleri, normları ve inançları anlamalarına yardımcı olmaktadır (Giddens, 2012: 37).

Sosyal öğrenme teorisine göre insanlar neredeyse tüm davranış biçimlerini gözlemleyerek, model alarak ve taklit ederek öğrenirler. Birey sosyalleşme sürecinde

diğer insanlarla etkileşime girdikçe çevresindekiler de öneri ve önerilerde bulunarak toplumun sosyokültürel değerlerini kazanmayı amaçlar. Her zaman rol model arayışı içinde olan birey, gözlemlene ve taklit etme yeteneği sayesinde aile bireylerinin, diğer yetişkinlerin, öğretmenlerinin ve çevresindekilerin davranışlarını gözlemleyerek öğrenir ve öğrendiği davranışı pekiştirir (Temiz ve Cin, 2017: 943).

Bireyin çocukluk döneminde anne ve babasına karşı olan iki yönlü duygularını tam olarak ifade edememesi sonucu psikolojik altyapı kutuplaşır; bu duygular iyi ve kötü olarak ikiye ayrılır. Olumlu duygular ebeveynlere bağlı kalırken, olumsuz ve düşmanca duygular azınlıklar veya dışlanmış gruplar gibi diğer hedeflere yönlendirilir. Sonuçta ebeveynler ve benzeri figürler (öğretmenler, siyasi liderler) tüm erdemlerin gerçekliğini temsil ederken, diğer figürler tüm kötülüklerin temsilcisi haline gelir (Bilgin, 1994: 17).

Kalıp yargıların oluşumunda bireyin ailesi ve sosyal çevresi büyük rol oynamakta olup, medyanın toplum üzerindeki etkisi, eğitim sistemi ve bir bütün olarak toplumdaki çoğunluğa uyma ihtiyacı, bu kalıplaşmış yargıların oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Başka bir deyişle kültür, siyaset, din, tarih vb. hepsi kalıp yargılara dayanmaktadır. Baskın kültürel grupların diğerleri üzerindeki baskısını ve gücünü korumaya yardımcı olan diğer tüm mekanizmalarla birlikte sosyal yapılar, kalıp yargıların ortaya çıkmasına etkili bir şekilde katkıda bulunan sosyal faktörlerdir (Göregenli, 2012b: 250).

Kalıp yargılar küçük yaşlardan itibaren aile tarafından bireylere empoze edilmekte, zamanla bu kalıp yargılar okullarda ve toplumda pekiştirilerek içselleştirilmektedir. Aynı şekilde medya, bireylerin sosyalleşmesi üzerinde büyük bir etkiye sahip olup, eşitsizliğe dayalı sosyal ilişkilerin kamuoyuna sunulmasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Kitle iletişim araçları özellikle bireyin ne olması gerektiği, aile yapısının nasıl olması gerektiği, cinselliğin nasıl yaşanması gerektiği, farklı toplumsal grupların nasıl yaşaması gerektiği konusunda pek çok kalıp yargıyı açıklamaya çalışmaktadır. Medya bireylere toplumdaki ortak ve geçerli değerleri, inançları ve kalıp yargıları öğretmektedir (Newman, 2013: 73).

Medya aracılığıyla insanlar, bireylerin veya grupların zihinlerinde bazı kalıp yargılar yaratmaya çalışmaktadır. Bu kalıp yargılar medyadaki kişi veya gruplara yönelik önyargılı ve olumsuz tutumlarla ilgilidir. Bu bağlamda medyanın olumlu ya da olumsuz temsil ettiği kişi, grup ya da topluluk baştan belirlenir. Bu süreçte medya izleyicileri

sürekli olarak biz ve biz olmayan, biz ve onlar, içeridekiler ve dışarıdakiler, vatandaşlar ve yabancılar, dostlar ve düşmanlar, Batılılar ve diğerleri gibi çeşitli ayrımlar ve sınıflandırmalar yapmaya davet edilmektedir (Cottle, 2000: 9).

Bireylerin medyadaki temsillerine baktığımızda ‘biz’ olarak tanımlanan tarafın olumlu temsilleri üstün özellikleri yansıtırken, ‘öteki’ olarak tanımlanan tarafın olumsuz temsilleri ise zayıflık, çaresizlik, kalıp yargıları yansıtmaya yardımcı olmaktadır. Medyada farklı kimliklere sahip kişiler sıklıkla kalıp yargılarla temsil ediliyor. Kamuoyu da bilinçli ya da bilinçsiz olarak medya aracılığıyla kafasına yerleştirilen tüm bu bölücü ve bölücü tanımları, etiketleri ve konumlandırmaları kabullenmekte ve bu yönde davranış ve zihniyet geliştirmektedir (Gölcü ve Dağlı, 2017: 14).

Aynı şekilde dinlerin ve inanç sistemlerinin çoğu zaman önyargı ve ön yargıların temel nedeni olduğu söylenebilir. Bu bağlamda dini tarikatlara karşı direniş ve savunma mekanizmaları ile grup ve toplum psikolojisi gibi konuların temelinde kalıp yargılar ve önyargılar yatabilmektedir. Genel olarak dinler ve inanç sistemleri, mensuplarına diğer dini gruplardan uzak durmayı şiddetle tavsiye etmektedir. Dolayısıyla birey paranoyak ve önyargılı bir şekilde inançlarına sıkı sıkıya bağlı kalıyorsa, karşılaştığı inançlar kendisinininkinden farklı olsa da değişmeme konusunda direnç gösterebilir (Aydın ve Genç, 2014: 176).

2.2.1. Kalıp Yargılarla İlgili Yaklaşımlar

Bu bölümde kalıp yargıların farklı yaklaşımlarla ele alınmasına kısaca değinilecek ve son olarak bu çalışmanın temelini oluşturan sosyal kimlik kuramına, sosyal biliş ve ilişkili kavramlara değinilecektir.

2.2.1.1. Psikodinamik Yaklaşım

Adorno, Frenkel, Brunswick, Levinson ve Sanford'un (1950) psikodinamik bir yaklaşım çerçevesinde değerlendirdiği “*Otoriter Kişilik*” başlıklı çalışmada kalıp yargıların otoriter kişilik tipini açıkladığı görülmektedir. Adorno ve diğerleri, anti-demokratik ve etnosentrik insanlar tarafından paylaşıldığına inanılan ancak bunlarla sınırlı olmayan bir düşünce ve tutum modeli sunmaktadır. Aşağıda sıralanan değişkenlerin birlikte, kişisel olarak kalıcı kabul edilebilecek bir yapı olan bir sendrom

oluşturduğu varsayılmaktadır. Bu kişilik özelliklerine otoriter kişilik özellikleri denilebilir (Doğan, 2018: 78):

- *Gelenekçilik*: Geleneksel, orta sınıf değerlerine sıkı bağlılık,
- *Otoriteryen itaat*: Grup içinde idealize edilmiş bir ahlaki otoriteye karşı boyun eğen, eleştirel olmayan bir tutum,
- *Otoriteryan saldırganlık*: Geleneksel değerleri ihlal edenlere karşı dikkatli olma, kınama, dışlama ve cezalandırma eğilimi,
- *Subjektiflik karşıtlığı*: Özneleğe, yaratıcı düşünceye, idealizme karşı olma,
- *Batıl inanç ve stereotipi*: Kişisel kaderin mistik belirleyicilerine olan inanç; katı kategoriler halinde düşünmeye eğilim,
- *Güç ve sertlik*: Egemenlik-itaatkâr, güçlü-zayıf, lider-takipçi boyutlarıyla meşgul olma, güç figürleriyle özdeşleşme; egonun geleneksel özelliklerine aşırı vurgu, abartılı güç ve katılık savunmalar,
- *Yıkıcılık ve sinizm*: genel düşmanlık, insanlara karşı iftira,
- *Projektivite*: Dünyada vahşi ve tehlikeli şeyler olduğuna inanma eğilimi, bilinçsiz duygusal dürtülerin bir tezahürü,
- *Cinsel dürtü*: Cinsel aktiviteye aşırı ilgi

Yine bu doğrultuda Altemeyer ve Hunsberger (1992: 115), sağcı otoriterliği yüksek olan bireylerin, farklı bölgelerdeki farklı azınlıklara (geyler, Hispanikler, feministler, Yahudiler, Araplar, Aborjinler vb.) karşı daha olumsuz görüşlere sahip olduklarını iddia etmektedir.

2.2.1.2. Sosyokültürel Yaklaşım

Sosyokültürel yaklaşıma göre stereotipler sosyokültürel kalıplardır. Stereotipler, sosyal öğrenmenin bir sonucudur ve diğer tüm sosyal öğrenmeler gibi, diğer insanlardan edinilmekte ve onlara aktarılmaktadır. Kalıp yargılar bir sosyal grubun normlarını anlamaya ve bu grubun diğer gruplarla nasıl bir ilişki kurduğunu analiz etmeye yardımcı olmaktadır (Hegarty ve Pratto, 2001: 725).

İnsan yavruları herhangi bir kalıp yargı veya önyargı olmadan doğarlar. Farklı gruplar hakkındaki bu yargılar ve duygular çevreden daha sonra edinilmektedir. Sosyal öğrenme teorisi, diğer tüm tutumlar gibi, kalıp yargılardan da ödülleri ve örneklerle

öğrenildiğini belirtir. İnsanlar dış gruplara yönelik olumsuz tutumları öğrendiklerinde, bu grupların kendi gruplarından farklı tutumlara sahip olduğunu öğrenirler (Leyens vd., 1994: 29).

Kalıp yargıların nispeten statik ve büyük ölçüde değişmeyen doğasını başarılı bir şekilde açıklayan bu teoriye göre dış grupları aşağılamak yersizdir. Bu nedenle, teori dış grup aşağılanmasını açıklamak için yeterince sınırlıdır. Kalıp yargılar ya gruplar arasında gözlemlenen gerçek farklılıkların sonucudur ya da ebeveynler veya medya gibi kaynaklardan gelen sosyal etkiler nedeniyle yaratılmakta veya sürdürülmektedir (Stroebe ve Insko, 1989: 17).

Sosyal öğrenme kuramının bazı yönlerinin bilişsel kuramla örtüştüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Bir grubun üyeleriyle yalnızca belirli bir özellikte eşleşen bir ortamda buluşmak, grubun doğası gereği, içsel olarak ve kişisel olarak bu özelliği bünyesinde barındırdığına dair bir inanç yaratması muhtemeldir. Çocuklu kadınlarla ilgili tekrarlanan gözlemler, insanı besleme ve sıcaklık gibi özelliklerin kadın grubu üyeliğinin özelliği olduğuna inandırabilir (Stroebe ve Insko, 1989: 18).

2.2.1.3. Sosyal Biliş Yaklaşımı

Psikoloji literatürünün kalıp yargıları incelediği tarihsel bağlam göz önüne alındığında, kalıp yargılar içeriğinden çok kalıp yargıları oluşturma sürecine odaklanıldığı görülmektedir. Pek çok farklı yaklaşım ve tanımın sosyal biliş çatısı altında keşiştiği ve aynı fikirde olduğu düşüncesinden hareketle, bir kalıp yargının, bir sosyal grubun algılanan ve varsayılan özelliklerinin bir kombinasyonu olan bilişsel bir yapı olduğu söylenebilir (Hortaçsu, 1998: 229-230).

Sosyal bilişsel yaklaşıma göre insanlar genellikle etraflarındaki her şeyi kategorize etme eğilimindedir. Bu açıdan bakıldığında, insanlar çevrelerindeki diğer insanları anlamak için onları kategorize etmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Teorisyenler için mevcut kalıp yargıları kullanmak uygundur, çünkü sınıflandırma için her bireyi belirli özelliklerine göre değerlendirmek zahmetli ve zaman alıcı olmaktadır. Özellikle grubun özellikleri öne çıktığında kategoriler devreye girmekte ve insanlar her zaman kalıp yargılara göre hareket etmese ve kalıp yargıları desteklemese de bu kategorileri yani kalıp yargıları öğrenmek kaçınılmaz olmaktadır. Çünkü bu görüşe göre insanların bilgiyi işleme ve saklama yetenekleri sınırlıdır (Limon vd., 2019: 200). Kalıp yargılar, bireyin

benlik algısını etkileyerek şekillendirebilmektedir. Bireyler, kendilerini tanıyarak ve önyargıları fark ederek daha sağlıklı bir benlik algısı geliştirebilir ve daha olumlu ilişkiler kurabilmektedirler.

2.3. Benlik Kavramı

Benliği ilk kez William James (1890) *Principles of Psychology* adlı kitabında ayrıntılı olarak incelemiş ve James benlik kavramının insan davranışını anlamada çok önemli bir faktör olduğunu vurgulamıştır (Leary ve Tangney, 2003: 4). Benlik sosyal bağlamlarda gelişmekte ve insan ilişkilerini ve etkileşimlerini mümkün kılmada önemli bir rol oynamaktadır (Baumeister, 1998: 680). Benlik kavramı, birey ve çevre arasındaki etkileşimin bir sonucu olup, bireylerin anlamaları, değerlendirmeleri, yapılandırmaları ve çevreye verdikleri tepkileri düzenlemeleri için en önemli kaynaktır (Kulaksızoğlu, 2004: 113).

Bireyin kendi iç varlığını algılaması ve değerlendirmesi olarak ortaya çıkan ego, kişinin kendisi hakkındaki düşüncelerinin bütününden oluşan kişiliğin öznel yönü olarak tanımlanmaktadır (Cüceloğlu, 2006: 427). Benlik kavramı temel olarak kişinin kendisine atfettiği özelliklerin bütünüdür. Bu özelliklerin, bireyin kendisini ve oynadığı rolleri tanımladığı sıfatlar da dâhil olmak üzere çok çeşitli anlamları vardır. Ayrıca benliğin, bireyin çevresindekilerle olan etkileşimlerinin bir sonucudur ve ego bireyin davranışlarına yön veren yapıdır. Bireyin değerlendirmesi sonrasında başkalarının bireye verdiği tepkiler bireyin egosunu etkilemekte ve ego da bireyin davranışını şekillendirmektedir (Kinch, 1963: 481).

Benlik kavramı, bireyin doğuştan gelen özellikleri, çocukluk döneminde yaşadığı olaylar, olayları algılama biçimi ve çevresel faktörler çerçevesinde oluşan, bireyin kendisi için geliştirdiği olumlu ya da olumsuz düşüncelerin tümünü ifade etmektedir (Cüceloğlu, 2004: 17). Bu bağlamda benlik kavramının gelişimi dinamik bir yapıya sahiptir ve birey ile çevre arasındaki etkileşimin sonucudur. Bu bakımdan ego, bireyin kendi hayatına bakışından, başkalarının tutum ve davranışlarından, olumlu izlenim bırakma isteğinden ve kabul edilme ihtiyacından büyük ölçüde etkilenir. Başkalarının tutum ve davranışlarına göre benlik oluşumunu tamamlayan bireyler, kendilerine yönelik olumlu ya da olumsuz değerlendirmeler nedeniyle, başkalarından bağımsız olarak devam eden bir benlik saygısı duygusu geliştireceklerdir (Temel ve Aksoy 2001: 20-21).

Benlik kavramı, kişinin kendisi hakkındaki inançlarının toplamıdır. Ego, kişinin hangi özelliklere sahip olduğunu, hangi konularda iyi olduğunu, hangi konularda iyi olmadığını, neleri sevip nelerden kaçındığını ifade eden bir dizi inançtan oluşmaktadır (Gander ve Gardiner, 1993: 53). Bunun yanında sosyalleşme kavramı bireylerin kendileri hakkında bilgi edinme süreci olarak tanımlamakta ve bunun benlik kavramının gelişiminde önemli bir faktör olmaktadır. Bu doğrultuda bireyler başkalarından kendileri hakkında geri bildirimler almakta, bu da bireylerin kendileri hakkındaki düşüncelerini etkileyerek benlik algılarını değiştirmektedir. Benlik algısını etkileyen bir diğer kavram ise sosyal karşılaştırmadır. Bireyler kendi yeteneklerini keşfederken kendilerini diğer bireylerle karşılaştırma eğiliminde oldukları için bireyler kendilerini iyi, kötü, yetenekli, yetenezsiz gibi sıfatlarla tanımlayabilmektedir (Taylor vd. 2000: 99).

Benlik kavramını, kişinin kim olduğuna dair inançları kapsayan bir yapı olarak tanımladı. Bireyler kim olduklarına ilişkin bilgiyi kişisel ve toplumsal olmak üzere iki farklı kaynaktan edinmektedir (Özen ve Gülaçtı, 2010: 22). Bir başka ifadeyle benliğin oluşmasında, şekillenmesinde ve benlik duygusunun oluşmasında bireyin yanı sıra toplum ve sosyal ilişkilerin de önemli etkisi vardır. Öz-farkındalık, basitçe bireyin kendisi ile ilgilenmesi olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda değerlendirirken öznel öz farkındalık ve kamusal öz farkındalık kavramları önem kazanmaktadır. Sübjektif öz farkındalığa sahip bireyler, bireyci bir yapıya sahiptir ve kendi kişisel kuralları çerçevesinde hareket ederler. Öte yandan toplumsal benlik duygusuna sahip bireyler, başkalarının görüşlerine daha fazla değer verir ve kültürel normlara göre hareket ederler (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014: 250-251).

Başka bir tanıma göre bireyin benlik kavramı ‘Ben kimim?’ sorusunun cevabını ifade etmektedir (Aronson vd., 2012: 241). Baymour benlik kavramını bu bağlamda geliştirmiş, bireylerin kendilerine sordukları soruları ortaya koymuş ve bunları ego ve ideal benlik kavramı çerçevesinde incelemiştir. Baymur’un (2010: 264) benlik kavramı ile ilgili üzerinde durduğu sorular aşağıdaki gibidir:

- *Ben neyim:* Bireyler kendilerini birçok şekilde tanımlayabilirler. Bazı insanlar olumlu özelliklerine odaklanıp kendilerini “Ben güzelim”, “Zekiyim”, “Çalışkanım” gibi kavramlarla tanımlarken, bazıları da olumsuz özelliklerine odaklanıp “Ben” gibi kavramlarla kendilerini tanımlamaktadırlar

- *Ben neler yapabilirim*: Bu düşüncede bireysel beceri ve yetenekler ön plana çıkmaktadır. Bireyler kendi deneyimlerine dayanarak yetenek ve becerilerini keşfeder, neyi yapıp neyi yapamayacaklarını öğrenirler. Böylece kendilerini olumlu ya da olumsuz yargılayabilir ve davranışlarını buna göre şekillendirebilirler.

- *Ne yapmalıyım ve ne yapmamalıyım*: Bireyler, sosyal yaşamlarında diğer insanlarla etkileşime girerek kendileri hakkında bilgi edinmekte ve aldıkları olumlu ya da olumsuz tepkilere göre ne yapıp ne yapmamaları gerektiğini öğrenmektedir. Bu durumda birey, olumlu yanıt aldığı bir davranışı sergilediğinde, olumsuz yanıt aldığı davranıştan kaçınma eğilimi göstermektedir.

- *Hayattan ne istiyorum*: Bu düşüncede bireylerin gelecekte sahip olmak isteyeceği idealler ön plana çıkmaktadır. Bireyler kişisel ya da toplumsal bazı beklentilerle karşılaşır ve bu doğrultuda yapmak istediklerine ilişkin planlar yaparlar.

Baymur'un üzerinde durduğu sorular bir yandan bireyin benliğini oluşturma çabasını ifade ederken, diğer yandan da bireyin beklentilerini ortaya koyucu niteliktedir. Bu açıdan bakıldığında benlik kavramı ile beklentiler arasında yakın bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür.

2.4. Beklenti Kavramı

Beklenti: Belirli durum ve durumların alacağı şekli veya kendisinden beklenenleri kişinin önceden haber vermesidir (TDK, 2022). Kimin ne zaman, nerede ve nasıl hareket edeceğine dair beklentilerimiz var. Bu beklentileri büyük ölçüde karşımızdaki bireylerin grup üyelikleri ve bu üyeliklere göre onlara yüklediğimiz kalıp yargılar belirlemektedir (Madran ve Andaç, 2012: 33). Beklenti kavramı, bireyin çevresinde algıladığı hangi ipuçlarının onun oluşumuna yol açacağına ilişkin tutum ve beklentileri olarak tanımlanmaktadır (Demirtaş, 2004: 39).

2.4.1. Beklenti Türleri

Beklentiler temel olarak algılayanın deneyimini yansıtmaktadır. Deneyimi ikiye ayırmak ve beklentileri bu ayrıma göre sınıflandırmak mümkündür. Bu ayrımdan birincisi, genel nüfusun deneyimidir: Bunlar; kadınlar, erkekler, yaşlılar, çocuklar, bankacılar gibidir. Her bireyin tüm bu gruplardan farklı beklentileri vardır. Bunlara sınıf

temelli beklentiler denmektedir. İkincisi, belirli bir hedef kişiyle bire bir deneyimdir. Bu deneyimler aynı zamanda hedefe dayalı beklentiler üretmektedir (Demirtaş, 2004: 40).

2.4.1.1. Gurup Temelli Beklentiler

Gurup temelli beklentiler iki kategoriye ayrılır. Bunlar (Demirtaş, 2004: 40-41):

- Davranışsal eğilimlerle ilgili beklentiler,
- Düzenleyici beklentilerdir

Davranışsal yönelimlerle ilgili beklentiler, grup üyelerinin benzer davranışsal yönelimleri benimsediklerine dair inançlarını yansıtmaktadır (hemşireler korumacıdır, çocuklar sabırsızdır, kadınlar bağımlıdır, İtalyanlar romantiktir). Bu beklentiler, hedef kişinin ait olduğu grubun üyeleriyle yaşanan deneyimler sonucunda ortaya çıkan bilişsel çıkarımlardır.

Düzenleyici beklentilerin, sosyal kurallar ve sosyal kabul ile ilgili 'koşulları' vardır. Diğer insanları değerlendirmek için kullanabilecek bir beklentiler çerçevesi sunmaktadır. İnsanların belirli durumlarda iyi davranmaları beklenmektedir çünkü beklendiği gibi davranmazlarsa huzursuzluk, kovuşturma veya başka bir toplumsal yaptırımla karşı karşıya kalmaktadırlar (Demirtaş, 2004: 41).

2.4.1.2. Hedef Temelli Beklentiler

Hedefe dayalı beklentiler, aynı kişinin geçmiş gözlemlerinin ne kadar genellenebilir olduğuna göre değişmektedir. Farklı bir anlatımla, birey geçmişte yaşadıklarını genelleyerek, gelecekte yaşayacağı benzer durumda da aynı beklenti ve davranış içerisine girebilmektedir. Bir durumda sinirlenen bireyin gelecekte benzer durumlarda aynı şekilde davranmasını beklediğimiz tekrarlayan beklentilere bir örnektir. Bu beklenti, tüm koşullar benzer olduğunda, gelecekteki davranışların geçmiş davranışların tekrarı olacağı anlayışımıza dayanmaktadır. Öte yandan hedefin oluşumunda, hangi koşullar altında hangi davranışın sergileneceği hakkında bir dizi tahmin içeren karmaşık bir bilişsel model olarak yapılandırılmış beklentiler devreye girmektedir (Demirtaş, 2004: 41).

Sosyal hayatta insanların çeşitli beklentileri vardır. Bu beklentiler insanların ait olduğu gruplarda, aile çevrelerinde, iş hayatında mevcuttur. Buradaki hedef beklenti

bireyin tekrar tekrar yaptığı bir davranışı sürdürme eğilimidir. Çünkü toplum içerisinde alışılmış bir davranışın sonsuza kadar aynı şekilde devam edeceğini düşüncesi bulunmaktadır. Aksiyle karşılaşınca, beklediğinin tam tersi olduğu görülmektedir (Ojha, 2011: 9). Her sabah işe giderken selam veren komşunun ertesi gün karşılaşıldığında tekrar selam vermesi beklentisi hedef temelli beklentidir.

Beklenti aynı zamanda bireyin bir şeyi yaptığı veya yapmadığı durumlarda toplum tarafından bir tepki geleceği beklentisidir (Aslan ve Doğan, 2020: 292). Örneğin, bir öğrenci bir spor müsabakasındaki başarısından dolayı madalya almayı bekler ve başarısından dolayı çevrenin onu tebrik etmesini beklemektedir.

Beklentiler, nesneler aracılığıyla gözle görülebileceği gibi, insan hayatını etkileyen somut olmayan psikolojik biçimler aracılığıyla da ortaya çıkabilmektedir (Dönmez, 1983: 38). Hasta bir kişi bir ilaç alıp ağrının geçmesini beklediğinde, ilaç ağrı kesici işlevi olan beklenen bir unsurdur.

2.4.2. Beklenti ve Motivasyon İlişkisi

Bireylerin ortaya koydukları davranışları seçmeleri, bu davranışı sergilemedeki ısrarları, performansları, enerjileri, inançları onların motivasyonları ile açıklanmaktadır. Birey bu motivasyonu oluştururken, çeşitli beklentileri olmaktadır. Örneğin başarı beklentisi olan birey çalışırken daha istekli olabilmektedir (Saritepeci, 2018: 30). Motivasyonun “Beklenti Teorisi”nin de ortaya konduğu gibi, eğer çalışanlar çaba ve performans arasında pozitif bir ilişki algılıyorsa, o zaman çalışma ortamında beklenen davranışlar artmaktadır. İyi performans ve ödüller arasında pozitif bir ilişki varsa, özellikle de bu ödüller çalışan için değerliyse, bu davranış daha olasıdır (Barutçugil, 2002: 248).

Motivasyon, psikolojik bir kuvvettir. Bireyin alternatif davranışlar arasından hangisini seçeceği onun motivasyonunun kuvvetine bağlı olmaktadır. Bir davranışsal alternatif üzerindeki motivasyon kuvveti o davranışın tercihi sonrasında ortaya çıkan sonuçların birey için taşımakta olduğu anlam ile bu sonuçlara o davranışın neden olacağı inancı belirlemektedir. Davranış sırasında ortaya çıkması hedeflenen sonuç aslında bireyin o davranış karşılığında bireyin beklentisini ifade etmektedir (Polat, 1994: 27).

2.4.3. Beklenti Davranış İlişkisi

Bireylerin birbirlerinden ömür boyu süren beklentileri vardır. Bu nedenle bireyler birbirleri hakkında karar verirken beklentilere göre hareket ederler. Beklentiler davranışı iki şekilde yönlendirebilir (Madran ve Andaç, 2012: 34).

Beklentiler davranışsal düzenlemelere yol açabilir. Hedef kişi veya kişilerin, algılayanın kalıp yargılarına ve beklentilerine göre davranmasına neden olan bu davranışsal uyum süreci, 'kendini gerçekleştiren kehanet' olarak bilinmektedir. Beklenen ana etki olarak kabul edilen bu süreç birçok araştırmaya konu olmuş ve bu süreci açıklamak için çeşitli modeller geliştirilmiştir (Mardan ve Andaç, 2012: 36).

Beklentiler ve davranış arasında yakın bir ilişki vardır. Davranışta hem önyargı hem de uyum için etkileri olduğunu söylemek doğrudur. İnsanlar bir tarafı seçerler çünkü o tarafın kendilerini memnun edeceğini düşünmektedirler. Bireyin seçimleri onun beklentileri ile oluşmakta ve bu beklentilere göre birey davranışlarını ortaya koymaktadır. Bireyin beklentileri ile şekillendirerek ortaya koyduğu davranışların benzerlerini çevresindeki bireylerden de beklemektedir. Bireyin beklentilerini karşılama çabasında kaydettiği ilerleme, içinde bulunduğu duruma göre hareket etmesini sağlamaktadır (Sağır, 2006: 1). Bireyin bir davranışa eğilimini inceleyebilmek için onun beklentilerinin ne olduğunu bilmek ve anlamak gerekmektedir. Birey içerisinde bulunduğu sosyal gruptan beklentileri ne ise ona göre şekillenmektedir.

Birey yaşamı içerisinde dahil olduğu sosyal gruplardan biri de evlilik ile kurmuş olduğu ailesidir. Birey yaptığı evlilikten memnun olması ve evliliğini uyumlu bir şekilde sürdürebilmesi, evlilikten beklentilerinin karşılanması ile yakından ilgilidir. Bireyin beklentileri üzerinde etkili olan faktörlerden biri de toplumda yerleşmiş olan kalıp yargılardır. Evlilik ile ilgili kalıp yargılara bireyin yatkınlığı bir yandan onun evlilikten beklentileri ile ilgiliyken, diğer taraftan da benlik düzeyi ile ilgilidir. Bireyin kendi iç varlığını algılaması ve değerlendirmesi, eşini anlamasına da yol açabilirken, aynı zamanda eşi ile uyumlu bir evliliğinin olmasını da sağlayabilmektedir. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde evlilik ile ilgili kalıp yargılara olan yatkınlığın evlilik uyumuna etkisi araştırmaya katılan çiftlerin görüşleri çerçevesinde incelenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EVLİLİKLE İLGİLİ KALIP YARGI VE YATKINLIKLARIN EVLİLİK UYUMUNA ETKİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Evliliğin Anlamına İlişkin Bulgular

Evlilik, aile kurumunu oluşturan ve geçmişten günümüze hemen hemen tüm toplumlarda var olan bir birlik olarak tanımlanmaktadır. Evlilik, kişilere cinsel ilişki de dâhil olmak üzere çeşitli sorumluluklar ve haklar yükleyen, yasal temelli, toplumsal olarak onaylanmış bir kurumdur. Evlilik, dünya görüşlerini, fikirleri ve hayattan beklentileri içeren bir kurum adına bir erkek ve bir kadının birliğidir (Erbil ve Hazer, 2018: 101).

3.1.1. Evliliği Tanımlama

Araştırmada eşlere evliliği nasıl tanımladıkları sorulmuş ve aynı aileden kadın ve erkeğin bu tanımlamayı ayrı ayrı yapmaları istenmiştir. Evlilikle ilgili yapılan tanımlamalar incelendiğinde çoğunlukla literatürde yer alan tanımlara benzer tanımlar ortaya konmuş olmakla birlikte, araştırmaya katılanlar yaptıkları tanımlamalarda evliliğe farklı açılardan yaklaşmışlardır. Katılımcıların üzerinde durdukları arasında evliliğin iki insanın hayatını birleştirmesi olarak görülürken, evliliğin kendileri için neyi ifade ettiği, evliliğin mutluluk içerisinde devamlılığı için neler yapılması gerektiği gibidir.

Araştırmaya katılanların evlilik ile ilgili tanımlamalarına bakıldığında; öncelikle genel manada evliliğin ne olduğu ile ilgili tanımlamaların öne çıktığı görülmektedir. Evlilik kadın ve erkeğin hayatını birleştirmesi, zorlukları birlikte göğüsleyerek bu birlikteliği ömür boyu sürecek halde getirilmesi olarak tanımlanabilmektedir (Ersanlı ve Kalkan, 2008: 1).

Evlilik kavramı ile ilgili yapılan tanımlamalarda belirgin düşünce iki ayrı bireyin bir hayatı paylaşma hissi ile ilgilidir. Evlilikte eşler birbirlerini tamamlayarak yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu konuda; KK1 “*Evlilik, kişinin eksik yönlerini tamamlayan biri ile bir hayatı paylaşmak.*” KK8 “*Yol arkadaşlığı, paylaşım var ortada üzüntü sevinç paylaşımı*” sözleri ile evlilik kavramını tanımlamışlardır. Yapılan tanımlarda öne çıkan birlikte yaşanacak bir yuva olması düşüncesidir. Bu düşüncede olan KK18 “*Evlilik akıl sağlığı yerinde olan kadın ve erkeğin paylaştığı kurumdur. Evlilik empati kurmak ve o*

birlikte yaşayacağınız en güzel günlerin beraber geçirmek” ve KK25 “Evlilik benim için sıcak bir yuva herkesin sahip olması gereken bir yaşam şekli olduğunu düşünüyorum” sözleri ile evliliği hayatı paylaşma olmasının yanında, birlikte yaşanan bir yuva olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Yapılan tanımlamalardan görüldüğü gibi eşlerin evlilikten beklentileri bulunmaktadır. Eşler bu beklentilerini dile getirirlerken, ‘paylaşım’, ‘yol arkadaşlığı’ gibi evlilik ile ilgili kalıp haline gelmiş kalıp ifadeleri sıklıkla kullandıkları görülmektedir.

Evlilik ile ilgili tanımlamalarda kuşaklar arasında da farklılıklar bulunmaktadır. Yaşları itibariyle Y kuşağında olan katılımcılardan KK17 “*Evlilik her şeyden önce hayatın yükünü hafifletmek. Evlilik, bana göre sorumluluk, paylaşım, özveri, iki kişinin yarım kalan, eksik kalan taraflarının tamamlanması*” sözleri ile görüşlerini belirtirken, eşi ise KE17 “*Evlilik peygamber (s.a.v)’in sünneti olduğu için, dinimizce fıtrata uygun olduğundan gerekli bir müessesidir. Evde huzur olduğu sürece çocuklarına ahlaki ve ilmi aktarma yaptığın sürece o evliliğe güzeldir*” şeklinde görüşlerini dile getirmiştir. KK2 “*Kadın ve erkeğin hastalıkta sağlıkta birbirlerine destek olmaya söz vererek bir araya geldikleri, toplum için varlığı kaçınılmaz, dinimizde emir olan sosyal kurumun adıdır. Hukuki bir akitir*”, eşi olan KE2 “*Evlilik kadın ve erkeğin hayatlarını birleştirmesidir*” sözleri ile evliliği tanımlamışlardır. Eşlerin görüşlerine bakıldığında kadın ve erkeğin evliliği tanımlamasında farklı açılardan baktıkları görülmektedir. Kadınlar daha çok eşler arasındaki bağlılık, özveri ve paylaşım üzerinde dururken, erkekler ise evliliğe genel olarak bakarak, eşler arasındaki paylaşımın dini değerlere uygun bir şekilde olmasını ve çocukların da bu düşünce çerçevesinde yetiştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar. Y kuşağında bulunan eşlerin evlilik tanımlarında tanımlamadan ziyade beklentilerin öne çıktığı, eşlerin benzer tanımlar yapamadıkları, hayatın birleştirilerek yükünün hafifletilmesi gibi kalıplaşmış ifadelerin eşler tarafından ortak bir şekilde dile getirilmediği, eşlerin evliliği sorgular durumda oldukları ve bu sebeple de evlilik uyumlarının düşük düzeyde olduğu söylenebilir.

Yaşı itibariyle X kuşağında olan çiftlerin evliliği tanımlanmasında dikkat çeken bir konu da eşletin evliliği tanımlarken birbirlerinden beklentilerini evliliğin tanımı olarak dile getirmeleridir. KK24 “*Evlilik güven duyduğun bir insanla ömür geçirmektir. En önemlisi de bu insanın güzel ahlaklı olmasıdır. Bence eşler birbirine karşı nazik olmalı. Özellikle erkekler konuşurken ses tonlarının kavgaya edermiş gibi olmamasına dikkat*

etmeliler. Benim için bu çok önemli bir yerde” sözleri ile görüşlerini belirtirken, eşi KE24 *“Evlilik refikayı hayat seçip, o hayatı beraberce yürümektir. Kadının güler yüzlü olduğu, sorumluluklarını bildiği, kocasını ve çocuklarını öncelediği bir evlilik olmalıdır”* sözleri bir genelleme yaparak evliliği tanımlamış olmakla birlikte eşinden beklentisini dile getirmiş durumdadır. Eşlerin birbirlerinden olan beklentilerini dile getiriyor olmakla birlikte, bu beklentilerin benzer durumda olduğu ve eşlerin aslında birbirlerine uyumlu davrandıkları söylenebilir. Benzer şekilde KK27 *“Evlilik benim için huzurlu olmayı ifade ediyor. Sakin, huzurlu ve herkesin birbirine hoşgörülü olduğu bir ortamı ifade ediyor”* sözleri ile evlilikte oluşan iklimin yapısından bahsederken, eşi KE27 *“Evlilik bana göre reisin erkek olduğu kadının da erkeğe sadık ve sevgi dolu olduğu bir birliktelik. Kadının eşine karşı çok sevgi dolu olması gerektiğinin düşünüyorum. Kadın evlendikten sonra birinci ailesi ve önceliği eşi olmalı”* sözleri ile eşinden farklı olarak evlilikte özellikle kadının görevleri ve nasıl davranması gerektiği üzerinde durmuştur. Evlilik ile hayatın birleşmesi, eşler arasında empatinin, sabır ve anlayışın olması X kuşağında olan katılımcıların en çok öne çıkarttıkları kavramlarken, ailenin reisinin baba olması, kadının birinci önceliğinin eşi olması gibi kalıp yargıların özellikle erkekler tarafından dile getirildiği, bu ifadelerin kadınların sözleri içerisinde bulunmadığı görülürken, bu ifade farklılığından hareketle X Kuşağında olan katılımcılar arasında evlilik uyumunun yüksek düzeyde olmadığı söylenebilir.

Kişisel özellikleri açısından X kuşağı tedbirli ve garantici olmasıyla öne çıkmaktadır. Bunun yanında kanaatkar, mücadeleci ve dinamiktirler. Genel olarak cesur olmakla birlikte tedbiri elden bırakmazlar. Y kuşağı ise özgürlüklerine düşkün, teknolojiye bağımlı, sabırsız, eş zamanlı olarak birçok işi bir arada yürütebilen bireyler olmalarıdır (Sungur vd., 2017: 73). X ve Y kuşağının özelliklerindeki bu farklılık evlilik tanımlarına da yansımış durumdadır. Yaş olarak daha ileri yaşlarda olan X kuşağı evliliğin tanımlamasını olması gereken üzerinden garantici bir tavırla ve evlilik ile ilgili kalıp yargılarını daha sık kullanarak yaparken, Y kuşağındaki eşler kendi özgürlük alanlarına girmeden daha çok eşinden beklentilerini evliliğin tanımı olarak dile getirmektedir. Evlilik tanımlarındaki kuşak farklılıkları dikkat çekici olmakla birlikte Y kuşağındaki eşlerin karşılıklı beklentiler üzerinde durdukları, evlilik uyumundan nispeten uzaklaştıkları, buna karşılık X kuşağındaki eşlerin daha çok evliliğin genel anlamda nasıl

olması gerektiğini vurguladıkları ve evlilik uyumlarının daha belirgin olduğunu göstermektedir.

Evlilik süresi 10 yıldan az olan çiftlerden KK20 evliliği, *“İki tarafın birbirine verdikleri söz karşısında yapılan anlaşma. Evlilik hem duygusal mantık çerçevesinde yapılan temeli sadakat güvene dayanan aile birliği”* şeklinde tanımlarken eşi ise evliliği KE20 *“Allah rızası için yapılan bir akit sözleşmesi manevi olarak mutluluk huzur”* sözleri ile tanımlamıştır. Bu tanımlarda görülen eşlerin evliliği bir tür anlaşma gibi mantık çerçevesinde gerçekleşen bir birliktelik olarak gördükleridir. Benzer bir şekilde KK28 *“Evlilik aile evimden kurtulmak için şarttı”* sözleri ile evliliği tanımlarken eşi ise KE28 *“Evlilik ailedir”* ifadesini kullanmıştır. Evlilik süresi 10 yıldan az olan eşlerin evlilik tanımlarına bakıldığında, eşlerin farklı düşüncelere sahip oldukları, tanımlama yaparken evlilik ile ilgili toplum içerisinde genel kabul görmüş yargıları ortak bir şekilde kullanmadıkları ve buna bağlı olarak da evlilik uyum düzeylerinin düşük olduğu söylenebilir.

Evlilik yaşı 10 ile 20 yıl arasında olan çiftlerden KK23 *“Evlilik benim için kölelik demektir. Eğer tam olarak kendinize uygun biriyle evlenemeyecekseniz, evlenmemeniz daha iyidir”* sözleri ile evliliği tanımlarken, eşi olan KE23 *“Evlilik bana göre abartılmaması gereken bir şey. Evlilikte en önemli şey kadındır. Yani kadın iyi bir ev hanımı olmalı. Becerikli, temiz, iyi yemek yapmalı, ütü yapmalı. Her akşam evde sıcak yemek olmalı. Bu çok önemli, ütüye dikkat etmeli. Çocuklarla ilgilenmeli. Bana göre evlilik budur”* sözleri ile evliliği tanımlamıştır. Eşlerin evliliği tanımlamalarında bu farklılığa benzer şekilde KK30 evliliği *“İslami kurallar çerçevesinde her iki eşinde üzerine düzen sorumlulukların farkında olup buna göre davrandığı birliktelik”* sözleri ile tanımlarken eşi olan KE30 evliliği *“Sorumluluk”* olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlamalarda eşlerin evliliğin sürekliliği için olması gerekenlerin dile getirilmiş olduğunu söylemek mümkündür. Eşlerin evlilik tanımlarındaki farklılıkların gözle görülür düzeyde olması dolayısıyla evlilik süresi 10-20 yıl arasında olan eşlerde evlilik uyumunun tam olarak yerleşmemiş olmadığı söylenebilir.

Evlilik süresi 20 yıldan fazla olan eşlerden KK26 *“Aile olmak saygılı-sevgili bir ortam, iyi bir evlat yetiştirmek, saygı ve sevgili olmalı, birbirinden haberdar olmalı. Herkes kendi görevini yapmalıdır. İhtiyaçlar karşılanmalı, israf etmemeli”* sözleri ile

evliliği tanımlarken, eşi KE26 “*Aile olmak, birlikte olma paylaşım yapma, çoluk çocuk olması, mutluluk, saygı, sevgi olmalı*” ifadeleri ile evliliği tanımlamıştır. Benzer şekilde KK29 “*Evlilik benim için yol arkadaşlığını ifade ediyor. Beraber yürüdüğümüz yolda karşılıklı güven içinde hayatı idame edebilmek, bu yolda yük ve sorumlulukları paylaşmaktır bence evlilik*” sözleri ile evliliği tanımlarken eşi KE29 “*Evlilik insanı doğasının gerekliliği olarak meylettiği dinimizde en büyük sünnetlerinden olan değerli ve emek verilmesi gereken bir müessesedir. Kadının eşine karşı ilgili ve alakalı olduğu eşinin istek ve önceliklerini göz önünde tuttuğu bir işleyişte olmalıdır evlilik. Erkek evlilikte kadının gözündeki yerini kadının hal ve hareketleri ile görmek ister. Bu görüntüye göre kendini evlilikte tanımlar ve bu tanıma göre evliliğinde yürür*” sözleri ile evliliği tanımlamıştır. Evlilik süresi 20 yıldan fazla olan eşlerin evlilik tanımlamalarına bakıldığında, ‘sevgi-saygı’, ‘ilgi-alaka’ gibi benzer kalıp ifadelerin oldukça fazla olduğu görülmektedir. Eşler evlilik süresinin uzun olmasından dolayı daha uyum içerisinde olmuşlar ve bu durum da onların evlilik tanımlarına da yansımış durumdadır.

Araştırmaya katılan çiftlerin evlilik tanımlarındaki kuşak ve evlilik süresi farklılıklarına genel olarak bakıldığında; yaşı daha büyük (X Kuşağı) ve evlilik süresi daha fazla (20 yıl ve daha yüksek) olan çiftlerin evlilik uyumlarında belirgin bir farklılık bulunduğu söylenebilir. Eşlerin yaşlarının ve evlilik sürelerinin ilerlemesi, çiftlerin evlilik uyumlarını arttırmakta ve bu durum onların evlilik tanımlarına da yansımaktadır. Yaşın ve evlilik süresinin ilerlemesi ayrıca evliliğin tanımını yaparlarken toplumda yerleşmiş olan kalıp yargıları daha yoğun kullanılmasına da sebep olmaktadır.

3.1.2. İyi ya da Güzel Bir Evlilik için Olması Gerekenler

Mutlu ve güzel bir evlilik için evlilik yaşamının uyumlu bir şekilde yürütülmesi, evlilik yaşamına hazır olmayı ve evlilik ilişkisine dair birtakım becerilere ve olumlu algıya sahip olmayı gerektirmektedir (Yılmaz ve Kalkan, 2010: 1894). Araştırmada eşlere güzel bir evliliğin nasıl olması gerektiği sorusu sorulmuştur. Bu soruya kadın ve erkekler ayrı ayrı cevaplar vermişlerdir. Alınan cevaplara göre iyi bir evlilikte olması gerekenler arasında; karşılıklı olarak fikirlere saygılı olmak ve empati kurabilmek, evlenenler ve aileleri arasında uyumun olması, sadakatin olması eşlerin kendi kendilerine hareket etmekten ziyade biz olarak hareket etmeleri ve evliliğin huzurlu olarak yaşanmasıdır.

Araştırmaya katılanların iyi ve güzel bir evlilikte olması gerekenler arasında en çok üzerinde durdukları konu, evlenen bireylerin birbirlerinin fikirlerine saygılı olmaları, karşı karşıya kalınan konularda duruma empati ile yaklaşılmasıdır. Bu konuda; KE5 *“Eşlerin uyumu, güveni beklentileri dikkate alınmalı.”* KK7 *“Farklılıklarda olsa aynı noktada buluşabilmek, buluşmasan da hoş görmekle en önemlisi de gülümsemekle güzel bir evlilik olur”* KK8 *“Saygı çerçevesi içerisinde, anlayış olmalı, empati kurma, dürüstlük önemli.”* KK17 *“İyi bir evlilikte önce saygı olmalı. Saygı olmadığı, devam ettiği sürece sevgi devam eder. İyi bir evlilikte çiftler birbirine dert değil, şifa olmalı, hayatın yükünü, evin sorumluluğunu, çocuklarının bakımını paylaşmalı. Eşini ailesini kendi ailesi kadar görmese de empati yapabilmeli, kendi ailesi kadar eşinin ailesine de kıymet verebilmeli”* şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir. Eşlerin görüşlerinden anlaşıldığı gibi, eşler arasında fikirlere saygının olması, evlilik uyumu beraberinde getirmektedir. Evlilikte saygı ve uyumun olması, sadece karı koca arasında değil ailelerin de uyumlu olmalarını sağlamaktadır. Aileler arasındaki uyum konusunda; KK5 *“Eşlerin uyumu, güveni beklentileri dikkate alınmalı”* şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir. Bu yorumlardan da anlaşıldığı gibi evlilikte evlenen bireylerin önemli olduğu kadar ailelerin de önemi bulunmaktadır. Eşler kendilerini ve evliliklerini ailelerinden ayrı düşünmemektedirler. Evlilik uyumunun sağlanmasında yakın çevre de kapsam içerisine alınmış olmaktadır.

İyi bir evlilik konusunda eşlerin üzerinde durdukları konulardan biri de sen ve ben söylemi yerine evlilikte biz söyleminin egemen olmasıdır. Biz diyerek hareket edilmesi durumunda eşler birbirlerinin yanlarında olacaklar ve bu duyguyu eşine hissettirebileceklerdir. Bu konuda; KK3 *“Sorumlulukların birlikte göğüslenildiği benim senin değil de bizim ilkesinin benimsendiği bir evlilik olmalı.”* KK13 *“Eşlerin birbirine her zaman sevdiğini yanında olduğunu hissettirdiğinde en güzel evlilik olur.”* Yapılan bu yorumlarda dikkat çeken nokta birliktelik hissidir. Eşler birbirlerine bu hissi verebilmeleri halinde evlilik daha güzel, mutlu, huzurlu ve devam ettirilebilir olabilecektir.

Katılımcının dikkat çektiği nokta evlilikteki huzur konusunda eşler arasındaki bağ olgusudur. Eşler arasındaki bağın kuvvetli olması, evlilikte yaşanan bazı sorunların da görmezden gelinebilmesini sağlayabilecektir. İyi bir evlilikte bulunması gereken nitelikler konusunda eşlerin cevaplarına genel olarak bakıldığında, fikirlere saygılılık, eşler ve aileleri arasındaki uyum, biz olabilme hissi, sadakat, güven ve sağlıklı bir iletişimin bulunduğu görülmektedir. İyi ve güzel bir evlilik konusunda görüşlerini

belirten katılımcıların ifadelerinde ‘sorumlulukların birlikte göğüslenmesi’, ‘hayatın yükünün paylaşılması’, ‘eşin ailesinin kendi ailesi olarak görülmesi’ gibi kalıplaşmış yargıların oldukça sık kullanıldığı görülmektedir.

Eşlerin yaşları itibarıyla Y Kuşağında olanlardan KK11 *“İyi bir evlilik saygı sevgi çerçevesinde”* olabileceğini belirtirken, eşi olan KE11 iyi bir evlilik için evlilikte *“Sadakat-güven”* olması gerektiğini belirtmiştir. Bu konuda KK19 *“Öncelikle güven ve sadakat duygusunun sağlanması ve korunması, sevgi ve merhametin varlığı, sağlıklı kurulan iletişim şekli iyi bir evliliğin varlığıdır”* şeklinde iyi bir evliliğin nasıl olması gerektiğini belirtirken, eşi olan KE19 *“Birbirine saygıdan başlar güzel bir evlilik”* sözleri ile iyi bir evliliğin nasıl olması gerektiğini tarif etmiştir. Yaşları X kuşağında olan çiftlerden KK22 iyi bir evliliğin *“Karşılıklı sorumluluk”* ile olacağını belirtirken, eşi olan KE22 *“Sorumluluk saygı ister”* sözleri ile iyi bir evlilikte olması gerekenleri vurgulamıştır. KK2 *“Hem evlilik için, hem de kendimiz ve toplumun yararı için herkes kendine düşeni yapmalı, örf, adet, gelenek, sevgi, saygı, fedakarlık, evlilik kurumu aile gibi hem kültürümüzde hem de dinimizde olan değerlere sahip çıkmalıyız. Yarın çok geç olabilir”* sözleri ile iyi ve güzel bir evlilikte olması gerekenleri ifade etmiştir. KK4’de iyi ve güzel bir evlilik için *“Güçlü aile, güçlü millet anlamına geliyor. Aile varlığının sürdürülmesi ülkenin en önemli konusu olmalı. Ekonomik olanaklar iyileştirilmeli. Evliliklerde eşler arasında okul-seviye-sınıf uyuşmaları olmalı. Okullarda aile ve önemi konularına daha çok yer verilmeli”* sözleri ile tavsiyelerde bulunmuştur. İyi ve güzel bir evlilik konusunda X ve Y kuşağında olan çiftlerin yorumlarına bakıldığında ‘güven’, ‘sadakat’, ‘saygı’, ‘sorumluluk’ gibi evlilik ile ilgili toplumda genel kabul görmüş yargıların çiftlerin yorumlarına yansıdığı ve eşler arasında evlilik uyumunun sağlanabilmiş olduğu ifade edilebilmektedir.

Benzer bir uyum evlilik süresi farklı olan çiftlerde de görülmektedir. Evlilik süresi 10 yıldan az olan çiftlerden KK12’ye göre iyi ve güzel bir evlilik *“Anlayış ve sabır ile olur”*, bu konuda eşi ise KE12 *“Ortak kararların alındığı saygı anlayışın olduğu bir evlilik”* iyi ve güzel bir evliliktir. Evlilik süresi 10-20 yıl arasında olan çiftlerden KK2 *“Kişiler birbirlerinin fikirlerine saygı duymalı, İslami ölçülerin dışına çıkılmamalıdır. Kadının ve erkeğin sorumluluklarının farkında olduğu, hayatın koşuşturmacası içinde birbirlerini ihmal etmediği bir evlilik olmalı”* sözleri ile iyi ve güzel bir evliliği tanımlarken, eşi olan KE2 *“Evlenecek kişilerin ve ailelerinin hayata bakış açıları*

birbiriyle uyumlu olmalıdır” sözleri ile iyi ve güzel bir evliliği tanımlamıştır. Benzer şekilde KK4’ye göre iyi ve güzel bir evliliğin *“sevgi ve saygı temelinde olması”*, gerektiğini belirtirken eşi olan KE4 *“İyi bir evlilik iki tarafında hayal ve umutlarını desteklemesidir”* sözleri ile iyi bir evliliğin nasıl olması gerektiğini belirtmiştir. KK8 *“Huzuru sağlanmalı, kadın erkek huzuru, aile kavramı bilmeli çocuklarına aktarmalı. çekidüzen verilmeli toplumda çocuk ailede nasıl görürüz teknoloji konusunda anne baba eş olarak dikkatli olmalıyız”* sözleri ile iyi ve güzel bir evliliğin nasıl sağlanabileceğini vurgulamıştır. KK9 *“Bakış açılarını değiştirmek lazım çoğunluğa göre hareket edilmeli”* sözleri ile ilgili toplumda yerleşik genel kanının değişmesi gerektiğini vurgulamıştır. Evlilik süresi 20 yıldan fazla olan eşlerden KK14 *“Karşılıklı sevgi ve anlayışla daha mutlu”* olunabileceğini belirtirken, eşi olan KE14 *“Güvenilir ve samimi seviyeli”* olunca iyi ve güzel bir evlilik olacağını vurgulamıştır.

İyi ya da güzel bir evlilik konusunda eşlerin görüşlerine genel olarak bakıldığında benzer ifadelerin eşler tarafından dile getirildiği görülmektedir. Eşler ‘anlayış’, ‘sabır’, ‘saygı’, ‘uyum’, ‘güven’ gibi evlilik konusunda kalıp haline gelmiş olan ifadelerin sıklıkla kullanıldığı yorumlarda eşlerin iyi ve mutlu bir evlilik konusunda benzer görüşlerin olduğu ve evlilik uyumunu sağlayabildiklerini söylemek mümkündür.

3.1.3. Evlilik ile İlgili Kalıp Yargılar

Kadın ve erkeğin bir araya gelmesi ile oluşturulan evlilik kurumu, bireylerin toplumsal statülerinde değişimin olmasını sağlamaktadır. Evlilik öncesinde farklı bir sosyal profil içerisinde olan kadın ve erkek, evlilik sonrasında aile olmaktadır. Evlilik öncesinde tek tek birey olarak kendilerine atfedilen kalıp yargılar artık bir aile olmalarından dolayı aileye ilişkin kalıp yargılar ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Araştırmaya katılanların evlilikte kalıp yargılar ile ilgili görüşlerine bakıldığında, çoğunluğunun evlilikte kalıp yargıların bulunduğunu belirttikleri görülmektedir. Evlilik ile ilgili kalıp yargıların bulunmadığını belirten KK7 *“Evlilikte kalıp yargılar yoktur. Hiç yapmam dediğin şeyleri yapar, eğilmem dediğin yerden boynunu eğmen gerekir. Çünkü karşıdaki insanı senin istediğin şekle sokamazsın onu öyle kabul etmem gerekirse karşılıklı tavizler vermek gerekir. Bazen dik durman bazen esnemen gerekir.”* Benzer şekilde KK14 *“Bence yok her çift kendi eşiyle bir hayat kuruyor bir başkasının kuralı başka bir evlilik için kesinlikle uygun değildir ama insanlar evlilik deyince sadece kadının*

sabır ve tahammülüyle yürümesi gereken bir yapı gibi görüyorlar” sözleri ile evlilikle ilgili kalıp yargıların bulunmadığını belirtmişlerdir. Evlilik ile ilgili kalıp yargıların bulunmadığını belirtenlerin sayısı oldukça azken, bu yöndeki kalıp yargıların bulunduğunu beliren çiftler oldukça fazladır.

Evlilikle ilgili kalıp yargıların varlığını kabul eden çiftlerin en çok üzerinde durulan kalıp yargı evliliğin özgürlüğü kısıtledi düşüncesidir. Bu konuda; KK17 “*Evet var. Evlendin mi başın bağlar, ‘artık gezemezsin’ düşüncesi. Maaşının hesabını vereceksin düşüncesi.(insanlarda gördüğüm),özgürlüğüm gitti düşüncesi”* şeklinde görüşlerini belirtmiştir. Katılımcılar bu kalıp yargıların varlığını belirtirlerken bir yandan da kabullenmeme düşüncesine sahiptirler. KK3 “*Elbette vardır. Mesela anlaşımasan dahi boşanmanın hoş karşılanmaması, evde erkeğin her şeyi yapabilmesi ve bunun doğal karşılanması, çocuk bakma, ev işi yapmanın sadece bayana ait olması, gidip gelen birinin hemen evlenmesi gibi gibi bunları çoğaltabiliriz”* sözleriyle, eşlerin boşanmak gibi bir özgürlüğünün bile olamayacağına yönelik kalıp yargıları dile getirmişlerdir.

Her yaş gurubunda olan çiftler evlilikle ilgili kalıp yargıların bulunduğuna katılmaktadırlar. Y Kuşagında olan çiftlerden KK2 “*Evlilik özgürlüğün kısıtlamasıdır düşüncesi, kadının erkeğin işine, erkeğinde kadının işine karışmaması gerektiği düşüncelerini yanlış buluyorum. Yeri geldiği zaman birbirlerine destek oldukları gibi fikir alışverişin de de bulunmalıdır. Bekarken yapılan birçok aktivite evlendikten sonra da pek tabi yapılabilir. Bunlar biraz da kişinin kendisine bağlı Katılımcıların değindikleri bir diğer kalıp yargı ise evliliğin duygusal boyutu iledir”* şeklinde görüşlerini belirtirken eşi olan KE2 “*Aşk olmadan evlilik olmaz. Evlilik aşkı öldürür gibi yanlış kalıplar vardır”* sözleri ile düşüncelerini belirtmiş, evlilikte duygusal boyutun önemliliğini ve evlilikte duygunun olmamasını evlilik aşkı öldürür kalıp yargısı ile kalıp yargılara olan yatkınlığını göstermektedir. Evlilik ile ilgili kalıp yargıların mevcudiyetinden bahseden KK4 “*Bir tohumun toprakla buluşmasında yeşerme öncesi dış kabuğu, evliliklerdeki kabuktur. Kalıplaşmış değer yargılardır. Tohum kabuğunu kırıp çimlenip boy verdiği gibi insanlarda bu kalıplardan kurtulmalı ve mutlu olmalıdır. (kadının yaşı erkekten küçük olmalı, kadın çocuk yapmalı, kadın soyadını taşımamalı gibi olumsuz örnekler.)”* sözleri ile kalıp yargılara örnekler verirken, eşi olan KE4 “*Toplumda maalesef kalıp yargılar var. Kadın erkeğin soyadını taşımalı, kadın çalışmamalı, kadın ev işleri ve çocuk bakımından sorumlu olması bizim toplumun başlıca kalıp yargıları”* sözleri ile evlilikle ilgili kalıp

yargıların bulunduğunu kabule etmektedirler. X kuşağında olan KK15’de “*Evine çocuğuna bağlı bir birey olmak*” sözleriyle, çocuk olduktan sonra eşlerin kendilerine ait yaşamlarının kısıtlanacağına ilişkin kalıp yargının bulunduğunu belirtmiştir.

Evlilik süresi farklı olan çiftlerde de evlilikle ilgili kalıp yargıların bulunduğu yönünde görüş birliği bulunmaktadır. Evlilik süresi 10 yıldan az olan KK12 “*Evlenince özgürlüğün elden gitmesi gibi bir yargı var buna katılmıyorum karşılıklı anlayış sevgi saygı olunca birçok şey beraber de yapılır*” sözleri ile evlilikle ilgili kalıp yargıların varlığını vurgularken eşi olan KE12 evlilikle ilgili kalıp yargının “*Özgürlük kısıtlanması*” olduğunu belirtmiştir. Evlilikle ilgili kalıp yargılar konusunda hem fikir olan çiftlerden KK28 “*Herkesin evlenmek zorunda olması gibi*”, eşi KE28 “*Herkes evlenmeli*” sözleri ile bu konudaki düşüncelerini belirtmişlerdir. Benzer şekilde KK20 “*Var. Erkeklerin eril davranışları, baskın gelme çabaları, ben karar veririm, ben yaparım, karşısındakinin insan olduğunu unutmamalı*”, eşi olan KE20 “*Var, yemeği kadın yapar erkek yatar. Ancak çalışanlar için bu durum müsterek*” ifadeleri ile evlilikle ilgili kalıp yargıların bulunduğunu bir uyum içerisinde vurgulamışlardır. Bunun yanında evlilikle ilgili kalıp yargılar konusunda fikir birliğinde olmayan eşler de mevcuttur. KE19 evlilikle ilgili kalıp yargılara “*Yoktur*” cevabını verirken, eşi olan KK19 “*Evet vardır. Herkes evlenmeli, herkes evlendiği gibi çocuk yapılması gerektiğini ya da evli bir kadının sosyal hayatının olmaması vs.*” sözleri ile eşinden farklı düşündüğünü belirtmiştir. Evlilik süresi 10 yıldan az olan eşlerden KK18 ise “*Evet vardır. Yeni evlendiğim için pek yorum yapamayacağım*” sözleri ile evlilikle ilgili kalıp yargıların bulunduğunu kabul etmekle birlikte evliliğinin yeni olmasında dolayı kalıp yargılar hakkında yorum yapmamıştır. Evlilik süresi 10-20 yıl arasında olan çiftlerden KK5 “*Var. (kadın ve erkek için farklı)*”, KE5 “*Var. Erkeği borçlandır, kadını ez*” sözleri ile evlilikle ilgili kalıp yargıların cinsiyetle ilgili olduğunu vurgulamışlardır. KK21 ise “*Var. Herkesin evlilik donanımına göre beklentileri elbette vardır. Bunu örneklemek için her kalıp sahibinden örnek vermek gerekeceği için çok uzun açıklama gerekir. Yani kafa sayısı kadar kalıp yargı olabilir*” sözleri ile evlilikle ilgili kalıp yargıların bulunduğunu ve kişiden kişiye farklılaştığını belirtmiştir. Evlilik süresi 20 yıldan fazla olan KK22 evlilikle ilgili kalıp yargıları kabul ederek “*Var. Kadın evde erkek işte çalışır*” ifadesini kullanırken, eşi olan KE22 “*Var*” diyerek evlilikle ilgili kalıp yargıların bulunduğunu kabul etmiştir.

Evlilikle ilgili kalıp yargılar hakkındaki görüşlere genel olarak bakıldığında, evliliğin her aşamasında kalıp yargıların bulunduğunu görmek mümkündür. Eş seçiminden, ev içerisindeki görev ve sorumluluklara, evliliğin ekonomik boyutundan duygusal boyutuna kadar her konuda kalıp yargılar mevcuttur. Eşlerin evlilikle ilgili kalıp yargıları genel olarak kabul ettikleri görülmektedir. Eşlerin ifadelerinden evlilikle ilgili kalıp yargılara yatkın oldukları anlaşılrken, benzer kalıp yargılar üzerinde duruyor olmaları sebebiyle eşler arasında evlilik uyumunun bulunduğunu söylemek mümkündür.

3.2. Kendi Evliliğini Tanımlama

Araştırmada katılımcılara kendi evlilikleri nasıl gördükleri ile ilgili sorular da sorulmuştur. Eşlerin ayrı ayrı verdikleri cevaplarda evlilikleri ile ilgili yorumlarını yaparlarken, toplumda yerleşik bulunan kalıp yargıların bu yorumların içerisinde olup olmadığı ve eşlerin bu konudaki yatkınlıklarının incelemesi yapılmıştır. Kendi evliliklerinin durumu sorulan katılımcılarda genel olarak verilen cevaplar evliliklerinin mutlu ve huzurlu bir şekilde devam ettiğidir.

Buna karşılık evliliği hakkında olumsuz yorumda bulunanlardan KK29 “*Kendi evliliğini erken verilmiş bir karar olarak görüyorum. Görücü usulü evlendik. Amcamın oğluydu. Belki kişiliğimizin oturmasını bekleyip evlenseydik evliliğimiz daha iyi olabilirdi. Çocuk yaşta olunca birbirimizi yıprattık*” sözleri ile evliliğinde yaşadığı sorunu anlatmaktadır. Yaşanan bu durum toplum içerisinde yerleşmiş olan erkenden evlenilmesi gerektiği şeklindeki kalıp yargının kendilerini mutsuz edici bir sonucunun olacağı şeklinde yorumlamak mümkündür. Eşi olan KE29 ise evliliğinin çok mutlu devam etmediğini belirterek “*Bana göre evliliğim vasatın altında bunu da eşimle yakın akraba olup evliliğimizin ziyade ailelerimizin istek veya beklentilerine yoğunluk vermemizden kaynaklı olduğu düşünüyorum. Eşimi çok seviyorum fakat değiştirmesi gerektiği davranış ve düşünceleri olduğunu düşünüyorum. Zaten değişim evliliğin en temel motivasyonudur*” sözleri ile akraba olup da birbirini tanıyan gençlerin daha mutlu olabileceği, ailelerin birbirine yakın ve denk olması, akraba ailelerin daha uyum içerisinde olacakları gibi kalıp yargıların her durumda doğru olamadığını gösterir niteliktedir. KK1 ise evliliği hakkında olumlu ifadeler kullanarak “*36 yaşındayım. Eşimle 20 yaşında tanıştım. Hayatımın neredeyse yarısında eşim vardı. Onunla birlikte büyüdük diyebilirim. Evliliğimizin ilk yıllarında küçük çaplı kültür çatışmaları yaşamış olsak da kısa süre içerisinde bunları*

aşarak birbirimize daha çok kenetlenip bağlandık. Evliliğimizin ilk yıllara oranla şu an çok daha güzel giden bir ilişkimiz var. Yaşadığım hayattan oldukça memnunum” sözleri ile evliliğini tanımlamış ve evlilikte geçen sürenin evlilik uyumuna iyi yönde katkısının olduğunu farklı bir şekilde vurgulamıştır. KK1’in evlilik tanımlamasında eşler arasında oluşan evlilik uyumu eşlerin birbirlerine alışmaları ve bu alışmaya bağlı olarak birbirlerine verdikleri destekle birlikte evlilik uyumunun olumlu yönde geliştiği belirgin bir şekilde görülmektedir. KK1 evliliğini yorumlarken ‘birlikte büyümek’, ‘kenetlenmek’ gibi evlilik ile ilgili kalıplaşmış ifadeler olumlu yönde kullanılmıştır. Bu yönü ile bakıldığında evlilik süresinin ilerlemesi ile kalıp yargılara olan yatkınlığın artmakta olduğu bunun da evlilik uyumunu etkilediğini söylemek mümkündür.

Y Kuşağında olan KK10 evliliğini “*Seviyeli bir şekilde ilerleyen*” sözleri ile tarif ederken, eşi olan KE10 “*Güzel ilerleyen saygılı*” sözleri ile evliliğini tanımlamıştır. Benzer şekilde KK12 “*Huzurlu sade bir evlilik*”, eşi KE12 ise “*Huzurlu zaman zaman ufak tefek sorunların yaşandığı ama genel mutlu olduğum bir yuva*” sözleri ile evliliğini tanımlamıştır. X kuşağında olan KK22 ve eşi KE22 evliliğini “*Mutluyum*” olarak yorumlamıştır. Yine X Kuşağında olan KK23 evliliğini “*Pek iyi değil. Bekar olmayı tercih ederdim*” sözleri ile ifade ederken eşi KE23 “*Benim evliliğim iyi çok şükür. Çünkü üç tane dünya tatlısı çocuğum var. Onlar benim için her şeyim. Onlar için ölürüm. Onlar olduktan sonra her şey güzeldir. Tabi evliliğimde birçok konumda değişiklik olsun isterdim. Özellikle ev hanımlığı konumunda, mesela bana göre yemek çok önemli. Yemek hep iyi olsun isterdim. Düzenli, temiz bir ev olsun isterdim. Dediğim gibi çocuklarım var ya dünyalara bedel*” ifadesini kullanmıştır. Eşlerin ifadelerine bakıldığında yaşın ilerlemesi ile birlikte evliliğin tanımlanmasında eşlerin birbirlerinden uzaklaşmakta oldukları, ‘Seviye’, ‘Saygı’, ‘huzur’ gibi toplumun genelinde kabul görmüş ifadelerin tanımlamalarda olmasına karşın yaşlar ilerledikçe eşlerin evlilik tanımlamalarında da farklılıklar oluşmakta ve evlilik uyumları azalmaktadır.

Evlilik süresi 10 yıldan az olan KE11 evliliğini “*İyi bir evlilik*” olarak tanımlamıştır. KK20 ise evliliği hakkında “*Sıradan değil her gün yeni bir olay durum olabiliyor. En büyük tecrübeleri yaşadığım ve bunların sonucunda olgunlaştığım bir evlilik*” ifadesini kullanırken, eşi olan KK20 “*Mutluluk dolu*” ifadesini kullanmıştır. Evlilik süresi 10 yıldan az olan KK28 ise “*İlk yıllar çok mutluyduk*” sözleri ile evliliğinin durumunu dile getirmiştir.

Evlilik süresi 10-20 yıl arasında olan çiftlerden KK27 evliliğini “*Evliliğim klasik Türk ailesini yansıtıyor. Belki biraz daha doğuyu yansıtıyor. Ataerkil bir yapıda, mutluluktan kastım huzurlu olmak. Daha iyi olabilirdi*” sözleri ile tanımlarken eşi KE27 “*Eşimden memnunum. Evliliğimin en güzel tarafı evlatlarım. Baba olmak dünyanın en mükemmel en muhteşem sevgi, çocuklarımla çok mutluyum tabi eşimle de. Eşimin önceliğinin biz olmasını istiyorum öyle olduğunu söylese de bana göre her şeyden önce biz gelmeliyiz*” sözleri ile evliliğini tanımlamıştır.

Evlilik süresi 20 yıldan fazla olan çiftlerden KK14, “*Her şeye rağmen ayakta yuz mutluyuz*”, eşi olan KE14 “*Devrik dictator*” ifadesiyle evliliğinde uyum olmadığını vurgulamışlardır. KK24 evliliğini “*Evliliğim güzel. Memnunum. Eşimle çokça zaman geçiririz. Hatta arkadaşlığımız gittikçe daha da derinleşiyor. Beraber bir şeyler yapmayı severiz. Heyecanımız bir şekilde ayakta kaldı. Bunu da inançlarımıza göre yaşamamıza bağlıyorum*” sözleri ile tanımlarken eşi olan KE24 ise “*Normal bir evlilik. Çok abartmamak gerek bu işleri. Şimdi moda olmuş bu konularda fikir öne sürmek. Evlilik fikirlerle değil icraatla yürür*” sözleri ile evliliğini tanımlamıştır.

Eşlerin evliliklerini tanımlamalarına genel olarak bakıldığında yaş ve evlilik süresi faktörlerinin evlilik uyumunda etkili olduğunu söylemek mümkündür. Yaş ve evlilik süresinin ilerlemesi ile birlikte eşlerin ifadelerin evlilik ile ilgili kalıp yargılar daha çok yansıtmakta e bu da evlilik uyumunu azalmaktadır.

3.2.1. Tanışma ve Evliliğin İlk Yılları

Araştırmaya katılanların tanışma şekillerine bakıldığında toplum içerisinde yaygın olarak kabul edilen, görücü usulü ve akraba evliliği yönteminin hakim olduğu görülürken, arkadaşlar vasıtasıyla tanışma, iş arkadaşlığı, okul arkadaşlığı gibi evlenmeye karar verme yöntemlerinin de olduğu görülmektedir. Bu konuda KK11 “*Aynı memleketten arkadaşımın abisiydi o şekilde tanıştık*” sözleriyle eşi ile tanışma şeklini anlatmıştır. Araştırmaya katılanların tanışma ve ilk yılları ile ilgili soruya cevap verirken, yaygın tanışma ve evlenme şekillerinin evliliklere verdiği zararlar üzerinde yoğunlaşıldığını söylemek mümkündür.

Yaşı itibariyle X Kuşağında olan çiftlerden KK3 tanışma şeklini “*Eşimle aynı okulda çalışırken tanıştık. Evliliğimin ilk yıllarında aman çok romantik anlar yaşayıp şu anda romantik anlar söndü diyememem. Öyle yapmacık vıcık vıcık hareketler benim*

hoşuma gitmezdi de gitmiyor da. Bu benim düşüncem tabi eşimle vakit geçirdiğim süre o zaman da şimdi de aynı ölçüdeydi. Yani birlikte çok uzun vakitler geçiriyorduk, geçiriyoruz” ifadeleri ile anlatmıştır. KK13 görücü usulü ile tanışmasını “*Görücü usulüyle eşim amcamın oğlu. Eşimin ailesi ve kardeşleriyle aynı ev içerisinde olduğumuz için pek birbirimizle vakit geçiremedik*” sözleri ile anlatmıştır. Y Kuşağında olan KK4 tanışma şeklini “*Tanışmamız aracı olmadan tesadüf hikâyelerin olduğu, sevgi ve muhabbetin yön verdiği, sosyo-kültürel yapımızın çizgisinde, eşimi tanıma fırsatı bulduğum için muthuyum. Güzel yıllardı*” sözleri ile ifade ederken eşi olan KE4 ise “*Severek evlendik, tanıştık, konuştuk. Değer yargılarımızı paylaştık abartmadan*” sözleri ile tanışma şeklini anlatmıştır.

Bu konuda; evlilik süresi 10 yıldan az olan KK8 “*Arkadaş ortamında, eşimim ilgisi ve fedakârlığıyla 6 ay düşündükten sonar açılarak konuştuk tanıştık, iyiydi gezerek güzel geçiyor. Köy ortamını gördüm. Bizde olmayanı gördüm evet baya geçirirdik*” sözleri ile eşi ile tanışma şeklini dile getirmiştir. Evlilik süresi 10-20 yıl arası olan KK2 “*Görücü usulü evliliğin ilk yılında iş dolayısıyla ayrı şehirlerdeydik. İkinci, üçüncü yıllarında da çocuk küçük olduğundan biraz telaşlı geçti ve birbirimizi tanıma farklı yönlerimizi kabullenme, evliliğe uyum sağlamaya çalışmakla geçti*” sözleri ile görücü usulü evlendiklerini belirtirken, evliliğin ilk yıllarında birbirlerini tanımakta zorlandıklarını belirtmiştir. Benzer şekilde KE2 “*Aile tavsiyesi ilk yıl iş dolayısıyla farklı şehirlerde olduğumuz için birlikte çok zaman geçirmedi. Sonra ki bir kaç yıl bazı konularda fikir ayrılıklarını kabullenme birbirini tanıma ve tamamlamaya çalışmakla geçti*” sözleri ile benzer bir durumu yaşadıklarını belirtmiştir. Eşlerin birbirlerini tanımlarındaki bu gecikme evlilik uyumları üzerinden olumsuz bir etki doğurabilmektedir. Evlilik süresi 20 yıldan fazla olan çiftlerden KK14 eşi ile tanışma ve evlenme şekli olarak “*Görücü usulü ile evlendik. Evliliğin ilk yılları ve uzun yıllar birbirimize hiç zaman ayırmadık, birlikte hiç vakit geçirmedi çünkü eşimin ailesi öncelikli*” ifadelerini kullanırken eşi olan KE14 ise “*Görücü usulü, iyiydi, hayır*” görücü usulü ile evlendiğini ve bundan memnun olduğunu dile getirmiştir.

Eşlerin tanışma şekillerine genel olarak bakıldığında özellikle X Kuşağında ve evlilik süresi fazla olan çiftlerde görücü usulü evliliğin yoğun olduğu, bu çiftlerin evlilik ile ilgili kalıp yargılara daha yatkın oldukları görülmektedir. Yaşı daha genç olanlarda ise

tanışıp kendi aralarında anlaşarak evlendikleri, evlilikle ilgili kalıp yargılara yatkınlıklarının ve evlilik uyumlarının fazla olmadığı söylenebilir.

3.2.2. Evliliğin Durumu

Evliliğin başlangıcı ve ilk yıllarında yaşananlar evliliğin devamına da yansıyabilmektedir. Eşler arasında evlilik öncesinde ve evliliğin ilk yıllarındaki uyum, daha sonra da kendini göstererek, evliliğin huzur içerisinde devamlılığını sağlayabilmektedir. Eşlerin görüşlerinden anlaşıldığı gibi eşlerin kendilerinin tanışmaları sonrasında yaşanan evlilikler çoğunlukla ilk yıllarında da mutlu olarak geçmektedir. Araştırmada katılımcılara evliliklerinin şimdiki durumu sorulmuş, ilk yıllarında mutlu olduğunu belirten katılımcıların evliliklerinin şimdiki durumunda da mutluluklarının devam ettiğini belirttikleri görülmüştür. Konumuz itibariyle evliliklerdeki kalıp yargıların inceleniyor olması sebebiyle evliliğinin ilk yıllarında kalıp yargılar sebebiyle mutsuzluk yaşayan katılımcıların şu anki durumu hakkındaki yorumları incelenmiştir.

Evliliğinin görücü usulü ile gerçekleştiğini ve ilk yıllarında bazı sorunlar yaşadıklarını belirten KK2 evliliğinin bu günkü durumu hakkında “*Daha çok çocuklarla zaman geçiyor*” ifadesini kullanmıştır. Toplumda evlilikte ailelerin tanışıp anlaşmalarının gerçekleşen evliliğin devamlılığı için avantaj olacağı yönünde bir inanış bulunmaktadır. KK2’inin ifadeleri toplumda yerleşik olan bu yargının her durumda doğru olmadığını vurgular niteliktedir. Tanışmalarının okul arkadaşlığına dayandığını belirten KK3 evliliğinin şu anki durumu için de “*Bizim evliliğimiz ilk günkü gibi derler ya işte öyle eşime karşı sevgimde bir azalma olmadı*” sözleri ile eşlerin evlilik öncesinde birlikte zaman geçirerek uyumlu olduklarını fark etmelerinin yararlı olabileceği yönündeki kalp yargıyı destekler niteliktedir.

Yaşı itibariyle Y Kuşağında olan KK2 evliliğinin şu anki durumunu tarif ederken “*Şimdi birbirimizi daha iyi tanıyoruz ve farklılıklarımızı kabullendik. Birbirimizin hakkına, hukukuna riayet ederek, daha az tartışarak sorunları çözmeye çalışıyoruz*” ifadelerini kullanırken eşi olan KE2 “*Daha çok çocuklarla zaman geçiyor*” sözleri ile şu anki evliliğini tanımlamıştır. KK4 “*Evladım var. Sağlıklı ve başarılılar. Eşimi-çocuklarımı seviyorum mutluyum*” sözleri ile şu anki evliliğini tanımlarken KE4 “*Kadının özgür, paydaş ve sosyal olduğu güzel bir evliliğimiz var*” sözlerini dile getirmiştir. KK19 şu anki evliliğini “*Hala da güzel bir evlilik. Bizim evliliğimiz iki tarafında birbirini*

dinlediği, empati kurduğu bir evlilik” sözleri ile tanımlarken eşi olan KE19 şu anki evlilik durumu için *“Çok şükür daha iyiyiz. Bizim evliliğimiz zamanla birbirimizi saygı ve sevgi çerçevesinde tanıyarak güzel bir evlilik”* ifadelerini kullanmıştır. X Kuşağında olan KK13 *“İyiyiz, rutin bir evliliğimiz var”* sözleri ile şu anki evlilik durumunu tanımlamıştır.

Evlilik süresi 10 yıldan az olan KK6 şu anki evlilik durumunu *“Bizim evliliğimiz biraz zor süreçlerde geçtiği için biraz detaylı anlatsam bitmez genel olarak idare eder”* sözleri ile tarif etmiştir. KK8 *“Dürüstlük anlayış bir temel üzerine, eşimin yardımcı olması evliliğimizi güzelleştiriyor”* sözleri ile şu anki evliliğini tanımlamıştır. KK20 şu anki evliliğini *“Bizimkisi güzel, eşim anlayışlı ancak ruh hali değişiyor”* sözleri ile tanımlarken eşi olan KE20 *“Mutlu bir evlilik”* sözleri ile şu anki evlilik durumunu tanımlamıştır.

Evlilik süresi 10-20 yıl arasında olan eşlerden KK3 *“Yani bizim evliliğimiz ilk günkü gibi derler ya işte öyle. Eşime karşı sevgimde bir azalma olmadı”* sözleri ile şu an evliliğinin ne durumda olduğunu açıklamıştır. KK17 şu anki evliliğini *“Her insan gibi önceleri bende evliliğe alışamadım. Biraz başıma buyruk, özgürlüğü seven, kendi başıma karar almayı seven bir insan olmam da ötürü, bana sanki kısıtlanacakmışım gibi geldi. Önce eşim çocukla ilgilenmeyi sadece annesinin göreviymiş gibi görürdüm. Yemek yapmak sadece kadın işiymiş gibi mesela; 2. çocuğumun doğduğu zaman bu sorunları aştık çok şükür. Zamanla benim kızdığım noktaları o anladı, onun hoşuna gitmeyen şeyleri ben anladım. Şimdi çocuklara zaman da ayırıyor, bazen geç geldiğimde yemeği de yapıyor”* sözleri ile tanımlarken eşi olan KE17 *“Önceki herkes gibi bizim de birbirimize alışma sürecinde sıkıntılarımız ve tartışmalarımız olsa da şimdi iyiyiz Allah’a şükür. Zaten sıkıntı, kavga, tartışma, yaşamayan aile olduğunu zannetmiyorum”* sözleri ile evliliğinin şu anki durumunu tanımlamıştır. Evlilik süresi 20 yıldan fazla olan KK14 *“İyiyiz, birbirimizi yeni anlıyoruz”* sözleri ile evliliğinin şu anki durumunu belirtirken eşi olan KE14 evliliğinin şu anki durumunun *“Monoton”* olduğunu belirtmiştir.

Araştırmaya katılan çiftlerin şu anki evlilik durumunu tanımlamalarında evlilik ile ilgili kalıp yargılar sıklıkla dile getirilmektedir. ‘Saygı’, ‘sevgi’, ‘empati’, ‘dürüstlük’ gibi evlilik uyumunda sıklıkla kullanılan ifadeler eşlerin evlilik durumunu tanımlamalarında kullandıkları ifadeler arasındadır. Eşlerin yaşı daha büyük olanlarda evlilik durumunun tanımlanmasında farklılıklar ve ayrılıklar göze çarpmaktadır. Evlilik süresindeki

farklılıklar da eşlerin evlilik durumun tanımlamalarına yansımaktadır. Evlilik süresi az olan çiftler evliliklerinin durumunu tanımlarken ‘sevgi’, ‘anlayış’ gibi ifadeleri kullanırlarken, evlilik süresi ilerlemiş olan eşlerin sözlerinde ‘yemek yapmak kadın işi’, ‘kendi başına buyruk’, ‘monoton’ gibi kalıplaşmış ifadelerin kullanılmaya başlandığı ve bununla birlikte evlilik uyumlarının olumsuz yönde değiştiği eşlerin ifadelerine yansımış durumdadır.

3.2.3. Evlilik ile İlgili Pişmanlık, Beklentiler

Araştırmada katılımcılara yaptıkları evlilikle ilgili keşkeleri sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplara bakıldığında genellikle bu günleri daha iyi bir şekilde nasıl yaşayabilecekleri konusundadır. Bu konuda KE2 “*Çok şükür iyiyiz, mutluyuz. Her şeyden önce sağlığımız halimiz vaktimiz yerinde. daha planlı, programlı davranarak hem çocukları hem de birbirimizle daha verimli bir zaman geçirebiliyoruz*” şeklindeki cevabı ile evliliğinin güzel taraflarını görme eğilimi içerisinde olduğu ve buna bağlı olarak beklenti ve keşkelerinin olmadığını vurgularken eşi olan KE2 “*Mutluyum ancak aile içi iş bölümünde bazen sıkıntılar oluyor. Eşim ev işlerine daha çok zaman ayıramamasıyla ilgili bir durum. Eşim çalıştığı için*” ifadelerini kullanmıştır. Bu ifadeden hareketle, çalışan kadının ev işlerine zaman ayıramayacağı şeklindeki yanlış bir kalıp yargı ile başlayan evliliğin, tam bir evlilik birlikteliği oluşmadan devam ettiğini söylemek mümkün olabilecektir. Görücü usulü ile gerçekleşen evliliğin devamında da sorunlar yaşanabilmekte, eşler hayatı paylaşa ve ‘biz’ olma noktasında sorunlar yaşayabilmektedirler.

Yaşı itibariyle Y Kuşağında olan eşlerden KK4 evliliğinde yaşadığı keşkeler konusunda “*Keşke bende üniversite okuyup, çalışan bir kadın olsaydım. Eşime destek olup, imkânlar iyileşseydi*” ifadelerini kullanırken eşi olan KE4 ise “*Evet mutluyuz. Evliliğimin ilk yıllarında tatil ve gezi planları yapsaydım diye iç geçiriyorum*” sözleri ile evliliğinden mutlu olma durumunu açıklamıştır. KK7 evliliğinde mutlu olma durumunu “*Mutluyum, evliliğime dair keşkelerim yok olmadı da*” sözleri ile ifade etmiştir. Evliliğinde yaşadığı keşkeleri konusunda farklılık yaşayan çiftlerden KK12 “*Mutluyum ama bazen keşke dediğim an oluyor*” şeklinde görüşlerini belirtirken eşi olan KE12 “*Evet pek olmadı*” ifadelerini kullanmıştır. KK20 “*Çok şükür hamdolsun. Rollerin biraz daha esnek, daha saygılı olmalı*” sözleri ile evliliğindeki keşkeleri ifade ederken eşi olan KE20

ise “Evet daha dinamik olabilirdik” sözleri ile evliliğinde yaşadığı keşkeleri ifade etmiştir. X Kuşağında olan KK13 “Mutluyum. Hayır olmadı” sözleri ile keşkelerinin bulunmadığını belirtmiştir. KK24 “Evliliğim güzel. Memnunum. Eşimle çokça zaman geçiririz. Hatta arkadaşlığımız gittikçe daha da derinleşiyor. Beraber bir şeyler yapmayı severiz. Heyecanımız bir şekilde ayakta kaldı. Bunu da inançlarımıza göre yaşamamıza bağlıyorum” ifadelerini kullanırken, eşi olan KE24 “Normal bir evlilik. Çok abartmamak gerek bu işleri. Şimdi moda olmuş bu konularda fikir öne sürmek. Evlilik fikirlerle değil icraatla yürür” sözleri ile evliliğinde yaşadığı keşkeleri vurgulamıştır. KK26 evliliğinde yaşadığı keşkeleri ifade ederken “Var. İmkân yoktu maddi sıkıntılardan dolayı iyi bir eğitim almak isterdim” sözlerini kullanırken eşi olan KE26 ise “Mutluyum. Öyle bir durum yok” sözleri ile eşinden farklı olan görüşünü dile getirmiştir.

Evlilik süresi 10 yıldan az olan çiftlerden KK8 evliliği ile ilgili keşkelerinin olduğunu belirterek “Mutluyum. Keşke daha önce evlenseydik” ifadelerini kullanmıştır. KK9 “Evet her şeyi zamana bırakırsak hemen kızmasak daha iyi” sözleri ile evliliği ile ilgili keşkesini vurgularken eşi olan KE9 keşkeleri için “Evet yok” ifadesini kullanmıştır. KK19 “Mutluyum hayır öyle bir durum söz konusu değil” sözleri ile evliliğindeki keşkelerin bulunmadığını belirtirken eşi olan KE19 ise “Mutluyum hayır yok” şeklinde görüşünü belirtmiştir. Evlilik süresi 10-20 yıl arası olan eşlerden KK5 evliliği ile ilgili keşkelerini konusunda “Evet. Var” ifadesini kullanırken, eşi olan KE5 “Evet. Aileleri işin içine katmamak lazım” sözleri ile evliliği ile ilgili sorun olarak gördüğü durumu ifade etmiştir. KK17 “Elhamdülillah mutluyum. Keşke aynı memlekette olsaydık ama yine de bunu çok sorun olarak görmüyorum. Eşimin ahlakını seviyorum. Bu daha önemli benim için” sözleri ile evliliği ile ilgili keşkelerini ifade ederken benzer şekilde eşi KE17’de “Mutluyuz elhamdülillah evlilikte mükemmeli aramayacaksınız. Eşle birbirini artı ve eksileriyle, kabul ettiği sürece sıkıntı yaşanmaz diye düşünüyorum. Kadın sizlerin kaburga kemiği gibidir” ifadelerini kullanmıştır. Evlilik süresi 20 yıldan fazla olan eşlerden KK14 “Yani sayılır, yine de mutluyum. Keşke evlendiğimiz zaman kendimi daha iyi tanıyabilseydim böylece etrafımdakileri ve eşimi de daha iyi tanıyabilirdim” sözleri ile evliliği ile ilgili keşkelerini belirtirken eşi olan KE14 bu konuda “Mutluyum keşke 2 çocuğum daha olsaydı” ifadelerini kullanmıştır. KK15 ise “Hayatımızdan mutluyuz” sözleri ile evliliği ile ilgili keşkelerinin bulunmadığını belirtmiştir.

Evliliği ile ilgili genel bir mutluluk halinden bahseden çiftler evlilikleri ile ilgili pişmanlık, beklenti ve keşkeleri konusunda oldukça farklı düşünmektedirler. Özellikle daha genç yaşta olan ve evlilikleri yeni olan bu farklılık daha düşük düzeydeyken, yaşın ve evlilik süresinin ilerlemesi ile evlilik ile ilgili beklenti ve pişmanlıklar artmaktadır. Evliliği ile beklenti ve pişmanlıklarını aktaran çiftlerde evliliklerindeki beklentileri konusunda düşünce farklılıklarının bulunduğu görülmektedir. Çalışan kadının ev işlerine yetişemeyeceği ve bu yönüyle evlilikte bir sorun yaşanacağı şeklindeki kalıp yargının özellikle erkeklerde bir keşke durumu olduğu söylenebilir. Kadınlarda ise evlilik dolayısıyla eğitimin devam ettirilemeyeceği şeklindeki kalıp yargının dile getirildiği görülmektedir. Eşlerin evlilikten beklenti ve keşkelerindeki bu farklılıklar göz önüne alındığında evlilik uyumlarının evlilikten beklentiler sebebiyle düşmekte olduğu söylenebilir.

3.3. Eşlerin Birbirlerinden Farklılıkları

Araştırmada eşlere birbirinden farklı yönlerinin olup olmadığı ve yaşadıkları sorunları nasıl çözdükleri sorulmuştur.

3.3.1. Farklılıkların Konuları

Araştırmada eşlere birbirinden farklı yönlerinin olup olmadığı sorulmuştur. Eşler arasında farklılıklar bir yere kadar doğal olarak karşılanabilirken, bu farklılıkların artması evliliğin uyum içerisinde devam etmesine, ailenin mutlu bir yapıda olmasına zarar verici nitelikte olabilmektedir. Katılımcılardan çoğunluğu eşiyle arasında farklılıkların olduğunu belirtmişlerdir. Bu konuda; KK1 “*Aslına bakılırsa eşimle pek çok konuda çok farklı düşünürüz. O daha çok mantığı ile kararlar verirken ben duygusal davranırım. Bu durum beni çok da rahatsız etmez. Çünkü bir şekilde orta yolu bulmayı başarırız. Aramızdaki tartışmaları üçüncü kişiler ile paylaşmayız. Kendi içimizde çözeriz*” sözleri ile eşi ile farklılıklarının bulunmasına rağmen bu farklılıkların yine aile içerisinde çözüldüğünü belirterek evlilik uyumlarının bulunduğunu belirtmiştir. Eşlerin çoğunluğu birbirlerinden farklı olduklarını düşündükleri görülmekteyken, KE11 “*Evet illaki olur farklılıklarımız ama genel anlamda tamamlıyoruz birbirimizi*” sözleri ile farklılıkların aslında iki ayrı insanın bir araya gelerek aile olmalarını ve bu şekilde birbirini tamamladıklarını vurguladığı görülmektedir. Bu düşünce evliliğin zamanla eşleri birbirine yaklaştıracığı yönündeki kalıp yargıları onaylar niteliktedir. Eşler arasındaki

bazı farklılıklar da evliliğin uyumu konusunda zararlı sonuçlar doğurabilmektedir. Bu konuda KK21 “*Evet. Sosyal yaşam enerjimiz farklı. Tabii ki beraber yaşamı zorlaştırdığı için rahatsız ediyor*” sözleri ile eşi ile arasındaki farklılıkların evliliklerine bazı zorluklar getirdiğini vurgulamıştır.

Y Kuşağında olan çiftlerden KE2 eşi ile aralarındaki farklar konusunda “*Evet düşünüyorum*” şeklinde görüşlerini belirtirken eşi olan KK2 “*Evet ama evli çiftler birbirlerine benzemeye başlıyorlar. Eşim bana nazaran teknolojik aletlerle (telefon, televizyon)daha fazla vakit geçiriyor. Uyku düzenimiz insanlara ve çocuklara karşı bazı tavırlarımız farklı o çocuklara karşı fazlasıyla sert olabiliyor ve kendi anne babası ve kardeşlerine karşı fazla özverili. Gelenekçi, aidiyet duygusu daha yüksek, yeniliklere biraz kapalı ben daha çocuksu ve daha çok kendime dönüğüm bazen rahatsız ediyor, tabi ama çok değil*” sözleri ile aralarında farklılıklar olsa da bu farklılıkların mutluluklarını engelleyici boyutta olmadığı şeklindedir. KK3 “*İllaki her insan birbirinden farklıdır. Eşimle damak zevki konusunda baya bir zıt kutuplardayız. Bunu rahatsızlık olarak tanımlayamam belki ama damak zevklerimiz aynı olsaydı tadından da yenmezdi hani*” sözleri ile eşler arasında farklılıkların bulunabileceğini belirtmiştir. Yaşı itibariyle X Kuşağında olan çiftlerden KK13 “*Farklı yönlerimiz var. Genelde değişiyor. Hayır, rahatsız etmiyor*” sözleri ile eşi ile aralarındaki farklılıkları bulunmasına rağmen bu durumun evlilik uyumlarını olumsuz yönde etkilemediğini vurgulamıştır. KK15 “*Kocam konuşmayı sevmez bende konuşurum. Rahatsız etmez alıştık artık*” sözleri ile eşi ile aralarında farklılıkların bulunduğunu fakat bu durumun kendileri için bir sorun teşkil etmediğini ve dolayısıyla evlilik uyumlarının olumsuz etkilenmediğini vurgulamıştır. KK23 “*Kesinlikle evet, eşim çok durağan biri, evcil, evi sever. Ben daha hareketli yaşamayı severim*” sözleri ile eşiyle aralarındaki farklılıklara dikkat çekerken, eşi olan KE23 ise “*Biz hala-dayı çocuğuyuz ondan dolayı pek farklı değiliz. Tabi aynı da sayılmayız ama anlaşıp gidiyoruz. Bizde sorunlar genel olarak benim istediğim şekilde çözülür. Babadan böyle görmüşüz*” sözleri ile eşiyle arasındaki farklılığın bulunduğunu kabul ederken, akraba olma dolayısıyla bu farklılıkların fazla belirgin olmadığını vurgulamıştır. KK27 “*Evet eşimle farklıyız o dıştan beslenen biri ben daha içten beslenen biriyim*” sözleri ile eşi ile aralarındaki farklılıkları vurgularken eşi olan KE27 ise eşi ile aralarındaki farklılıklar konusunda “*Çok farklı değiliz bence*” ifadelerini kullanmıştır.

Evlilik süresi 10 yıldan az olan çiftlerden KK6 “*Farklı olduğumuzu düşünüyorum. Benden çok farklı özelliklerimiz var*” sözleri ile eşi ile aralarındaki farklılıkları kabul etmiştir. KK8’de “*Tamamen farklı değiliz, aynıda değiliz. Aşırı düzen konusunda, uyum sağlandığı için iyi oldu. İlgiler olarak farklıyız*” sözleri ile eşi ile aralarındaki farklılık durumunu tanımlamıştır. KK18’de eşi ile aralarındaki farklılıklara farklı bir bakış açısı getirerek “*Farklı olduğumuzu düşünüyorum. Ben daha farklı aile içerisinde yetişmişim onun ailesi daha farklı yetiştirmiş*” ifadelerini kullanmıştır. Benzer şekilde KK19 “*Fazla farklı olduğumuzu düşünmüyorum. Ben çok aceleciyim, o biraz daha rahat*” ifadelerini kullanırken eşi olan KE19 ise “*Çok farklı değiliz. O daha tez canlı ben daha sakin*” sözleri ile eşini destekleyen ifadeleri dile getirmiştir.

Evlilik süresi 10-20 yıl arasında olan eşlerden KE4 “*Eşim duygusal ben mantıkçı bir yapıdayım. Yani ben realist eşim ise romantik bu bazen sıkıntı oluyor. İlk yıllarda rahatsız ediyordu ama zamanla insanların fikrine saygı göstererek, akışına bırakarak işlerin yolunda gittiğini kavradım*” sözleri ile eşler arasındaki farklılıkların zaman içerisinde daha azaldığını belirtmiştir. Eşi olan KK4 ise “*Eşimle planlı hareket etmeyi ben oluruna bırakmayı tercih ediyorum. Eşim normal sesle dinlemeyi ve ben yüksek sesle müzik dinlemeyi seviyorum. Zıtlıklarımız var ama bazen güzel oluyor. Beni anlayan bir eşim olduğu için mutluyum*” eşi ile olan farklılıklarının ya da zıtlıklarının bulunduğunu belirtmektedir. Buna karşılık eşlerin ifadelerinde görüldüğü gibi aralarındaki evlilik uyumu, mevcut farklılık ve zıtlıkların en aza inmesini sağlamaktadır. KK5 eşi ile aralarında “*İş, ev işleri*” gibi farklılıkların bulunduğunu belirtirken, eşi olan KE5 ise “*Yemek, sosyal faaliyetler*” konularında farklılıkların bulunduğunu belirtmiştir. Eşi ile aralarında farklılıkların bulunduğunu belirten çiftlerden KK17 “*Kesinlikle farklıyız. Ben çok duygusalım. Duygusal olaylar karşısında ağlamaklı birlikte duygularımla hareket ederim, daha fazla panik yaparım mesela tehlike karşısında o daha soğukkanlı. Daha akılcı, mantıklı, merhametli fakat ağladığını 1 defa gördüm bu zaman kadar. O da amcasının vefatında. Sonra daha yapıcı hangi tabiri caizse 'yangına körükle gitmez. Kızgın olan iki tarafı sakinleştirmede, ara buluculukta benden daha iyi olduğunu itiraf etmeliyim. Fakat birbirimize benzeyen yönlerimizde çok zaten evlendiğin kişiyle aranda 4-3'lük bir fark olmalı bence yoksa anlaşmak zor olur. Bir de ben ona göre daha dakik biriyim*” sözleri ile eşi ile arasındaki farklılıkların bulunduğunu ifade ederken eşi olan KE17 ise “*Eşim daha tez canlı, duygularını daha çabuk değişir, mükemmeliyetçi, her şey*

zamanında yapılmalı onun için. Bu da onu biraz strese sokuyor. Ben her şeyi olurluna bırakan biriyim” sözleri ile eşiyle arasındaki farklılıklara değinmiştir.

Evlilik süresi 20 yıldan fazla olan KK14 *“Evet. Ben daha çok evcimenim. Evimi eşimi çocuklarımı öncelik olarak görüyorum. Eşim özgürlükçü”* ifadeleri ile eşi ile aralarındaki farklılıklara vurgu yapmış, eşi olan KE14 ise *“Evet. Hayata farklı pencereden bakıyoruz”* sözleri ile eşi ile aralarında farklılıkların bulunduğunu belirtmiştir. KK16’da eşi ile aralarında farklılık bulunmasına *“Evet. Birçok konuda”* cevabını verirken bu farklılıkların evlilik uyumunu engellemesi konusuna *“Hayır rahatsız olmuyorum”* şeklinde cevap vererek aralarındaki farklılıkların kendilerine sorun olmadığını belirtmiştir. Benzer şekilde eşi olan KE16’da *“Birçok konuda hayır”* sözleri ile eşi ile aralarındaki farklılıkların fazla büyük olmadığını vurgulamıştır. KK29 *“Bu sorunun kesin bir cevabı yok. Bazı konularda çok farklıyız bazı konularda aynı gibiyiz. Mizacımız farklı mesela ama dünya görüşümüz ve yaşantımız çok benzer. Farklılıklarla baş etmeyi geç öğrendiğim için beni yordu”* sözleri ile farklılıklarını vurgularken eşi olan KE29 *“Evet düşünüyorum. Eşimle yaşadığımız sıkıntılar sorumluluktan ziyade düşüncesel faktörlerden kaynaklı. O daha çok etrafımızdaki insanlara ve onların düşüncelerine endekli ben ise ben ve onu merkeze olarak yaşamayı tercih ederim”* sözleri ile eşi ile aralarındaki farklılıkları vurgulamıştır.

Eşler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar eşler tarafından da kabul edilen bir durumdur. Buna karşılık eşler farklılıklarının evliliklerini olumsuz etkilemediğini, farklılıkları ile birbirlerini tamamladıklarını, bu farklılıkların zamanla azaldığını belirtmektedirler. Ailede yaşanan sorunun aile içerisinde çözülmesi gerektiği kalıp yargısının eşlerin farklılıklarını en aza indirme konusunda genel olarak kabul ettiklerini söylemek mümkündür. Eşler yaşadıkları farklılıkları başkaları ile paylaşmaktansa kendi içlerinde yaşamaktadırlar. Eşler arasındaki farklılıklar özellikle yeni olarak sayılabilecek evliliklerde ve genç olanlarda görüşürken, yaşı ve evlilik süresinin ilerlemesi ile eşler arasındaki farklılıklar ya azalmakta ya da eşler artık bu farklılıkları göz önüne almamaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında eşler arasındaki farklılıkların evlilik uyumunda evliliğin ilk yıllarında sorun olarak görülebileceği, buna karşılık evlilik süresi ilerledikçe eşler arasındaki farklılıklar evlilik uyumunda sorun olarak görülmemektedir.

3.3.2. Yaşanan Sorunların Çözüm Yolları

Araştırmada eşlere aralarındaki farklılıklar sorulmuş ve bu farklılıkların çözümünü nasıl sağladıkları konusundaki fikirleri istenmiştir. Eşlerin genel görüşleri yaşanan farklılık kaynaklı sorunların kendi aralarında konuşarak çözdükleri yönündedir. Bu konuda; KK1 *“Aslına bakılırsa eşimle pek çok konuda çok farklı düşünürüz. O daha çok mantığı ile kararlar verirken ben duygusal davranırım. Bu durum beni çok da rahatsız etmez. Çünkü bir şekilde orta yolu bulmayı başarırız. Aramızdaki tartışmaları üçüncü kişiler ile paylaşmayız. Kendi içimizde çözeriz”* ifadelerini kullanmıştır.

Y Kuşağında olan eşlerden KK2 *“Aile içinde birbirimizle konuşarak, birbirimizi dinleyerek, anlayış göstererek kendi aramızda sorunları çözüyoruz”* sözleri ile eşi ile aralarında yaşamış oldukları sorunlara nasıl çözüm bulduklarını belirtirken eşi olan KE2 *“Başaklardan yardım almayız. Aile içinde konuşarak istişare ederek çözeriz”* sözleri ile eşiyle aynı düşüncede olduğunu belirtmiştir. KK5 eşi ile yaşadıkları sorunları çözme konusunda *“Konuşarak. Bazı zamanlar yardım alırım”* ifadesini kullanırken, eşi olan KE5 ise *“Susarak”* sorunlarını çözdüklerini belirtmiştir. KK17 *“Önce aileler işin içine giriyordu. Müdahale ediyorlardı. Benimki değil de, eşimin ailesi daha çok. (yakın oldukları için.) Baktık ki aile müdahale edince işler daha da büyüyor, şimdi onları dâhil etmiyoruz. Zaten de dâhil olacakları sorunlar olmuyor Allah’a şükür”* ifadelerini kullanırken eşi olan KE17 *“Sorunlarımızı kendimiz çözüyoruz. Sorun dar alanda kaldıkça büyümmez”* ifadelerini kullanmıştır.

X Kuşağında olan çiftlerden KK13 *“Kendi aramızda çözmeye çalışırız. Kimseden yardım almayız”* sözleri ile evliliğinde yaşadığı sorunları nasıl çözdüklerini ifade etmiştir. KK22 evlilikte yaşadıkları sorunları *“Konuşarak”* çözdüklerini belirtmiş *“Bazı zamanlar”* da başkalarından yardım aldıklarını ifade etmiştir.

Evlilik süresi 10 yıldan az olan KK6 evliliğinde yaşadığı sorunları çözme yolu olarak *“Kendimiz hallederiz”* ifadesini kullanmıştır. KK8 *“Genelde kendi aramızda çözeriz, konuşarak anlarız. Farklı odalara geçip dinlendikten sonra çözümlüyoruz. Küserek değil”* sözleri ile evlilikte yaşanan sorunları çözme konusunda takip ettikleri yolu tanımlamıştır. KK11’de *“Birlikte kendi aramızda sorunlarımızı çözeriz”* sözleri ile evliliğinde yaşadığı sorunları nasıl çözüme kavuşturduklarını belirtmiştir. KK19 ise eşi

olan KE19 ile aynı ifadeleri kullanarak “*Kendi aramızda çözeriz. Kimseden yardım almam*” sözleri ile evlilikte yaşadıkları sorunları çözme yöntemlerini vurgulamıştır.

Evlilik süresi 10-20 yıl arası olan eşlerden KK3 “*Herhangi bir sıkıntı olduğunda o da ben de genelde bir kaç saat uzak durup daha sonra konuşarak halledebiliyoruz. Aile meselemize üçüncü kişi veya kişilerin dâhil olmasını ikimizde istemeyiz*” sözleri ile yaşanan sorunlar ile ne şekilde baş ettiklerini anlatmıştır. KK4 ise eşi ile yaşadığı sorunları nasıl çözdükleri konusunda “*Sorunlarımızı kendi aramızda çözeriz. Çabuk çözülebilecek sorunları uzattığımız olur ancak sabır ve anlayış sorunları çözer*” ifadelerini kullanmıştır. KK7 “*Sorunlarımızı nasıl çözdüğümüzü bilmiyorum zamanla galiba, geçmişten sen şunu yaptın gibi bir şey hatırlamıyorum eşime karşı, başkalarından yardım almam, başkalarına da anlatmam sorunlarımızı*” sözleri ile evliliğinde yaşadıkları sorunları nasıl çözdüklerini vurgulamıştır. KK3 evliliğinde yaşadığı sorunları “*Baş başa konuşarak sorunlarımızı çözümleriz*” şeklinde açıklamıştır.

Evlilik süresi 20 yıldan fazla olan eşlerden KK14 evlilikte yaşanan sorunları çözme konusunda “*Genelde çözemiyoruz, çünkü karşılıklı iletişimimiz yok bu konularda*” ifadelerini kullanırken eşi olan KE14 ise “*Bağırarak*” sorunlarına çözüm bulduklarını belirtmiştir. KK16 ise evliliğinde yaşadığı sorunları çözme yöntemi olarak “*Kendi içimde*” ifadesini kullanmış, yaşanan sorunları eşi ile paylaşmadan kendisinin yaşadığını ifade etmiştir.

Eşlerin evlilikte yaşadıkları sorunları genellikle konuşarak çözdükleri görülürken, bazı çiftler sorunlarını çözerken tartıştıklarını belirtmektedirler. Evlilikte yaşanan sorunların eşler arasında çözülmesi, bu sorunlara başka kişilerin karışmamaları yönünde toplumda genel kabul görmüş yargı eşler tarafından benimsenmiş durumdadır. Eşler genellikle başkalarını kendi sorunlarına dahil etmeden kendi aralarında konuşarak veya tartışarak çözme yolunu izlemektedirler. Eşlerin belirttiklerine göre evlilikte yaşanan sorunlara başkalarının katılması sorunların daha da büyümesine sebep olabilmektedir. Her evlilikte büyük veya küçük sorunlar olabileceği düşünüldüğünde eşlerin bu sorunları kendi aralarında konuşarak çözüyor olmaları evlilik uyumlarının olduğunu gösterirken, yaşadıkları sorunlarda tartışan çiftlerde evlilik uyumunun bulunmadığını söylemek mümkündür.

3.4. Evli Olmanın Anlamı

Araştırmaya katılan eşlere evliliğin kendileri için ne anlam ifade ettiği sorulmuştur. Eşlerin bu konudaki düşüncelerine bakıldığında hemen hepsinin evli olmanın anlamının sorumluluk olduğunu belirttikleri görülmektedir. Bu konuda; KK1 *“Evli olmak tek başına karar verememek anlamına geliyor. En basitinden akşam ne yemek yapacağına bile karşı tarafın zevklerini dikkate alarak karar vermek söz konusu. Eşim ev işlerinde her zaman yardımcı olur. Çocuk bakımında da verdiği desteği inkâr edemem”* sözleri ile evliliğin ne anlama geldiğini ifade etmiştir.

Y Kuşağında olan KE2 bir kadın olarak evliliği *“Evli bir kadın olmak ilgilenmem gereken sorumlu olduğun daha fazla insan demek. Bu bazen yorucu olsa da severek yapınca pek bir külfeti olmuyor. Ev işi, eşinin ailesine karşı sorumluluklar, çocuklarla ilgilenmek, onların okula gitmesi, dersleri vs.”* sözleri ile tanımlarken eşi olan KE2 *“İş, aile, çocuklarla ilgili sorumluluklar daha çok artmakta. Çalışan bir eşin kocası olmak başka problemleri yanında getiriyor. Ev içinde, ev dışında çocuklar için daha çok koşturuyorsun”* sözleri ile evliliğin kendisi için anlamını belirtmiştir. KK18 *“Sorumluluk bilinci, merhameti, anlayışı olan”* sözleri ile evliliğin kendisi için ne anlama geldiğini ifade etmiştir. X Kuşağında olan eşlerden KK3 *“Sorumluluk duygusunun üst seviyeye çıktığı ve kendini sayıp seven (gerçekten, karşılık beklemeden)birinin olduğunu bilmek, aynı duyguyla ona yönelmek”* sözleri ile evliğin kendisi için anlamını vurgulamıştır. KK15 *“Eşlerle idare demektir”* sözleri ile kendisi için evliliğin ne anlama geldiğini belirtmiştir.

Evlilik süresi 10 yıldan az olan KK11 *“Saygı ve sevgiyle beraber sorumluluk, güven ve sadakatin olması lazım”* sözleri ile kendisi için evliliğin anlamını dile getirmiştir. KK12 *“Ortak bir yaşam demek”* sözleri ile kendisi için evliliğin anlamını vurgularken eşi olan KE12 *“Yemek çocuk bakımı alışveriş temizlik”* sözleri ile kendisi için evliliğin anlamını tanımlamıştır. Evlilik süresi 10-20 yıl arası olan çiftlerden KK10 *“Yaşam boyu sadakat”* sözleri ile evliliğin kendisi için anlamını vurgularken eşi olan KE10 ise *“Karşılıklı sevgi ve sadakat”* sözleri ile kendisi için evliliğin ne anlama geldiğini belirtmiştir. KK19 kendisi için evliliğin anlamını *“Sorumluluk bilinci, merhameti, anlayışı olan”* sözleri ile ifade etmiştir.

Evlilik süresi 20 yıldan fazla olan KK14 kendisi için evliliği “*Eşini sevdiğin zaman her şeye göğüs gerebileceğin bir beraberlikte bir fert olabilmek*” olarak tanımlarken eşi olan KE14 ise “*Sorumluluk*” olarak tanımlamıştır. KK16 “*Sadakat ve bağlılık*” olarak evliliğin anlamını vurgularken eşi olan KE16 ise “*Güven sadakat bağlılık*” sözleri ile kendisi için evliliğin ne anlama geldiğini vurgulamıştır.

Eşlerin evliliğin kendileri için anlamına bakıldığında eşler arasında çoğunlukla bir fikir birliğinin olduğu görülmektedir. Eşler evliliğin kendileri için anlamını vurgularken toplumda evlilik ile ilgili kalıp ifadelerden ‘sevgi’, ‘güven’, ‘sadakat’ ‘sorumluluk’ gibi ifadeler kadın ve erkekler tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Eşlerin evliliğin anlamını açıklarken ve kalıp yargıları kullanırken ortaya çıkan bu durum eşlerin kalıp yargılara yatkınlıklarının ve evlilik uyumlarının bulunduğu şeklinde yorumlanabilir.

3.4.1. Evli Olmanın Sorumlulukları

Araştırmaya eşler evli olmanın anlamı olarak çoğunlukla evli olan birinin sorumlulukları olduğunun üzerinde durmuşlardır.

Evli olmanın sorumlulukları erkek ve kadına göre değişmektedir. Araştırmada eşlerin sorumlulukları konusunda daha çok ev içerisindeki iş bölümü ve eşe destek olma konusunun öne çıktığı görülmektedir. Bu konuda KK2 “*Evli bir kadın olmak ilgilenmem gereken sorumlu olduğun daha fazla insan demek. Bu bazen yorucu olsa da severek yapınca pek bir külfeti olmuyor. Ev işi, eşinin ailesine karşı sorumluluklar, çocuklarla ilgilenmek, onların okula gitmesi, dersleri vs.*” sözleri ile toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı olarak kadının çocuklara bakması gerektiği şeklindeki kalıp yargının evlilikteki sorumluluklar konusunda da geçerli olduğuna işaret edecek niteliktedir. Bu konuda erkek bir katılımcı olan KK4 “*Evli bir erkek kendi için yaşamadığı surece sorumluluklarını yerine getireceği kanaatindeyim. Kadında-erkekke ilgi eksikliği göstermediği surece mutlu olmaları kaçınılmaz olur*”, KE17 “*Evli bir erkek evin reisi olarak kabul edilen, evinin geçiminden ve rızkından sorumlu, iyi bir baba, çocuklarına güzel ahlak verebilen bir baba ve eşinin rızasını kazanmaya çalışan bir erkek olarak tanımlarım. Evli bir kadın yine aynı şekilde öncelik eşine ve ailesine karşı sorumluluklarını bilen, çocuklarını İslami ahlak çerçevesinde yetiştiren bir anne*” sözleri ile eve erkek bakar, evin maddi ihtiyaçlarını erkek karşılar şeklindeki kalıp yargıların erkek tarafından da kabul gördüğünü göstermektedir. Evliliğin eşlerin birbirlerini tamamlayıcı şekilde olmaları,

birbirlerini desteklemeleri olduğu yönünde kalıp yargılar bulunmaktadır. Kadın ve erkek birbirini desteklemeli ve bu destek evliliğin devamlığını sağlamalıdır. Bu konuda KK17 “*Evli bir erkek ve kadın deyince aklıma her ikisinin de kendilerine ait olan sorumlulukları yerine getirmeleri bunu yaptıkları sürece sorunun olmayacağını düşünüyorum. Eşlerin birbirlerine dürüst olması, eksiklerini tamamlaması da birer sorumluluk bence*” sözleri ile eşlerin sorumluluklarının farkına vararak bu sorumlulukları yerine getirmeleri durumunda birbirlerinin eksiklerini tamamlayarak evlilik uyumunun gerçekleşeceğini belirtmektedir.

Y Kuşağında olan KK3 evlilikte kadın ve erkeğe düşen sorumluluklar konusunda “*Çocukların varsa onların geleceği, güveni için uğraşmak; kendi eşin ve çocukların mutluluğu için biraz daha özverili olmak*” sözleri ile evlilikte çocuk yetiştirmenin önemi konusundaki kalıp yargıların bulunduğunu göstermektedir. KK8 evlilikte eşlere düşen sorumluluklar konusunda “*Haber etme sorumluluğu, bir yemek var mı yok mu? Ailelere karşı sorumluluk, evli erkek koruma güdüsü, ayak işleri yapmak, alışveriş tadilat sorumluluk alma dışardaki iş yükünü azaltıyor*” ifadelerini kullanmıştır. X Kuşağında olan eşlerden KK16 evlilikte eşlere düşen sorumlulukların “*Ev eş çocuk*” olduğunu belirtirken eşi olan KE16 “*Gelecek ve yarımlar*” olarak bu sorumlulukların neler olduğunu vurgulamıştır.

Evlilik süresi 10 yıldan az olan KK6 evlilikteki sorumlulukları “*Her konuda evine bağlı olmak*” şeklinde açıklamıştır. KK9 ise “*Ahlak empati saygı*” sözleri ile evlilikte eşlere düşen sorumlulukları vurgulamıştır. Evlilik süresi 10-20 yıl arasında olanlardan KK5 evlilikteki sorumluluklar konusunda “*Aile sorumlulukları*” ifadesini kullanırken eşi olan KE5 “*Çocuk eş, aile*” sözleri ile evlilikte eşlere düşen sorumlulukları vurgulamıştır. KK10 “*Birbirimize olan güven ve sorumluluk*” sözleri ile evlilikte eşlere düşen sorumlulukları vurgularken, eşi olan KE10 ise “*Karşılıklı sevgi ve sadakat*” sözleri ile evlilikte eşlere düşen sorumlulukları ifade etmiştir. Evlilik süresi 20 yıldan fazla olanlardan KK13 evlilikte eşlere düşen sorumluluklar arasında “*Evin giderlerini karşılamak, çocukların ihtiyacını karşılamak*” olduğunu belirtmiştir. KK22 evlilikte eşlere düşen sorumluluklara örnek olarak “*Çocuk ev işleri*” şeklinde cevap verirken eşi olan KE22 ise “*Eş, aile, çocuk kardeşler*” sözleri ile cevap vermiştir.

Eşlerin evlilikte kendilerine ve eşlerine düşen sorumluluklar konusunda genellikle

benzer düşüncelere sahip olduğu görülmektedir. Eşler birbirlerine yüklemekte oldukları sorumluluklarla birbirlerini tamamlayacak şekilde bir yaklaşımda bulunmaktadır. Kadın ve erkek evlilikteki sorumlulukları ifade ederken toplumsal cinsiyet rolleri ile eşlere verilmiş görevleri eşinin sorumlulukları arasında görmektedir. Kadının ev işlerini yapacağı, erkeğin çalışıp para kazanması gereği gibi toplum içerisinde yerleşmiş olan kalıp yargılara eşlerin çoğunluğunun yatkın olduğu ve evlilikteki sorumlulukları paylaşma konusundaki tutumlarından dolayı eşler arasında evlilik uyumunun bulunduğu belirtilebilir.

3.4.2. Evlilikte Sorumlulukların Değişimi

Aile içerisinde yaşananlar, evliliğin üzerinden süre geçmesi, eşlerin rol paylaşımında ve sorumluluklarında farklılaşmaların olmasına sebep olabilmektedir. Bu da evlilikte sorumlulukların değişmesi anlamına gelmektedir.

Araştırmaya katılanlardan KK17 “*Toplum atfettiği, yani kadının iyi bir anne olması, erkeğin evin geçiminden öncelikle sorumlu olması gibi sorumlulukla kolay kolay değişmez diye düşünüyorum. Fakat bazı sorumluluk değişebilir elbette mesela, önceleri yemek yapan erkek görmezmiş toplum, ayıplararmış çocuğunu ailesinin yanında seven erkek, bebeğinin altını değişen baba kınanmış. Şimdi ise bunları görmek mümkün*” sözleri ile bu değişimin kolay olmadığını vurgularken, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinin ve evlilikle ilgili kalıp yargıların değişiminin de kolay olmayacağını vurgular nitelikte yorum yapmıştır. Buna karşılık katılımcıların çoğulculuğunun görüşüne göre de evlilikte sorumluluklar değişebilmektedir. KK17’nin eşi olan KE17 “*Kadınların iş hayatına katılmaları arttıkça çocuklarıyla daha az zaman geçirdiklerini düşünüyorum. Çocuklarıyla yeterli zaman geçiremeyen ailelerde çocuklar mutluluğu toplumda arayabilir. Fakat toplum evli erkek ve kadına verdiği değer değişmez bence*” sözleri ile evlilikteki sorumlulukların değişme sebebini vurgulamıştır.

Y Kuşağında olan evlilikte değişen sorumlulukları KK2 “*Kadın çalışıyorsa erkek bazı konularda daha çok anlayışlı olmalı. Çünkü ev hanımları gibi ev işlerini vaktinde yetiştiremeyebilirim. Kadında erkek için çok büyük beklentiye girmemeli. Çünkü hem fitrattan hem de erkeğin yetiştirilme tarzında olsa gerek çokta istenildiği gibi olmayabiliyor*” sözleri ile ifade ederken eşi olan KE2 “*Tamamen değişmese de bazı durumlarda erkeğin işini kadın kadının işini erkek üstlenebileceği gibi, birbirleriyle*

yardımlaşmalıdırlar” sözleri ile evlilikte değişen sorumlulukları ifade etmiştir. KK20 “*Az kısmı değişebilir. Kadının ekonomik özgürlüğü kazanmasıyla erkeğe bağımlılığı azalıyor, istediğini yapabilir*” sözleri ile evlilikteki sorumlulukların değişimini vurgularken eşi olan KE20 “*Olaya göre değişebilir. Kadının koşamayacağı yere ya da erkeğe göre değişir*” sözleri ile evlilikte sorumluluk değişimini açıklamıştır. KK21 “*Zorunluluk varsa değişebilir. Sağlık problemi veya rolünü üstlenmesini engelleyecek bir durum*” sözleri ile evlilikte sorumluluk değişiminin sebebini belirtmiştir. X Kuşağında olan KK13 “*Tabii ki de değişebilir. Hayatta hastalık, çocuk olunca herkes birbirinin işini yapabilir*” sözleri ile evlilikte sorumlulukların değişebileceğini ifade etmiştir. KK28 evlilikte sorumluluklara “*Eşit paylaşılabilir*” şeklinde yorum yaparken benzer şekilde eşi olan KE28’de “*Eşit paylaşım olabilir*” şeklinde yorum yapmıştır.

Evlilik süresi 10 yıldan az olan KK25 “*Sorumluluklar ve roller tümünden değişemez ama kolaylaşabilir bu konuda eşlerin birbirine anlayışlı, merhametli yaklaşımlarına bağlı diye düşünüyorum*” şeklindeki sözleri ile evlilikte sorumlulukların değişebileceğini ve bu değişimin zorunluluktan veya eşe yardımcı olmaktan kaynaklandığını belirtmişlerdir. Bu düşünceler de eşlerin aile içerisinde görevlerinin belli olduğunu ifade eden kalıp yargıların her durumda geçerli olmadığını kanıtlar niteliktedir. Evlilikte sorumlulukların değişebileceğine farklı bir yorum getiren eşlerden KK9 “*Evet duruma göre değişir*” sözleri ile bu değişimin sebebini açıklarken eşi olan KK9 ise “*Evet. Yetişme tarzına göre değişir*” sözleri ile evlilikte sorumlulukların değişme sebebine vurgu yapmıştır. Evlilik süresi 10-20 arasında olanlardan KK7 “*Sorumluluklar roller değişebilir ihtiyaçlara göre illa erkek şu işi yapar diye bir şey olmamalı güç gerektiren fizyolojiyi aşacak durumlar haricinde belki de böyle yetiştirildiği içinde, ben kendi işimden sonra eşimin işine de yardım ederim oda evde benimle bir yükü paylaşmalı*” sözleri ile evlilikte sorumlulukların değişebileceğine vurgu yapmıştır. KK30 ise “*Hayatın getirilerine göre tabii ki değişebilir*” sözleri ile evlilikte sorumlulukların değişebileceği yönünde görüşlerini belirtmiştir. Evlilik süresi 20 yıldan fazla olan KK14 “*Her iki tarafta yerine göre roller değişebilir. Erkek eşine onun yapacağı işlerde ‘ev işi, çocuk vs. yardımcı olabilir. Kadın da maddi anlamda katkı da bulunabilir*” sözleri ile evlilikte sorumlulukların değişebileceğini belirtirken, eşi olan K14 evlilikte sorumlulukların değişmeyeceğini belirtmiştir.

Evlilikte sorumlulukların değişimi konusunda eşlerin genel görüşü şartların gerektirmesi halinde bu sorumlulukların değişebileceği yönündedir. Eşler bu değişimin kesin çizgilerle ayrılmasının zor olduğunu, yaşanan duruma göre eşler arasında sorumlulukların değişebileceğini vurgulamaktadırlar. Erkeğin çalışıp eve para getirmesi, kadının ev işlerini yapması gerektiği gibi evlilikle ilgili kalıp yargıların yaşanan duruma göre geçerli olamayabileceği eşler tarafından vurgulanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında eşlerin kalıp yargılara olan yatkınlıklarının evlilik uyumuna etkisinin olduğu söylenebilir.

3.4.3. Evliliğin Standartlaşması

Evlilikler zamana ve aile içerisinde yaşananlara göre standart bir hal alabilmektedir. Yaşanan bu durum aileler arasında farklı algılanıyor olabileceği gibi eşler arasında da farklı algılanabilmektedir. Bu konuda; KK1 “*Eşler birbirini tanıdıkça, zaman geçtikçe evlilik sıradanlaşmış gibi gözükebilir. Aile hayatının düzene girdiğinin bir şeylerin oturduğunun göstergesi bu, yani bu olumlu bir durum kanaatimce, önemli olan insanın kendini geliştirmesi, yaptığı her işi daha güzel yapmak için gayret sarf etmesi. Bu şekilde hem evlilik hayatı zenginleşir, hem de kişi kendini daha iyi hisseder*” sözleri ile evliliğin zaman içerisinde standart hale gelebileceğini, buna karşılık bu olumsuzluğun iyi yönetilmesi halinde evliliğin devamlılığı için yararlı olabileceğini belirtmiştir. Evliliğin standartlaşmasının dezavantajları üzerinde yoğunlaşan katılımcılardan; KE2 “*Standart bir hal almasının avantajlı ve dezavantajlı tarafları vardır. Daha çok olumlu yönleri vardır. Çünkü belli bir zaman sonra her şey belli bir düzen içerisinde devam ediyor. Bizim evliliğimizde standart bir evlilik, bunu sorun olarak görmüyorum*” evliliğin standartlaşabileceğini belirtirken, kendisi ve evlilik uyumu açısından önemli olmadığını vurgulamıştır.

Y Kuşağında olan KK3 “*Gün içinde artık yapılan işler, eylemler aynı olduğu için ister istemez standart bir hal alıyor. Bunun böyle olması aslında evlilikten değil de yapılan işler bu işlerin rutin olmasından kaynaklı oluyor. Kendi evliliğimin de elbette standart bir hal aldığı zamanlar oluyor*” sözleri ile evliliğin standartlaşmasına değinmiştir. KK7 “*Evlilikte standartlık hep rutinlerin olmasıysa bu günlük özel hayatımızda böyle, bireysel hayatımda her gün yemek yiyorum, kitap okuyorum, işe gidiyorum gibi düşünmüyorsam evlilikte de böyle, aklıma şimdiye kadar evliliğim*

standart bir hal aldı gibi bir cümle gelmedi” sözleri ile evliliğin standartlaşmasının sebeplerini belirtmiştir.

X Kuşağında olan KK13 *“Standart hal alması çocuklarla başlıyor aslında onlara göre bir düzen oluşuyor ona göre hareket ediyorsun”* sözleri ile evlilikte standartlaşmanın kaçılmaz olduğunu belirtmiştir. KK23 evlilik ilişkisinin standart hale gelmesinin sebebini *“Eşler görevlerini tam yapmazsa sıkıcı oluyor”* sözleri ile ifade ederken eşi olan KE22 evlilikte standartlaşmanın *“Zaman ayırmamak”* ile ortaya çıktığını vurgulamıştır.

Evlilik süresi 10 yıldan az olan KK6 evliliğin standartlaşmasının sebebi olarak *“Standart hal alması çocuk olunca her şey onlara göre ayarlanıyor”* ifadelerini kullanmıştır. KK8 ise *“Duyguların askıya alınması, her şeyin monoton olması hayata farklılık katmadığınızda, dışarı iletişimi kesersiniz, farklılıkları denemek önemli. Daha monoton daha durağan ben farklılık katarım gezmeye gitmek farklı yemek denemek”* sözleri ile evliliklerin standartlaşmasının sebeplerini belirtmiştir. KK9 evlilikte standartlaşmayı *“Monotonlaşma”* olarak ifade ederken, eşi olan KE9 ise *“Sıradanlaşmak”* olarak ifade etmiştir. KK11 ilse evlilikte standartlaşmanın sebebini *“Hayat koşulları”* olarak ifade etmiştir.

Evlilik süresi 10-20 yıl arasında olan katılımcılardan KK4 *“Evlilikler standart hal almamalı su misali bezen coşkulu bazen durağan olmalı. Küçük şeyler büyük mutluluklara dönüşebilir, başarabilir”* sözleri ile evlilikte standartlaşmanın sebeplerini açıklarken eşi olan KE4 *“Ne yazık ki birçok aile evliliğin ileriki yıllarında, yaşam enerjisinde azalma, ilerleyen yaşla beraber sorumlulukların arması gibi nedenlerle hayatlar standart bir hal alıyor. Bizim evliliğimizde standartlık söz konusu değil. Bence aileler psikolojik destek alarak bu kavram aşılabılır”* sözleri ile evlilikte standartlaşma ve bunun nasıl çözülebileceğinin üzerinde durmuştur. KK21 ise *“Her şey uzun bir süreçte standartlaşmak ile karşı karşıyadır. Evlilik uzun soluklu bir süreçtir. Standartı olmadığında düzen kurulamaz. İyi ya da kötü bir standarda binmek zorundadır”* sözleri ile evlilikte standartlaşmanın kaçılmaz olduğunu vurgulamıştır.

Evlilik süresi 20 yıldan fazla olanlardan KK14 *“Yani evliliğin standart bir hal alması deyince kadın olarak yemek yap çamaşır yıka, ütü, eşi işe yolla çocukları okula, temizlik falan geliyor aklıma ama bunları standart olarak görmüyorum çünkü birçok insanın gıpta edebileceği, özeneceği, bir hayat olabiliyor. Bizim standart dediğimiz. O*

yüzden ben bunları severek yapıyorum. Arada sevdiğim dostlarımla çocuklarımla vakit geçirip bugünleri taçlandırıyorum” evlilikte standartlaşmayı tarif ederek, bu olumsuzluğu kendince ne şekilde çözüme kavuşturduğunu belirtirken eşi olan KE17 ise “Evlilikte standart diye bir şey olmaz” sözleri ile eşinden ayrı düşündüğünü belirtmiştir. KK15’de “Eşim evde olduğu için öyle standart bir durumumuz var. Bulaşık çamaşır çocuklar derken koşup durduk” sözleri ile evlilikteki standartlaşmanın sebebini eşine bağlamıştır.

Katılımcıların evliliğin standartlaşması hakkındaki görüşlerinde dikkati çeken, bu standartlaşmasının çoğunlukla zamana bağlı olmasıyken, toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak yerleşik kalıp yargıların aile yaşamına etkisinin olması ve eşler üzerlerindeki görev ve yüklerin bir süre sonra kendilerini ve evliliklerini sıradanlaştırdığı yönündedir. Evlilik süresi ve eşlerin yaşlarının ilerlemesi ile evliliklerinde standartlaşmayı hissetme durumunun daha yüksek olduğu görülürken, bu gruptaki eşlerde standartlaşmanın sebeplerinin bulunmaya çalışıldığı, standartlaşmanın sebeplerinin pek fazla sorgulanmadığı görülmektedir. Eşlerin böylesi bir tutuma girmeleri evlilik uyumlarına da olumlu olarak yansımaktadır.

3.5. Evlilikte Bireysel Sınırlılıklar

Evlilik kadın ve erkek arasında oluşmaktadır. Zaman içerisinde çocukların da katılımı ile aile genişlemektedir. Bunun yanında kadın ve erkeğin ailesi de mevcut alenin en yakınında olarak aile içerisine dâhil olmaktadır. Toplumsal yaşamın bir gerekliliği olan bu durum, ailenin devamlılığına zarar vermeyecek nitelikte olmalıdır. Aile üyelerinin aileye verecekleri zarar bireysel sınırlılıkların farkına varılmaması ile ilgili olabilmektedir. Eşlerden biri veya ikisi, çocuklar, anne ve babalar aile içerisindeki bireysel sınırlarını bilmemeleri halinde aile düzeni bozulabilecektir. Bu açıdan bakılarak araştırmaya katılanlara evlilikte bireysel anlamda özel alanların, sınırların olması gerekliliği sorulmuştur. Araştırmaya katılanların hemen hepsi bu şekilde bir sınırlılığın olması gerektiği konusunda hem fikir durumdadırlar. Bu konuda; KK1 “*Kesinlikle olmalıdır. Evliliğin daha sağlıklı yürüyebilmesi için bunun gerekli olduğunu düşünüyorum. Çünkü insanın hayatı sadece eşinden ibaret değil. Deşarj olmak, stres atmak için farklı sosyal ortamlarda bulunmak çiftlere ilişkilerinde fayda sağlayacağını*

düşünmekteyim” sözleri ile evlilikte sınırların olması gerektiğini ve bu sınırların evliliğe nasıl olumlu katkısının olacağını vurgulamıştır.

Y Kuşağında olan eşlerden KK7 *“Sınırlarımız kesinlikle olmalı ama bu kararlara müdahale etmek anlamında değil, kararlarını özellikle sorar fikir alır kendimce biçimlendiririm. Bu insan evli diye bazı özel durumlara ortak olmamalıdır (hijyen, bakım vb. konularda)”* sözleri ile evlilikte sınırlar ve özel anlar ile ilgili görüşlerini açıklamıştır. KK3 *“Sonuna kadar katıldığım ve desteklediğim bir düşünce, insanların evli olması demek tamamıyla kendini karşı tarafa adamak demek değildir. Yeri gelecek kitabını alıp bir köşede okuyacak yeri gelecek kafa dinleyip, dinginleşebileceği bir ortamda bulunabilecek”* ifadeleri ile evlilikte bireysel alanlar ve sınırların olması gerektiğini savunmuştur. KK10 *“Tamamen katılıyorum. Herkesin kendine özel bir durumu vardır”* sözleri ile evlilikte eşlerin kendi özel anlarının bulunması gerektiğini belirtirken eşi olan KE10’de benzer şekilde *“Evet vardır. İnsanlar birbirine güvindikten sonra her konuda özgürdür”* sözleri ile bu konuda eşi ile aynı görüşü dile getirmiştir.

X Kuşağında olanlardan KK13 *“Evet olmalı çünkü insan bazen bıacak dereceye gelince yorucu oluyor”* sözleri ile evlilikte sınırların olması gerektiğini vurgulamıştır. KK23 evlilikte sınırlar ve özel anlar konusunda *“Benim için önemlisi bu çünkü eşimle ortak zaman çok geçirmiyoruz. Genellikle ayrı ayrı takılır daha doğrusu o evden çıkmaz”* ifadelerini kullanırken, eşi olan KE23 ise *“Bana göre gereklidir. Erkek bazen arkadaşlarıyla vakit geçirebilmeli hep evde olmaz bazen de çıkmak gerekir. Sonuçta herkes bazen tek takılmak ister. Bunun günahı yoktur”* evlilikte özel anların olması gerekliliğini savunmuştur.

Evlilik süresi 10 yıldan az olan katılımcılardan KK6 evlilikte özel anlar ve sınırlar konusunda *“evet olmalıdır herkesin kendi özgürlüğü olması lazım ama sınırında olursa”* sözleri ile evlilikte eşlerin kendi özgürlük alanlarının bulunması gerektiğini vurgularken bu anların da bir sınırının olması gerektiğini vurgulamıştır. KK8 *“Özel alanlar olmalı, kendinizle ilgilenecek arkadaşlarıyla görüşmeli, hobisi olmalı”* sözleri ile evlilikte eşlerin özel anlarının olması gerektiğini vurgulamıştır.

Evlilik süresi 10-20 yıl arasında olan KK2 *“Evli de olsa her insanın bireysel anlamda özel alanı olmalıdır. Kendime ait arkadaş çevresiyle, kendi anne-baba ve kardeşleriyle geçirdiği zamanlar olmalı diye düşünüyorum. Tabi eşi ve çocukları ihmal*

etmeden” evlilikte bireysel alanlar ve bu alanların sınırları hakkındaki görüşlerini açıklamıştır. KK27 “*Bana göre ilişkiye bağlı eğer birlikteyken arkadaş olunuyorsa bireysel alana çok ihtiyaç hissedemeyebilir ama eşinizin yanında mutlu değilseniz o zaman ondan ayrı zaman geçirmeye ihtiyacınız olur muhakkak*” sözleri ile evlilikte sınırlar ve özel anlar hakkındaki görüşlerini açıklarken eşi olan KE27 “*Ben buna pek katılmıyorum. evlendiysen artık özel hayat kalmamalı, her şeyi beraber yapmalısın*” sözleri ile özel anların bulunmaması gerektiğini vurgulamıştır.

Evlilik süresi 20 yıldan uzun olan eşlerden KK14 “*Bence evet oluyor da zaten kadın olarak eşim isteyken kendi bireysel alanım oluşuyor haliyle*” sözleri ile evlilikte özel anların bulunmasını açıklarken eşi olan KE17 evlilikte özel anlar ve sınırlar ile ilgili “*Evet olmalı*” ifadesini kullanmıştır. KE15 ise “*Tabi her şey sınırlı eşler birbirinin lafından çıkmamalı*” sözleri ile evlilikte sınırlar ve özel anların olmasının derecesini vurgulamıştır.

Eşlerin bu konudaki düşüncelerinde dikkati çeken, sınırların olmasının yanında bu sınırların eşlerin birbirlerinin kararlarına saygı duymak şeklinde olması gerektiği, eşlerin ve ailelerin birbirlerinin alanına saygılı olmaları gerektiği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Eşler evlilikte özel anlar ve sınırlar konusunda toplumda yerleşmiş kapıl yargıları pek fazla kullanmamaktadırlar. Kalıp yargıların eşleri sınırlayan, onların hareket alanını daraltan bir yapıda olabileceği düşünüldüğünde, evlilikte özel anlar konusunda kalıp yargıların dile getirilmiyor olması eşlerin evlilik uyum düzeylerinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Bu da evliliğin iki kişi arasında olmasının yanında ailelerin de önemli olduğu yönündeki kalıp yargıların her durumda geçerli olmayacağı şeklinde yorumlanabilir.

3.5.1. Ailenin Evliliğe Müdahalesi

Evlilikte sınırların önemli bir boyutu da ailelerin sınırlarının farkında olması, evliliğe müdahale etmemeleridir. Eşlerin bu konudaki görüşleri çoğunlukla ailelerinin evliliklerine müdahale etmediği şeklindedir. Müdahale olduğunu belirtenlerden KE4 “*Nezaket çerçevesinde önerileri olur. Genellikle çocukların yetiştirmesi ve mutlu olmamız konusunda kendi hayat hikâyelerinden alıntılar anlatılır*” şeklindeki sözleri ile aileleri tarafından bir müdahalenin olduğu, bunun yanında söz konusu müdahalenin yapıcı olduğu yönündedir. Eşi olan KK4 ise “*Nezaket çerçevesinde önerileri olur. Genellikle*

çocukların yetiştirmesi ve mutlu olmamız konusunda kendi hayat hikayelerinden alıntılar anlatılır” müdahale konusunu öneri olarak adlandırmıştır.

Y kuşağında olanlardan KK2 ailelerin eşine ve evliliklerine müdahale konusunda *“Hayır. Müdahale etmiyorlar”* ifadesini kullanırken eşi olan KE2 *“Müdahale etmiyorlar. Belli kriterler dâhilinde özel alanları ve sınırları olmalıdır ama genelde birçok şeyi birlikte yapmalı ve birlikte zaman geçirmelidir”* ifadeleri ile müdahale olmadan eşi ve ailesinin daha fazla zaman geçirmelerinin doğru olacağını vurgulamıştır. KK12’de evliliğine ve eşine müdahale konusunda *“Olmuyor genelde”* cevabını verirken eşi olan KE12 *“Hayır buna izin vermem”* sözleri ile müdahaleyi doğru bulmadığını ve engelleyeceğini belirtmiştir.

X Kuşağında olanlardan K13 *“Evet oluyor kısmen”* şeklindeki sözleri ile ailesinin eşine ve evliliğine olan müdahalesinin mevcudiyetinden bahsetmiştir. KK15 ailesinin eşine ve evliliğine müdahalesi konusunda *“Eski adetlere göre kızın ailesini dinlemezsin kocanın ailesini dinlersin. Ama olması gereken kimsenin müdahalesine izin vermemek”* sözleri ile cevap vermiş, aile müdahalesinin olmaması gerektiğini vurgulamıştır.

Evlilik süresi 10 yıldan az olan çiftlerden KK8 *“İki tarafta karışmıyor. Bize bırakıyorlar bütün kararları. Aileyi evliliğe katmak doğru değil”* sözleri ile evliliğe aile müdahalesi konusundaki görüşlerini açıklamıştır. KK9 ise evliliğine müdahalenin olduğunu ve bu müdahalenin de *“Çocuk konusunda”* olduğunu belirtmiştir. KK20 ailesinin eşine ve evliliğine müdahale etmesi konusunda *“Yok olmadı”* cevabını verirken, eşi olan KE20 *“Olmadı. Tecrübe olan konularda yaşanmalı”* müdahaleye sınırlı da olsa taraftar olduğunu vurgulamıştır.

Evlilik süresi 10-20 arası olanlardan KK17 *“Mutlaka oluyor ama en son sözü biz veriyoruz. Bir şey alacağımız zaman, hastane randevularını falan uygun vakte getireceğimiz zaman arada ailemize fikir danışırız kararsız kalınca”* ailesinin eşine ve evliliğine müdahalesini bir sebebe bağlayarak açıklamıştır. KK21 *“Bizde olmaz. Büyük aile özel aile sınırına saygı gösterir. Rutinde müdahale olmaması özel çekirdek ailenin uyumu açısından önemli bir durumdur”* sözleri ile ailesinin eşine ve evliliğine müdahale etmediğini vurgulamıştır.

Evlilik süresi 20 yıldan fazla olanlardan KK14 ailesinin eşine ve evliliğine müdahalesi konusunda *“Olmadı. Olsa da müdahale ettirmem”* ifadesini kullanırken eşi

olan KE14 “Olmaz” ifadesini kullanmıştır. KK24 ise “Bizde tam tersi ailem eşime müdahale etmez, ben aileme müdahale ederim. Şöyle evli olmama rağmen ailemle olan bağım hiç zayıflamadı. Dönem dönem eşimi rahatsız etse de benim tavrım bu konuda değişmedi, değişmez” sözleri ile ailesinin eşine ve evliliğine müdahale etmediğini vurgulamıştır.

Ailelerin evliliğe müdahalesi konusundaki cevaplara bakıldığında genel olarak ailelerin çocuklarını evliliğine müdahale etmedikleri anlaşılrken, bu türdeki bir müdahalenin dozunun ayarlanmış olmasının mevcut evlilik için yararlı olabileceği, buna karşın müdahalenin dozunun artması halinde evliliğe zarar verilebileceği anlaşılmaktadır. Bu da evliliğe ailelerin müdahale edebileceği yönündeki kalıp yargıların her durumda yararlı ve geçerli olmayacağını göstermektedir. Ailelerin çocuklarının evliliğine müdahalesinde toplumca genel kabul görmüş ve sık tekrarlanan kalıp yargılardan çocuk konusunda müdahale yapılıyor olmakla birlikte, özellikle yaşın ve evlilik süresinin ilerlemesi ile çocuklara olan müdahalenin azaldığı veya yok olduğu söylenebilir.

3.5.2. Eş ile İlişkiyi Taze Tutmak

Eşler arasındaki ilişkinin taze tutulması, evliliğin sıradanlaşmasını önlemede, evliliğin dinamik bir yapıda olasında önemli bir etken olmaktadır. Araştırmada katılımcılara eşinizle ilişkinizi taze tutmak, güzelleştirmek amacıyla bir şeyler yapıp yapılmadığı sorulmuştur. Katılımcıların çoğunluğu eşler arasındaki iletişimin taze tutulması adına bir şeyler yapıldığını belirtmişlerdir. KK3 “Ara ara yaparız tabi ama bunu baş başa yapmaktan ziyade çocuklarımız da yanımızdaysa daha keyifle yaparız” sözleri ile evlilik ilişkilerini taze tutmak için yaptıklarını çocuklarını da dahil ederek ailecek bir şeyler yaptıklarını belirtmiştir. KK21 “Eşime özel olarak böyle bir şey yapmam, yapmak isterdim ama uyumumuz buna çok uygun bir altyapı da değil” eşi ile iletişimini taze tutmayı istemesine rağmen aralarındaki uyum sorunu yüzünden bunu yapmadığını vurgulamıştır.

Y Kuşağında olan KK2 eşi ile olan evlilik ilişkilerini tazeleme konusunda “Hediyeleşerek, tatile çıkarak hem kendimiz hem de evlilik için farklılıklar yapıyoruz” ifadelerini kullanırken eşi olan KE2 “İlişkimiz belli bir seviye de olduğu için böyle şeylere inanmıyorum” ifadelerini kullanarak eşinden farklı düşündüğünü belirtmiştir. KK6 ise “Evet yaparız ama genelde çocuklara göre hareket ediyoruz” sözleri ile evlilik ilişkisini

taze tutma çabasından bahsetmiş ve bu çabasına çocukları da kattığını ifade etmiştir. KK7 “*Baş başa gezmelere gideriz elbette*” sözleri ile eşi ile arasındaki evlilik ilişkisini taze tutmak için yaptıklarını belirtmiştir. X Kuşağında olan KK13 “*Eşimin işinden dolayı bu pek mümkün değil*” sözleri ile eşi ile ilişkilerini taze tutmak istemesine rağmen yapamadığını ifade etmiştir. KK15 ilişkilerini taze tutma konusunda “*Çiçek getirir. Yürüyüş yaparız*” sözleri ile eşinin yaptıklarını vurgulamıştır.

Evlilik süresi 10 yıldan az olan KK8 evlilik ilişkilerini taze tutma düşüncesinde olduğunu “*Yaparız tabi gezmeye gitmek yemeğe gitmek*” ifadeleriyle dile getirmiştir. KK12 “*Yaparız farklı bir yerlere gideriz*” sözleri ile eşi ile olan ilişkilerini taze tutma tutumu içerisinde olduğunu belirtirken eşi olan KE12 “*Yaparım eşimi güzel bir yere götürürüm ya da sevdiği bir şey alırım*” sözleri ile eşi ile olan ilişkilerini taze tutmak için kendince çabasının olduğunu vurgulamıştır. Evlilik süresi 10-20 yıl arasında olan eşlerden KK4 eşi ile arasındaki ilişkiyi taze tutuma konusunda “*Özel günleri mutlaka hatırlar ve ortamlar oluştururuz. Yılda 1-2 defa gezme –tatil olanakları yakalarız*” sözleri ile cevap verirken eşi olan KE4 “*Eşim küçük şeylerle mutlu olan, kendini tazeleyen, gezmeyi seven, yaşam enerjisine sahip, imkânlar ölçüsünde taleplerini karşılıyorum daha fazlasını yapmak arzusundayım*” sözleri ile ilişkilerini taze tutma çabasından bahsetmiştir. KK17 “*Gittiğimiz zaman çocuklarda oluyor genelde. Onlar olmadan eğlenmek istemiyorum. Kızım doğmadan önce daha çok giderdik tatile vb. yerlere. O biraz rahatsız olduğu için ve hava değişimi, yemeğe, iftara, Pınarbaşına pikniğe, yazın Gaziantep’te müze, mesire alanı gibi yerlere gidiyoruz. Evde evliliği taze tutacak şeyler olarak, süslenmeyi severim mesela dışarda pantolon giymem ama evde giydiğim pantolonlarım, kısa elbiselerim var. Değişikliği severim saçıma şekil vermeyi, boyamayı*” sözleri ile evliliklerini taze tutmak için yaptıklarından bahsederken benzer şekilde eşi olan KE17’de “*Darende’de pek olmasa da Malatya’da çocukları babaannelerine bırakıp çarşıya gidip gezmek ya da yürüyüşe çıkıyoruz. Ayda bir Elbistan’a gidiyoruz. Yazın başka yerlere gidiyoruz. Eşime hediye alarak çok olmasa da altın alıyorum. Yani zamanında ona ait olup sattığım takıları almaya çalışıyorum*” sözleri ile evlilik ilişkilerini taze tutmak için yaptıklarını belirtmiştir.

Evlilik süresi 20 yıldan fazla olan çiftlerden KE22 evlilik ilişkilerini taze tutmak konusunda “*Bazen*” ifadesini kullanırken eşi olan KK22 “*Eşimin işleri yoğun*” sözleri ile evlilik ilişkilerini taze tutmak için bir şey yapamadıklarını vurgulamıştır. KE26 eşi ile

olan ilişkilerini taze tutma konusunda “Hayır” cevabını verirken, eşi olan KK26 “Yok. Asla götürmez ondan düşüncesiz” sözleri ile evlilik ilişkilerini taze tutma konusunda bir şey yapmadığı için eşini sorumlu tutmaktadır.

Eşler arasındaki ilişkinin taze tutulması konusunda katılımcıların verdikleri cevaplara genel olarak bakıldığında, çoğu katılımcının bu yönde bir çabasının olduğu görülürken, birçok katılımcı çocukların ya bu tür bir çabaya katıldığını ya da engel teşkil ettiğini belirtmiştir. Bu yorum da evlilikte çocuk olmasından sonra çocuğa göre aile yaşamının şekillendiği şeklindeki kalıp yargıların geçerli olduğu şeklinde yorumlanabilir. Eşlerinin evlilik sürelerinin ve yaşlarının ilerlemesi ile evlilik ilişkilerini taze tutma konusundaki çabalarının azalıyor olduğu eşlerin sözlerinden anlaşılmaktadır. Özellikle 20 yıldan fazla süredir evli olan çiftlerde evlilik ilişkilerini taze tutma çabaları yok olmaya yakındır.

3.5.3. Eş ile İletişim

Eşlerin birbirlerini dinlemeleri, hayatın paylaşımı açısından önemlidir. Eşler aynı evi paylaşmanın yanında, çocuk yetiştirmeden ailenin gelir gider dengesine kadar çok sayıda konuyu birlikte karşılamaktadırlar. Bu birlikteliğin ana unsuru da eşler arasındaki iletişimin üst seviyede olmasını gerektirmektedir. Araştırmada eşinizle iletişiminiz nasıldır, sohbet eder misiniz sorusu sorulmuştur. Bu konuda; KK2 “Çocuklardan artan kalan zamanlarda, bazen çocuklarla beraber sohbet ediyoruz. Dinlemeyi seven insanlarız” sözleri ile eşi ile olan iletişiminin durumunu anlatırken eşi olan KE2 “Çocuklar izin verdiği ölçü de birbirimizle muhabbet edip vakit geçirmeye çalışıyoruz” eşi ile benzer ifadeleri kullanmıştır.

Y Kuşağında olan çiftlerden KK3 “Eşim her konuda beni dinler hiç de sıkılmaz. Ancak eşim kendi konuşmayı fazla sevmez.(ancak buna bazen acaba ben mi çok konuşuyorum yoksa normal o mu demekten alamıyorum☺) fakat iletişim olarak iyiyiz” sözleri ile eşiyle olan iletişiminin durumunu açıklamıştır. KK7 eşi ile iletişim durumu konusunda “İletişim konusunda sıkıntımız yok her şeyi birbirimize rahatlıkla anlatırız elbette ama bu %100 birbirimizi anladığımız anlamına gelmez elbette anlaşılmadığımı düşündüğüm olur” sözleri ile eşi ile iletişimlerinin tam olmamasına rağmen iletişimlerinin olduğunu belirtmiştir.

X Kuşağında olan eşlerden KK13 “İletişimimizde bir sıkıntı yok şükür. Uzun uzun konuşuruz birbirimizi dinleriz” sözleri ile eşi ile olan iletişiminin iyi düzeyde olduğunu belirtmiştir. KK15 eşi iletişimi konusunda “Dinlerim, sohbet ederiz, kahve, çay hepsinde uzun sohbetlerimiz olur” sözleri ile eşiyle olan iletişiminin durumunu açıklamıştır.

Evlilik süresi 10 yıldan az olan KK6 “Hep o konuşur ben dinlerim bende bazen kendim isyan ediyorum beni de dinle diye” sözleri ile eşi ile olan iletişimindeki sorunu dile getirmiştir. KK8 “İletişimimiz iyi, konuşuruz sohbet ederiz, birbirimizi dinleriz” sözleri ile eşiyle olan iletişimlerinin iyi düzeyde olduğunu belirtmiştir.

Evlilik süresi 10-20 yıl arasında olan eşlerden KK4 “Konuşmayı-detaylı anlatmayı seviyorum. Eşim özetle anlatmamı özenle beni dinlemeyi sever” sözleri ile eşinin kendisi ile olan iletişimini anlatmıştır. Eşi olan KE4 “Eşimin bazı sağlık sorunları var. iletişimimiz güçlü, benim mantıksal onun duygusal olması uzun sohbetlerin önüne geçebiliyor. Kadını dinlemek bir sanattır ve mutluluğun anahtarıdır” sözleri ile eşi ile olan iletişiminin kuvvetli olduğunu belirtmiştir. KK5 ise “Evet, bazı zamanlar dinleyebilir” sözleri ile eşi ile olan iletişiminin zayıf olduğunu belirtmiştir.

Evlilik süresi 20 yıldan fazla olan çiftlerden KK14 eşi ile iletişimi konusunda “Hayır” cevabını verirken, eşi olan KE14 “Ara sıra telefonda sadece dinlerim” sözleri ile eşi ile aralarında iletişimin olmadığını vurgulamıştır. Benzer şekilde KK22 eşi ile iletişimi konusunda “Dinlemez çoğu zaman” ifadesini kullanırken, eşi olan KE22 “Sohbeti sever” sözleri ile aralarında iletişim olmadığını vurgulamıştır.

Eşle olan iletişim konusunda katılımcıların vermiş oldukları cevaplara genel olarak bakıldığında, eşler arasında iletişimin bulunduğu görülürken, bazı katılımcılar bu sohbetlere çocukların mani olabildiğini, bazıları ise evlenmeden önce iletişimlerinin daha iyi olduğunu belirtmiştir. Evlilikle ilgili kalıp yargılar düşünüldüğünde, evlilik yaşamının çocuklara göre ayarlandığı ve zamanla eşler arasında bazı uzaklıkların olabileceği yönündeki kalıp yargıların geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Eşler arasındaki iletişim çocukların olması ile birlikte zayıfladığı görülürken, evlilik süresinin ilerlemesi ve eşlerin yaşlarının ilerlemesi ile de eşler arasındaki iletişim oldukça zayıflamaktadır.

3.5.4. Evlilikle İlgili Diğer İnsanların Tutumu

Evlilik ile ilgili tutum, bireylerin aile yaşamlarını etkileyecek önemli bir unsurdur. Erkek veya kadının evliliğe bakışı, evlilikten beklentileri nasıl ise o evlilik bu beklenti ve tutumlar çerçevesinde şekillenecektir. Araştırmada katılımcılara genel olarak diğer insanların evlilik ile ilgili tutumları hakkında neler düşündükleri sorulmuştur. Bu konuda; KK2 *“İnsanlarda bireysellik artı ve evlilik, çocuk bakımı külfet olarak görülmeye başladılar. Bu toplumda da yozlaşmaya sebep oluyor”* şeklinde düşüncelerini belirtirken, eşi olan KE2 *“Toplum olarak olumsuz yönleri bilinçli bir şekilde ön plana çıkarılıyor”* sözleri ile toplumun evliliğe yönelik tutumunu dile getirmiştir.

Y Kuşağında olan KK3 *“Toplum olarak evlilikleri belirli bir standart kalıp içine aldığımızdan dolayı evlendi bak şunu da yapıyor, bir de evli olacak gibi gibi düşünüldüğü için evliliklerini istedikleri gibi yaşamıyorlar. Bir de üzerlerine vazife olmamasına rağmen ne yazık ki insanlarımız başkalarının evliliklerine karışma noktasında sınır tanımıyorlar”* sözleri ile evliliğe karşı diğer insanların tutumlarının nasıl olduğunu dile getirmiştir. KK5 evlilik hakkında insanların düşüncesi konusunda *“Geleneksel bakış açılarının değişmesi lazım”*, eşi olan KE5 *“Kesinlikle yanlış inançlara sahibiz”* ifadeleri ile evlilik hakkında genel bakış açısının değişmesi gerektiğini vurgulamıştır. Toplumun genel bakış açısı kalıp yargıları oluşturmaktadır. Geleneksel bakış açısının değişmesi toplum içerisinde yerleşik olan kalıp yargıların da değişmesini sağlayabilecektir. Katılımcının bu sözlerinden hareketle, evlilik ile ilgili kalıp yargıların değişmesi gerektiği düşüncesinin oluşmaya başladığından bahsetmek mümkündür. X Kuşağında olan KK13 *“Evliliği basite aldıklarında evlilik kolay geliyor ve o yüzden sonraki aşamada zorlanıyorlar”* sözleri ile diğer insanların evliliğe bakışlarını eleştirmiş ve bu şekilde bir bakış açısıyla uzun süreli evliliklerin yaşanamayacağını belirtmiştir.

Evlilik süresi 10 yıldan az olan çiftlerden KK12 evlilik ile ilgili genel tutumu tarif ederken *“Özgürlüğün elinden gidiyor”* ifadesini kullanmıştır. Evlenme sonrasında eşlerin özgürlüklerinin kısıtlanması kalıp yargı olarak toplumda hakim bir görüş halindedir ve evli bireylerin kalıp yargılara olan yatkınlık düzeyini gösterecek niteliktedir. KK8 *“Toplumda kadın ev işi yapmalıdır, hasta olursa yaparız, iş yaşamında bulunan kadın için çokta geçerliliği yok”* sözleri ile evlilikle ilgili kalıp yargıların durumunu açıklamıştır. Katılımcının belirttiği gibi iş yaşamının gelişmesi ile birlikte kadının ev

işleri yapacağı şeklindeki kalıp yargılar zamanla geçerliliğini kaybetmeye başlamaktadır. Benzer şekilde KK9 “*Cahil inanışlar var*”, eşi olan KE9 “*Değiştirilmesi gerekiyor artık*” sözleri ile evlilikle ilgili diğer insanların görüşlerinden oluşan kalıp yargıların artık değişmesi gerektiği düşüncesinin özellikle evlilik süresi az olan çiftlerde yaygın olduğu söylenebilir. Evlilik süresi 10-20 yıl arasında olan KK4 evlilik ile ilgili diğer insanların tutumunu “*Ülke genelinde ayrılıkların çoğaldığını üzülerken izliyoruz evlilikle ilgili insanlar çok ince eleyip sık dokuyor. Ekonomi duygusallıkların ön planda*” sözleri ile ifade ederken eşi olan KE4 “*Çiftler birbirlerini karşı olumsuz beklenti ve tutumlar içerisinde olmamalı, inançlı kapalı yaşam tarzını zorlama, tutumlu olmamalı*” ifadelerini kullanmıştır. KK7 “*Evlilikte önemli olan karşındakini insan olarak görüp insansa davranmaktır. Nasıl dışardaki insanlara tahammülümüz fazlaysa, asıl yanı başımızdakine bu sınırı arttırmalıyız çünkü bir ömür aynı çatı altındayız*” evlilik ile ilgili düşüncelerini dile getirmiştir. KK17 “*Kişiden kişiye değişiyor bu tutumlar. Büyüklerimize göre evlilik kutsaldır, birbirimize tahammüldür. Gençlere göre ise aşk olmazsa evlilik olmaz düşüncesi*” sözleriyle evlilik ile ilgili düşüncelerin zamanla nasıl değiştiğini belirtirken eşi olan KE17 “*Evli olunca bireysel düşünmüyorsun, bencil olamıyorsun, sorumluluklar oluyor, en basit dışarı çıkacağım zaman evin alışverişini yapıyorsun oda bir sorumluluk*” evliliğin sorumluluk gerektirdiğini vurgulamıştır. Evlilik süresi 20 yıldan fazla olan çiftlerden KK14 “*Olduğundan fazla beklentiye giriyorlar, eşlerini tanıdıkları halde fazlasını bekliyorlar yani zaten olanla yetinmeyip hep istiyorlar genelde*” sözleri ile evliliklerin neden mutlu bir şekilde devam etmediğinin sebebini belirtirken, eşini destekler bir şekilde KE14 “*Evlilik sabır ve fedakarlık ister birbirlerini anlamaya çalışsınlar*” sözleri ile mutlu evlilik için olması gerekeni vurgulamıştır. Benzer şekilde KK15 mutlu ve uyum içerisindeki evlilik için “*Mutlu olsunlar, birbirlerini üzmesinler*” şeklinde tavsiyelerini sunmuştur.

Katılımcılarına yorumlarına göre günümüzdeki evlilikler geçmişteki evliliklere göre yozlaşmış durumdadır Bu düşünce toplum arasında sıklıkla kullanılan kalıp yargılardandır. Bu kalıp yargıların artık değişmesi gerektiğini genel olarak kabul edilmiş durumdadır. Bu değişimi gerektiren sebep olarak da iş yaşamında kadının da katılması gerekliliğidir. Evlilik süresi az olan ve yaşı küçük olan çiftlere göre kadın ev işlerini yapar gibi kalıp yargılardan artık vazgeçilmesi gerekmektedir. Eşlerin görüşleri ayrı ayrı incelendiğinde benzer ifadelerin her iki tarafça da dile getirildiği görülmektedir. Bu

açından bakılarak eşlerin evlilik uyum düzeylerinin yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

3.6. Günümüz Evlilikleri

Araştırmada katılımcılara günümüz evlilikleri ile ilgili düşünceleri sorulmuştur. Katılımcılar verdikleri cevaplarda günümüz evliliklerinin durumu farklı açılardan değerlendirilmektedirler. KK1 *“Evliliklerin kısa süre içerisinde sonlanmasının en önemli sebebinin tahammülsüzlük olduğu kanaatindeyim. Çünkü gelişen dünya insanlara minnet etmeme gibi bir düşünce tarzını empoze ediyor. Bu nedenle gençler en ufak bir anlaşmazlıkta kolay bir şekilde rest çekip ayrılmayı seçebiliyor”* şeklindeki sözleri ile günümüz evliliklerinin neden kolay sonlandığına değinmiştir. Bu ifadelerle bakılarak evlilikte sorunlar yaşanıyor olsa da boşanmanın toplum tarafından hoş karşılanmadığına yönelik kalıp yargıların katılımcının görüşlerine hâkim olduğunu söylemek mümkündür.

Y kuşağında olan çiftlerden KK2 *“Günümüzde evli çiftler, gençler sorumluluktan kaçıyorlar. Kadının erkekten, erkeğin kadından beklentileri çok fazla. Karşılıklı bazen tek taraflı bencillik teknolojiyle fazla meşgul olma evliliği olumsuz etkileyen durumlar”*, eşi olan KE2 ise *“Kimse kendisinden taviz vermiyor ve tahammülsüzlük boşanma sebebi”* sözleriyle günümüzdeki evliliklere bakışını ifade etmiştir. Katılımcıların ifadesinde de görüldüğü gibi kadın ve erkeğin görevleri ile ilgili kalp yarıların toplumun günümüz evliliğine bakışında etkili bir faktör olduğu söylenebilir. KK4 günümüz evlilikleri için *“Çok uzun süren tanışma süreleri var. Gençleri izliyorum çok rahatlar birçok şeye bağımlılar örf ve adetler unutuluyor. Modern yaşama örf ve adetlerimiz uyarlanmalı. Ailelerin çiftler üzerindeki etkisi azaltılmalı”* ifadelerini kullanırken eşi olan KE4 *“Maalesef aile yapısı her geçen gün biraz daha zedeleniyor. Çocuklar ilgisiz büyüyor küçük tartışmalar aileleri sonlandırıyor. Saygı az, sevgi, evlilik öncesi yaşanıp zedeleniyor. İnsanlar ekonomik, psikolojik evlilik teorisi içerisinde olmaları boşanmaları artırıyor”* sözleri ile günümüz evliliklerinin neden devamlı olmadığını, eşler arasında evlilik uyumunun sağlanamadığını vurgulamıştır. X Kuşağında olan çiftlerden KK13 *“Yeni çiftlerin evliliğe sabırla girmedikleri için olabilir”* sözleri ile günümüz evliliklerinin durumu konusundaki düşüncelerini belirtmiştir. KK15 *“Sokakta buluyor sokakta bırakıyor, para varsa evlilik var para yoksa evlilik yoktur. Sabır yok, öfke çok. O diyor benim ailem diğeri diyor benim ailem bundan dolayı artırıyor”* sözleri ile günümüz

evlilikleri hakkındaki görüşlerini dile getirmiştir. KK23 günümüz evliliklerinde boşanmanın artma sebebi olarak *“Kadınlar ekonomik özgürlüğe kavuşunca erkeklerin eziyetini çekmiyorlar artık. Bence kadınların kendine ait parası olmalı bu çok önemli eğer paraları olursa erkeğin her dediğini yapmak zorunda kalmazlar. Kadının en büyük silahı parasıdır”* ifadelerini kullanırken eşi olan KE23 *“Kadınların boşanma merakı oluştu. Eskiden böyle şeyler yoktu. Kadın evlendi mi kefenle çıkardı o evden şimdi moda olmuş adam sesini yükseltse kadın valiz topluyor. Erkekler de saman korkuluğu gibi zaten. Sonuçta boşanmalar artıyor”* ifadelerini kullanmıştır. KK24 günümüz evlilikleri hakkındaki görüşlerini *“Eşler narsist bence bu da evliliklerin sonunu getiriyor. Şimdiki gençler evlenince anne babalar dışarıda kalsın hatta mümkünse asla olmasınlar istiyor. Aldığınız kız ya da erkek ağaç kovuğundan çıkmıyor. Sonuçta onunda bir annesi –babası var. Onları yok sayınca eş de bir zaman sonra evliliğinde huzursuz olmaya başlıyor. Huzursuz biri o evlilikten de soğuyor. Bu da büyüye büyüye boşanmaya gidiyor”* sözleri ile dile getirirken eşi olan KE24 *“Gençler sabırsız, tahammülsüz, memnuniyetsiz. Eskiler bize evlenirken derlerdi ki emeksiz yemek olmaz. Ben de şimdi evlenecek gençlere diyorum, sabırlı olun”* sözleri ile günümüz çiftlerine tavsiyelerde bulunmuştur.

Evlilik süresi 10 yıldan az olan çiftlerden KK6 *“Kimsenin birbirine tahammülü olmadığı için boşanmalar artıyor”* sözleriyle günümüzde bazı evliliklerinin neden uzun süremediğini açıklamıştır. KK8 *“Evlilikler ön planda gösteriş, karşılaştırma çok var, üstün olanı görme, mutsuz evlilikler çoğalıyor. Boşanmaların temel sebebi kıyaslama, samimiyet azaldı, belli şeyleri gösterme. Bir ekmeği ikiye bölerim, birbirlerine dayanışma olduğu dönem bitti. Tüketim çılgınlığı erkeğin yetersiz hissetmesi kadınlarda tükenmek bilmeyen almak isteği”* sözleri ile günümüz evliliklerinin durumu hakkındaki düşüncelerini dile getirmiştir. KK11 *“Her zaman evliliğin başı saygıdır. Saygıdan sonra her şey gelir sevgi sorumluluk güven birbirine olan tahammül bunlar beraberinde gelir ve güzel bir evlilik çıkar ortaya ama bazı insanlar bunu yapmaz boşanmalar artar”* sözleriyle günümüz evliliklerini yorumlarken benzer şekilde eşi olan KE11 *“Saygı ve sabır eksikliğinden bittiğini düşünüyorum”* sözleri ile günümüz evliliklerinin neden bittiğini vurgulamıştır. KK12 *“Tahammül yok anlayış sıfır”* sözleri ile günümüzdeki evlilikler hakkındaki düşüncelerini dile getirirken eşi olan KE12 *“Karşılıklı sabır yok tahammül az”* sözleri ile eşi ile bezer olan düşüncelerini dile getirmiştir. KK19 günümüz evlilikleri hakkında *“Evlilikler tozpembe yaşanıldığını düşünülüyor ama gerçek evliliğe*

atıldığında böyle olmadığını sorumluluklar zorlaştırıyor, sabır olmuyor bu gibi sonuçlardan dolayı boşanmaya daha yakınlar” ifadelerini kullanarak günümüzdeki evliliklerde evlilik uyumunun olmamasını ve evliliklerin son bulmasının sebeplerini dile getirmiştir. KK20 günümüz evliliklerinde boşanma sebepleri arasında “Teknoloji bağımlılığı, sosyal medya, bencillik, paylaşma olmaması boşanmanın ana sebepleri” olduğunu dile getirirken eşi olan KE20 “Üçüncü kişilerin var olması, insanların yaptığı hatalardan insanların derdine inilmeli herkes ben dememeli” sözleri ile günümüz evliliklerinde evlilik uyumunun sağlanabilmesi için tavsiyelerde bulunmuştur. KK24 günümüz evlilikleri hakkındaki görüşlerini “Şimdiki evliliklerde bana göre aile içinde saygının eksik olduğunu düşünüyorum. Tek taraflı değil bu aynı zamanda merhametin içinde eksik olduğunu düşünüyorum. Biraz daha empati olması taraftarıyım iki taraf içinde. Boşanmalarında bu sebepten dolayı arttığını düşünüyorum” sözleri ile dile getirirken, eşi olan KE25 “Birbirlerini iyice tanımadan evlendiklerinden dolayı boşanmalar artıyor” sözleri ile günümüz evliliklerinde boşanmaların artma sebeplerini vurgulamıştır. Evlilik süresi 10-20 yıl arasında olan eşlerden KK3 “Günümüzde sanal evliliğin çıkar ilişkilerine dayalı evliliğim ve küçük yaşta evliliğin hat safha da olduğu bir dönemdeyiz. İnsanlar birbirlerini tanımadan sırf parası için evleniyor. Ya da internet aracılığıyla tanışıp evleniyor. Bu nedenle de parası fazla birini bulunca ya da internetten başka birini bulunca evlilikte bitiyor. Arada sevgi, saygı olmayan birliktelikten zaten hayır gelmeyeceğini biliyoruz” sözleri ile günümüzdeki evlilikleri nasıl gördüğünü dile getirmiştir. KK5 günümüz evlilikleri için “Bilinmemezlik” ifadesini kullanırken eşi olan KE5 eşi ile uyumlu bir şekilde “Evlilik bilinmiyor” ifadesini kullanmıştır. KK10 “Birbirlerini tam tanıyıp anlamadan başlanılan evliliklerin sonu hüsrarla bitiyor” sözleri ile günümüz evlilikleri hakkındaki düşüncelerini dile getirirken, eşi olan KE10 “Saygı olmadığı için insanlarda özgüven artıyor ve ayrılıklar çoğalıyor” günümüz evliliklerinin uzun süreli olmamasının sebebini vurgulamıştır. KK17 “Evlilik kutsallıktan çıktı yani nesle göre evliliği sadece dış güzellik olarak görüyorlar. Eşlerin ahlakında önemli olduğunu, manevi güzelliği göz ardı ediyorlar. Birde insanlarımız doyumsuzlaştı. Kadınlar her şeyin en lüksünü olmak istiyor. Yaşam şartları ağırlaştı. Geliri olmayan bir erkek karşılayamıyor. En ufak tartışmada kadın evi terk ediyor. Erkek teselliye başka şeylerde arıyor. Bir evde maneviyat olmalı bence. Manevi güzellik olmazsa maddi güzellik olmaz. Allah’ı unuttuğumuz yerde sıkıntılar başlar” sözleri ile günümüz

evlilikleri hakkındaki düşüncelerini dile getirirken eşi olan KE17 ise “Evlilik oyuncak oldu günümüzde. İnsanlar sünnetten ve Kur'an'dan ayrıldıkça evliliğe verilen değer azaldı. Boşanmalar arttı. Çiftler birbirine tahammül edemiyor ya da evlilikle aradıklarını bulamıyor yeni arayış içinde oluyorlar” sözleri ile günümüz evliliklerinde yaşananların sebebini vurgulamıştır. Evlilik süresi 20 yıldan fazla olan eşlerden KK14 günümüz evlilikleri için “Yani çevremde pek yok ama gençler anladığım kadarıyla hep pamuklara sarılmak, hep tozpembe yaşamak istiyorlar. Bizim sabır dediğimiz şeye onlar eziyet diyorlar. Empati ve anlayış olamadığı için beklentiler üst seviye de olduğu için boşanmalar artıyor” ifadelerini dile getirirken, eşi olan KE14 “Kadının kendi kendine yetmesinden dolayı ve ananelerin terkedilmesinden evlilikler çabuk bitiyor” sözleri ile günümüz evliliklerinin kendi kendine yetme kalıp yargısı sebebiyle bitiyor olduğunu vurgulamıştır. KK16 günümüz evliliklerinde “Hoşgörü ve sabır eksikliği” bulunduğunu dile getirmiştir. KK22 günümüz evlilikleri için “Saygı yok” ifadesini kullanırken, eşi olan KE22’de benzer şekilde “Saygı, sabır yok” ifadesini kullanmıştır.

Bu ifadelerde de görüldüğü gibi evlilikle ilgili kalıp yargılar bireylerin düşünce yapısına işlemiş durumdadır. Araştırmaya katılanlar ‘kadının evlendikten sonra geldiği evden ancak kefenle çıkacağı’ gibi evlilikle ilgili kalıp yargıları doğrudan ifade ediyor olmasalar da günümüz evlilikleri ile ilgili yorumlarında evlilikle ilgili kalıp yargılar belirgin bir şekilde görülebilmektedir. Günümüz evlilikleri ile ilgili düşüncelere bakıldığında eşlerin genellikle benzer düşüncelere sahip oldukları görülmektedir. Özellikle evlilik süresi ve yaşı ilerlemiş olan çiftlerin düşüncelerinde ‘Saygı’, ‘sevgi’, ‘hoşgörü’ gibi evlilik ile ilgili genel kabul görmüş kalıp ifadelerin gençler tarafından bilinmiyor olması günümüz evlilikleri için önemli bir sorun oluşturmaktadır.

SONUÇ

Araştırmada katılımcılara evlilikle ilgili düşünceleri farklı açılardan sorulmuştur. Katılımcıların bu sorulara vermiş oldukları cevapların değerlendirilmesinde ise kullanılan ifadelerde evlilik ile ilgili kalıp yargılarının bulunup bulunmadığı, katılımcıların kalıp yargıları kullanma konusundaki yatkınlıkları göz önüne alınmıştır. Araştırmada sadece bir soruda evlilik ile ilgili kalıp yargıların bulunup bulunmadığı sorulmuş, diğer sorularda ise doğrudan böylesi bir ifade kullanılmadan, evlilik ile ilgili farklı açılardan sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların bu sorulara verdikleri cevaplara şekil veren düşünce yapılarına yerleşmiş kalıp kargılar verilen cevapların içerişinden çıkartılarak değerlendirilmiştir. Araştırma soruları eşlere ortak olarak sorulmuş, çoğunlukla eşlerin ikisi de sorulara cevap verirken, bazı katılımcılarda eşlerden birinin sorulara cevap vermiştir. Her iki eşin verdiği cevaplarda çoğunlukla bir paralellik bulunmaktadır. Eşlerden birinin vermiş olduğu cevaba yakın bir cevabı genellikle diğer eş de vermiştir. Bu durumu evlilikle ilgili kalıp yargılar açısından düşündüğümüzde, eşler arasında bir uyumun olduğu, benzer düşünceler içerisinde olduklarını söylemek mümkündür.

Eşlere evlilik kavramının tanımı sorulduğunda katılımcıların çoğunlukla benzer cevap verdikleri görülürken, verilen cevaplar evlilik kavramına farklı bakış açılarından yaklaşımın olduğu görülmüştür. Katılımcıların yaptıkları tanımlara bir bütün halinde bakıldığında kavramın tanımlanmasının kapsamlı bir biçimde yapılmış olduğu görülmektedir. Verilen cevaplarda evlilik kavramına farklı bakış açılarından yaklaşıırken, bu yaklaşımlarda kalıp yargıların bulunduğu, bireylerin düşüncelerinin şekillenmesinde bu kalıp yargıların etkili olduğu görülmüştür. Çiftlerin evliliği tanımlamalarındaki uyum evlilik süresinin fazla ve eşlerin yaşlarının ileri olduğu evliliklerde daha belirgin bir şekilde görülmektedir.

İyi ve güzel bir evlilikte bulunması gereken nitelikler konusunda da katılımcıların çoğunluğu sadakatin evlilik kurumunun devamlılığı üzerindeki etkileri üzerinde durulduğu görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğu evliliğin devamlılığı için ayrıca eşler ve aileler arasındaki uyumun önemli bir unsur olduğu düşüncesi hakimdir. Eşler arasındaki birliktelik hissi ile beslenen uyum duygusu, evliliklerin sağlıklı yürümesine ve boşanma gibi olumsuzlukların yaşanmaması konusunda önemli bir unsur olmaktadır. Katılımcılar bu konuda manevi duyguların da önemli olduğunu vurgulamışlardır. Evlilik

süresi fazla olan çiftlerde iyi ve güzel bir evlilik için dile getirilen tavsiyelerde kalıp yargılar daha yoğun bir şekilde dile getirilmektedir.

Katılımcıların evliliğin tanımı ile ilgili verdikleri cevaplarda evlilikle ilgili kalıp yargıların izlerinin olduğu belirgin bir şekilde görülmektedir. Eşler evlilikle ilgili kalıp yargıların bulunduğunu ve bu kalıp yargıların neler olduğu konusunda da hem fikir durumdadırlar. Kendi bakış açıları, karşı karşıya kalmış oldukları durumlar veya bölgesel olarak hakim oldukları kalıp yargıları dile getirmektedirler. Yaş ve evlilik süresi kalıp yargıların kullanılmasını arttırmaktadır.

Eşler kendi evliliklerini tanımlarken de dile getirdikleri ifadelerde birçok kalıp yargıyı doğrudan olmamakla birlikte dolaylı olarak ifadelerinin içerisinde dile getirmiş durumdadırlar. Tanışmaları, evliliklerinin ilk yılları ve evliliklerinin devamında yaşadıklarını anlatırlarken ve bu konuda genelleme yaparlarken, evlilikle ilgili kalıp yargıların izleri görülmektedir. Evlilikleri ile ilgili pişmanlıklarının sorulduğu katılımcıların, evlilikle ilgili kalıp yargıların onlara vermiş olduğu zararlar belirgin bir şekilde görülmektedir.

Araştırmada katılımcılara eşleri ile aralarında farklılıklarının bulunup bulunmadığı farklı açılardan sorulmuş ve bu farklılıkları değerlendirmeleri istenmiştir. Eşlerin verdikleri cevaplara bakıldığında çoğunda böylesi bir farklılık bulunuyor olmakla birlikte, bu farklılığın ana sebebi olarak toplumda yerleşik durumda olan kalıp yargıların hakim olduğu ve eşlerin evliliğe bakışlarını ve bu konudaki tutumlarını şekillendirici önemli unsurlardan biri olduğu görülmektedir.

Evli olmanın anlamının sorulduğu eşler, verdikleri cevaplarda, evlilik kavramına yapmış oldukları tanımlara benzer bir biçimde cevaplar vermişler ve verdikleri cevaplarda evliliğin bir sorumluluk olduğu, bu sorumlulukların evlilikle ilgili kalıp yargılara uygun bir biçimde kadına ve erkeğe toplum tarafından biçilen görevlerin hakim olduğu görülmektedir. Zamanla bu sorumlulukların değişebileceğini belirten katılımcılar, bu değişimle ilgili açıklamalarını yaparlarken de evlilikle ilgili kalıp yargıların izlerini düşüncelerine yansıtmış durumdadırlar. Genellikle zaman ve yaşanmışlıklar kaynaklı olarak evliliklerin standartlaşabildiğini belirten katılımcıların görüşlerinde toplumsal cinsiyet rollerinin ve evlilikle ilgili kalıp yargıların hakim olduğu görülmektedir.

Eşler evliliklerde belirli sınırlamaların olması gerektiği, her bireyin kendine ait özel alanının olması konusunda da hem fikir durumdadırlar. Ailelerinin bu özel alana müdahale etmediğini belirten katılımcılar aileler tarafından yapılan müdahalelerin de belirli bir çerçevede kaldığı ve yapıcı türden olduğunu belirterek, bireysel sınırlılıklar konusunda da evlilikle ilgili kalıp yargıların düşüncelerinin oluşmasında etkili olduğu görülmektedir. Araştırmada eşler arasındaki iletişim durumu da katılımcılara sorulan sorular arasındadır. Bu konuda verilen cevaplarda da evlilikle ilgili kalıp yargıların bulunduğu görülmektedir.

Eşler günümüz evliliklerini yorumladıkları ve bu konu ile ilgili kendilerine sorulmamış konulardaki görüşlerinde de evlilikle ilgili kalıp yargıları içeren yorumlarda bulunmuşlardır. Verilen hemen her cevapta evlilikle ilgili kalıp yargıların hakim unsur olduğu görülmektedir. Araştırmada aynı soruya eşlerin ayrı ayrı cevap vermeleri istenmiştir. Eşlerin ayrı ayrı vermiş oldukları cevaplar incelendiğinde, eşlerin kalıp yargılar konusunda fikir birliği içerisinde oldukları ve bu yönüyle de bakıldığında eşlerin evlilik uyumlarının olduğu söylenebilir. Eşlerin farklı konulardaki cevapları incelendiğinde kalıp yargılara olan yatkınlık özellikle yaşı ileri ve evlilik süresi fazla olan çiftlerde daha çok görülmektedir. Genç ve yeni evlenmiş olan çiftler evlilikle ilgili kalıp yargıların artık değişmesi ve hatta ortadan kalması düşüncesindedirler. Bu değişimi gerektiren en önemli sebepler arasında aile yapısının değişmesi ile birlikte çekirdek aile yapısının daha çok tercih ediliyor olması, ailelerin kendileri ve çocukları için daha iyi koşullar sağlama isteği ile birlikte eşlerin ikisinin de çalışma yaşamına katılmaları bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abalı, N. (2009). Türk halk hikâyelerinde “ilk görüşte aşk” motifi, ensest yasağı ve egzogami. *Millî Folklor*, 21(83), 97-102.
- Adak, N. (2016). *Değişen toplumda değişen aile*, Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları.
- Akarsu, B. (2007). *Felsefe terimleri sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Akkiraz, S. ve Kasadar M. (1998). *Delilleriyle kadın ilmihali*, İstanbul: Ravza Yayınları.
- Altemeyer, B. ve Hunsberger, B. (1992). Authoritarianism, religious fundamentalism, quest, and prejudice. *International Journal for the Psychology of Religion*, 2(2), 113-133.
- Apalı, Y. (2016). Toplumsal değişme bağlamında bilginin değişimi ve dönüşümü. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(17), 395-405.
- Aronson, E. Wilson, T. D. ve Akert, R. M. (2012). *Sosyal psikoloji*. (Çev. O. Gündüz), İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Arslantürk, Z. (2009). *Sosyoloji*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Arvas, F. B. ve Hökelekli, H. (2017). Dindarlık ile evlilik doyumu ve evlilikte sorun çözme ilişkisi üzerine bir inceleme. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15(34), 129-160.
- Aslan, M. ve Doğan, S. (2020). Dışsal motivasyon, içsel motivasyon ve performans etkileşimine kuramsal bir bakış. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 11(26), 291-301.
- Ayan, D. Beder-Şen, R. Yurtkuran, S. ve Ünal, G. (2002). Akraba evliliğinin kültür birikiminde ve toplum hayatındaki bazı görünüşleri: dil, din ve tıp. *Aile ve Toplum*, 2(5), 77-90.
- Aydın, C. ve Genç, A. (2014). Kuran’ın sunduğu zihniyet değişimine karşı bir direniş örneği olarak kalıp yargı ve ön yargılar. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (36), 167-184.
- Aydın, M. (2013), *Sistematik aile sosyolojisi*, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Aytaç, A. M. (2007). *Ailenin serencamı*, Ankara: Dipnot Yayınları.

- Bağlı, M. ve Sever, A. (2005). Tabulaştırılan/tabulaşan kurumun (ailenin) kurbanlıklar edinme pratiği: levirat ve sororat, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 8(8), 1-13.
- Baker, U. (2010). *Kanaatlerden imajlara*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Barutçugil, İ. (2002). *Performans yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.
- Baumeister, R. F. (1998). The Self. D. T. Gilbert, S. T. Fiske ve G. Lindzey (drl.), *The Handbook of Social Pyschology* (s. 680-740). McGraw-Hill, New York.
- Baymur, F. (2010). *Genel psikoloji*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Beştepe, A. (2021). *Lise öğrencilerinin farklı kimliklere dair kalıp yargıları ve bunların kaynakları*. Yüksek Lisans Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tokat.
- Bilgin, N. (1994). *Kimlik sorunu*. İstanbul: Aşina Kitaplar Yayınevi.
- Cottle, S. (2000). Media research and ethnic minorities: mapping the field. S. Cottle (Ed.), *Ethnic minorities and media: changing cultural boundaries* içinde (s. 1-30). Philadephia: Open University Press.
- Cüceloğlu, D. (2004). *Yeniden insan insana*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (2006). *İnsan ve davranışı*. 15. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (2017). *Evlenmeden önce*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çayır, K. (2012). Yaşçılık/Yaşa dayalı ayrımcılık. K. Çayır ve M. A. Ceyhan (Ed.), *Ayrımcılık çok boyutlu yaklaşımlar* içinde (s.163-174). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çelen, N. (2000). Tipoplojik (lewin) ve sağduyu psikolojisinin (heider) benzeri yönleri üzerine bir çalışma. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(1), 101-108.
- Çelik, M. ve Tümkaya, S. (2012). The relationship between job variables of life satisfaction and marital satisfaction of lecturers. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 13(1), 223-238.
- Demir, M. A. (2016). *8. sınıf öğrencilerinde rastlanan kalıp yargılar ve kalıp yargıların kaynakları: Aydın ili örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.

- Demir, Ö. ve Acar, M. (1993). *Sosyal bilimler sözlüğü*, İstanbul: Ağaç Yayın.
- Demirtaş, A. (2004). *Sosyal sınıflandırma, kişiler arası beklentiler ve kendini doğrulayan kehanet. İletişim: Araştırmalar*, 2(2), 33-53.
- Doğan, Ç. (2018). *Kurumsal iç iletişim perspektifinde çalışma ahlakı ve kurumsal sorunların yönetimi*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Doğancı, H. K. Tuncay, T. (2022). Kaçarak evlenen kadınların yaşam deneyimlerinin incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22(55), 339-376.
- Dönmez A. (1983). Denetim odağı ve çevre büyüklüğü. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16(1), 37-47.
- Duman, N. (2018). Boşanmanın psiko-sosyal sebepleri üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 246-255.
- Engels, F. (2003). *Ailenin özel mülkiyetin ve devletin kökeni*, (Çev. Kenan Somer), Ankara: Eriş Yayınları.
- Erbil, D. D. ve Hazer, O. (2018). Çalışan bireylerin evlilik uyumlarının incelenmesi. *International journal of eurasian education and culture*, 3(5), 99-116.
- Erdem, M. (1991). *Dinler ve aile*, Türk Aile Ansiklopedisi, I/343, Ankara.
- Erdentuğ, A. (1980). Çeşitli insan topluluklarında aile tipleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, 12, 165-212.
- Eren, E. (1979). *İşletme örgütleri açısından yönetim psikolojisi*. İstanbul: Met/Er Matbaası.
- Ergan, N. G. Şahin Kütük, B. ve Coştur, R. (2012). *Davranış bilimleri*. Ankara: Siyasal Kitabevi yayınları.
- Ergül, B. ve Yılmaz, V. (2020). Evlilik uyumu ile kişilerarası ilişki tarzının evlilik yeterliliği aracılığı ile açıklanması. *JRES*, 7(1), 46-60.
- Erkal, M. E. (1995). *Sosyoloji (Toplumbilimi)*, İstanbul: Der Yayınları.

- Eroğlu, E. (2015). Geçmişten günümüze sosyal normlar. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (50), 299-308.
- Ersanlı, K. ve Kalkan, M. (2008). *Evlilik ilişkilerini geliştirme kuram ve uygulama*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Gander, M. J. ve Gardiner, W. H. (1993). *Çocuk ve ergen gelişimi*. Çev., B. Onur, 3. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.
- Geçioğlu, A. R. ve Kayıklık, H. (2019). Dindarlık ve evlilik uyumu ilişkisi: evli bireyler üzerine bir inceleme. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 19(1), 202-224.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*, (Çev. C. Güzel), İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. (Çev. C. Güzel), İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Gider, S. (2020). *Sosyal medya ile değişen kamusal alan yapısı: kanaat oluşumunda twitter'in etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Glenn, N. D. (1991). The recent trend in marital success in the United States. *Journal of Marriage and The Family*. 53, 261-270.
- Gökdayı, H. (2017). Bir kalıp yargı olarak Türk lokumu (Turkish Delight). *TÜRK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 5(9), 59-70.
- Gölcü, A. ve Dağlı, A. N. (2017). Haber söyleminde 'öteki'yi aramak: Suriyeli mülteciler örneği. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (28), 11-38.
- Gömeç, S. (2015). Türk ailesine genel bir bakış. *Aile Yazıları* 7, 3-12.
- Göregenli, M. (2012a). Temel kavramlar: önyargı, kalıp yargı ve ayrımcılık. K. Çayır ve M.A. Ceyhan (Ed.), *Ayrımcılık çok boyutlu yaklaşımlar içinde* (s.17-27). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Göregenli, M. (2012b). Önyargıyı ve ayrımcılığı azaltmak. K. Çayır ve M.A. Ceyhan(Ed.), *Ayrımcılık çok boyutlu yaklaşımlar içinde* (s.247-254). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Gül, G. (2016). *Evlilik biçimleri açısından evlilik uyumu, ilişkilerde yükleme tarzları ve psikolojik dayanıklılık değişkenlerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gülerce, A. (1996). *Türkiye’de ailelerin psikolojik örüntüleri*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Güneş, H. N. (2018). Feminist akımlarda aile. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 7(3), 142-153.
- Hegarty, P. ve Pratto, F. (2001). The effects of social category norms on explanations for intergroup differences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80(5), 723-735.
- Hortaçsu, N. (1998). *Grup içi ve gruplar arası süreçler*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Hortaçsu, N. (2015). *Zamanda aile ailede zaman*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. Cemalcılar, Z. (2014). *Dünden bugüne insan ve insanlar sosyal psikolojiye giriş*. Evrim Yayınevi, İstanbul.
- Kasapoğlu, A. (2007). İslam’a göre evlilikte eşler arasında uyum sorunu. *Bilimname Dergisi*, 137-161.
- Kasapoğlu, A. Karkiner, N. (2011). *Aile sosyolojisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Kinch, J. W. (1963). A formalized theory of the self-concept. *American Journal of Sociology*, 68(4), 481-486.
- Kocabıyık, O. O. (2016). Olgubilim ve gömülü kuram: Bazı özellikler açısından karşılaştırma. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 55-66.
- Kublay, D. ve Oktan, V. (2015). Evlilik uyumu: Değer tercihleri ve öznel mutluluk açısından incelenmesi. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 5(44), 25-35.
- Kulaksızoğlu, A. (2004). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kurt, A. (1999). Dini kaynakların çekeşliliğe ilişkin görüşleri ve Osmanlılarda çekeşlilik. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dergisi*, 8(8), 183-214.

- Kuşçu, E. S. (2020). Sağduyu ve felsefe üzerine: sağduyu yok sayılabilir mi?. *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, (14), 218-236.
- Kütük, B. Ş. ve Ergan, N. G. (2015). *Aile sosyolojisi*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Leary, M. R. ve Tangney, J. P. (2003). The Self as an Organizing Construct in the Behavioral and Social Sciences. M. R. Leary ve J. P. Tangney (drl.). *Hand book of self and identity*. New York: The Guilford Press.
- Leyens, J. P. Yzerbyt, V. ve Schadron, G. (1994). *Stereotypes and social cognition*. Sage Publications, Inc.
- Limon, S. Oral, N. ve Atalyalı, Ö. L. (2018). Yönetim literatüründe stereotip (kalıpyargı) kavramı: ulusal ve uluslararası alandaki yönetim araştırmaları üzerine bir inceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 10(23), 195-211.
- Maden, A. (1991). *Çeyiz geleneği*, Türk Aile Ansiklopedisi, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Madran, H. A. D. ve Andaç, H. (2012). Temel beklenti etkisi: Kendini gerçekleştiren kehanet. *K. Çayır & MA Ceyhan (Der.)*, *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar içinde* (s. 29-40), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Malterud, K. (2001). Qualitative research: Standards, challenges, and guidelines. *The Lancet*, 358(9280), 483-488.
- Mengüşoğlu, M. Ö. (1999). *Düşünmek farzdır*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Merriam, S. B. ve Grenier, R. S. (2019). *Qualitative research in practice: Examples for discussion and analysis*. San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers.
- Morgan, D. L. (1996). Focus Groups. *Annual Review of Sociology*, 22, 129-152.
- Newman, D. M. (2013). *Sosyoloji günlük yaşamın mimarisini keşfetmek*. (çev. A. Arslan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ojha, M. U. (2011). *Job Demands, Social Support, And Work-Family Conflict: A Comparative Study Of Immigrant And Native Workers In The United States*. Paper 198, Kentucky, United States of America: University of Kentucky Doctoral Dissertations.

- Ökten, Ş. (2009). Aşiret, akrabalık ve sosyal dayanışma: geleneksel hayatı yönetme biçimi, *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 5(18), 99-110.
- Özbek, M. (2010). *Kamusal alanın sınırları, kamusal alan*. (Ed: Meral Özbek). 2. Baskı. (ss: 19-89). İstanbul: Hil Yayınları.
- Özen, Y. ve Gülaçtı, F. (2010). Benlik-kavramı ve benliğin gelişimi bilen benliğe gereksinim var mı?. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 20-38.
- Özgüven, İ. E. (2009). *Evlilik ve aile terapisi*, Ankara: Pdrem Yayınları.
- Özgüven, İ. E. (2020). *Evlilik ve aile terapisi*. Ankara: Nobel Yayınevi
- Özkan, R. (2001). *Aile ve ailede kadının konumu*, I. Ulusal Aile Hizmetleri Sempozyumu, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Öztürk, C. Ş. ve Arkar, H. (2014). Evli çiftlerde evlilik uyumu ve cinsel doyum arasındaki ilişkiler. *Literatür Sempozyum*, 1(3), 16-24.
- Polat, Ş. (1994). *Başarı değerlemenin motivasyon üzerine etkileri ve İstanbul il sınırları içinde yer alan hastanelerde hemşirelik hizmetinde başarı değerlendirme çalışmalarına yönelik bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sağır, C. (2006). *Karar verme sürecini etkileyen faktörler ve karar verme sürecinde etğin önemi: uygulamalı bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ.
- Sarıtepeci, M. (2018). Beklenti-değer teorisini temel alan başarı motivasyonu ölçeğini uyarlama çalışması. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 4(1), 28-40.
- Sayın, Ö. (2020). *Aile sosyolojisi*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Schnor, C. (2012). Trennungsrisiko von Paaren mit Kindern: Der Einfluss der Religion in West- Ostdeutschland. *Zeitschrift für Familienforschung*, 3, 229- 256.
- Sezal, İ. (2003). *Sosyolojiye giriş*. 2. Baskı, Ankara: Martı Kitap Yayınevi.
- Sezen, L. (2005). Türkiye’de evlilik biçimleri, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 27, 185-195.

- Soydan, G. (1994). *Sosyolojik açıdan evlilik ve Altunkent kasabası örneği*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Soyyigit, R. (2002). *Sanayileşmenin Türk ailesi üzerine sosyal etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Stroebe, W. ve Insko, C. A. (1989). *Stereotype, Prejudice, and Discrimination: Changing Conceptions in Theory and Research, Stereotyping and Prejudice: Changing Conceptions*, (s.3-34) Ed. Bar-Tal, Daniel vd., New York: Springer,
- Sultana, A. (2019). Ataerkillik ve kadın ikincilliği; kuramsal bir analiz, (çev. S. Altay), *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 11(1), 417-427.
- Sungur, M. A. Duyar, N. Yıkılmaz, H. Boyacı, R. Urhan, H. M. Çetin, G. Arıkan, T. Çiçek, Ş. N. ve İspaha, T. (2017). Evlilik ve eş seçme tutumuna kuşakların etkisi: x ve y kuşaklarının karşılaştırması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 28(1), 69-92.
- Şentürk, Ü. (2015). *Türk Aile tarihi*, aile yazıları 7, S. Sakaoğlu, M. Aça ve P. Ergun (Ed.), Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Taylor, S. E. Peplau, L. A. Sears, D. O. (2000). *Social psychology*. New Jersey: Prentice Hall.
- Temel, F. ve Aksoy, A. B. (2001). *Ergen ve gelişimi: yetişkinliğe ilk adım*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Temiz, Z. ve Cin, F. M. (2017). Okul öncesi eğitimde cinsiyet eşitliği üzerine betimsel bir çalışma. *Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 940-965.
- Tutarel Kışlak, Ş. ve Göztepe, I. (2012). Duygu dışavurumu, empati, depresyon ve evlilik uyumu arasındaki ilişkiler. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3(2), 27-46.
- Tutarel-Kışlak, Ş. ve Çavuşoğlu, Ş. (2006). Evlilik uyumu, bağlanma biçimleri, yüklemeler ve benlik saygısı arasındaki ilişkiler. *Aile ve Toplum*, 3(9), 61-68.
- Tutkun, Ö.F. ve Koç, M. (2008). Mesleklere atfedilen kalıp yargılar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 41(1), 255-273.

- Tümer, G. ve Küçük, A. (1993). *Dinler tarihi*. 2. Baskı, Ankara: Ocak Yayınları, Minpa Matbaa Tic. Şti.
- Türk Dil Kurumu. Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> (11.10.2022)
- Ülken, H. Z. (1969). *Sosyoloji sözlüğü*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Ünal, A. (1998). *Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da evlilik*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ünal, A. (2016). Kırgız toplumunda evlilik türleri. *Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 25, 229-260.
- Ünal, Ö. ve Akgün, S. (2022). Evlilikte çatışma çözme stillerinin evlilik uyumu ve doyumu ile ilişkisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 14(3), 322-330.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (35), 29-56.
- Yıldırım, A. (2015). Sınır-ötesi evlilikler ve sınır çokkarınlılığı: “ithal kumalar”, *Antropoloji Dergisi*, 29, 131-162.
- Yıldırım, E. (2011). *Toplumsal değişme sürecinde aile, aile sosyolojisi*, Ed. K. Canatan ve E. Yıldırım, İstanbul: Açılım Kitap.
- Yılmaz, T. ve Kalkan, M. (2010). Evlilik öncesi ilişkileri geliştirme programının çiftlerin ilişki doyumuna etkisi. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 10(3), 1893-1920.
- Zencirkıran, M. (2016). *Sosyoloji*, Bursa: Dora Yayıncılık.

EKLER

Ek 1. Veri Toplama Aracı

Evlilikle İlgili Kalıp Yargı ve Yatkınılıkların Evlilik Uyumuna Etkileri: Malatya Örneği

Araştırmada sizden tahminen 15 dakikanızı ayırmanız istenmektedir. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Görüşmemiz sizden alacağımız izinle kayıt altına alınacaktır. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilirsiniz.

Katılımcı ID

Prof. Dr. Ali Esgin

Görüşme Tarihi

GG AA YY

Görüşme Yapan Kişinin Adı

Görüşme Süresi (Minimum 2 Harf)

Ses Kayıt Başlangıç ve Bitiş Saati :

Öznitelik	K1	K2	K3	K4	K5	K6
Yaş						
Evlilik Süresi						
Eğitim Durumu						
Mesleği						

1. Evlilik sizin için ne ifade ediyor? Evliliği nasıl tanımlarsınız?

- Bunu biraz daha açabilir misiniz?
- Size göre iyi ya da güzel bir evlilik nasıl olmalı?
- Sizce evlilikle ilgili kalıp yargılar var mı, nelerdir bunlar?

2. Kendi evliliğinizi nasıl tanımlıyorsunuz?

- Nasıl tanıştınız, evliliğinizin ilk yılları nasıldı? Mesela birlikte çok zaman geçirir miydiniz?
- Peki şimdi nasılsınız, nasıl bir evlilik sizinkisi?
- Mutlu musunuz? Evliliğinizle ilgili keşke böyle değil de şöyle olsa dediğiniz durumlar var mı?

3. Birbirinizden farklı olduğunuzu düşünüyor musunuz?

- Hangi konularda farklısınız? Bu durum sizi rahatsız ediyor mu?
- Evlilikte yaşadığınız sorunları genellikle nasıl çözersiniz? Başkalarından yardım alır mısınız mesela?

4. Size göre evli bir kadın olmak/evli bir erkek olmak ne anlama geliyor?

- Evli bir kadın/evli bir erkek deyince hangi sorumluluklar geliyor aklınıza?
- Sizce bu sorumluluklar ya da roller değişebilir mi? Nasıl?

c. Evliliğin standart bir hal alması ne anlama geliyor? Neden böyle oluyor? Sizin evliliğiniz için ne diyebilirsiniz?

5. İnsanlar evli olsa da bireysel anlamda özel alanları, sınırları olmalıdır görüşü hakkında ne düşünürsünüz?

a. Ailenizin size, eşinizle ilişkilerinize, kararlarınıza müdahale ettiği durumlar olur mu? Hangi durumlar?

b. Eşinizle ilişkinizi tazeleyecek, güzelleştirecek şeyler yapar mısınız? Baş başa bir yerlere gitmek gibi mesela?

c. Eşinizle iletişiminiz nasıldır? Uzun sohbetler edip, birbirinizi sabırla dinler misiniz? O sizi dinler mi?

d. Evlilikle ilgili insanların genel tutumları hakkında ne söyleyebilirsiniz?

6. Sizce günümüzde yeni evli çiftlerin evlilikleri nasıl? Boşanmalar neden artıyor sizce?

7. Konuyla ilgili söylemek istediğiniz başka bir şey var mı?

Görüşme sürecine elde edilen memo ve annotation: Görüşmeyi yapan görüşme sürecini özetlemeli, görüşmenin nasıl geçtiğini ve görüşme ortamının betimlemelidir. Ayrıca bireysel görüşme esansında elde edilen alan notları yazılmalıdır.